

KENEN KÄSITE?
– *belgitude* muuttuvana poliittisena käsitteenä

Kaisa Hölttä
Pro gradu –tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2011

Tiivistelmä

KENEN KÄSITE

Belgitude muuttuvana poliittisena käsitteenä

Kaisa Hölttä

Valtio-oppi

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Kari Palonen

Kevät 2011

86 sivua.

Tämä pro gradu-tutkielma käsittelee ranskan kielen käsitteen *belgitude* käyttöä poliittisena ja kielellisenä välineenä. Käsite *belgitude* on monimerkityksinen ja työn tarkoituksena on selvittää millaisia eri merkityksiä käsitteelle annetaan ja mitä poliittista näissä käyttötavoissa on. Tutkimuksessa aineistoina on käytetty monenlaisia tekstilajeja, kuten sanomalehtiartikkeleita, Internet-sivuja, kokoomateoksia sekä tieteellisiä julkaisuja *belgitude*stä. Teoreettisena taustana toimivat tiedot Belgian poliittisesta järjestelmästä ja federalismista. Tutkimuksessa *belgitude*a tarkastellaan käsittehistorian näkökulmista. Siinä on perehdytty paitsi käsitteen saamiin lukuisiin merkityksiin ja käyttötapoihin myös sen vastakäsitteisiin ja samaa tarkoittaviin käsitteisiin, joilla se pyritään korvaamaan. Työ sivuaa myös teorioita nationalismista, onhan kyseessä kansallisuutta eli belgialaisuutta kuvaava termi.

Tutkimuksesta ilmenee, että käsitteelle *belgitude* ei löydy varsinaista ajallisiin tapahtumiin liittyvää käsittehistoriaa. Käsite on edelleen, 30 vuotta sen ensimmäisen käytön jälkeen hyvin kiistanalainen, eikä belgialaisten edelleenkään ole pakko sitä ottaa käyttöönsä, vaan he voivat itse valita ottavatko termin *belgitude* tarkoittamaan itseään vai eivät. Työssä eri käyttötavat on jaoteltu yksinkertaistaen positiivisiin ja negatiivisiin, jotta käyttäjän asenne käsitettä kohtaan kävisi ilmi. Työssä käsitellään lähinnä ajanjaksoa käsitteen kehittämisestä vuonna 1976 nykypäivään eli toukokuuhun 2011.

Työn tuloksista ilmenee käsitteen *belgitude* kiistanalaisuuden lisäksi, että käsite on jo varsin levinnyt ja että sen käytössä on pysyvyyttä etenkin merkityksessä 'belgialaisuus'. Muut käsitteelle annetut merkitykset ovat luonteeltaan vaihtelevampia ja lyhytikäisempiä. Työstä ilmenee myös, että *belgitude*, joka alun perin lanseerattiin kirjallisuuspiireissä vastustamaan Ranskan liiallista vaikutusta Belgian kulttuuriin, on sittemmin levinnyt muillekin aloille ja tarkoittaa nykyisellään banaalisti esimerkiksi belgialaista ruokakulttuuria kuten ranskanperunoita. Esitän, että usein esiin tuotu syy käsitteen kehittämiseksi eli siirtyminen federalistiseen järjestelmään Belgiassa ei aineiston perusteella ole pääsyy käsitteen *belgitude* lanseeraamiselle, vaan käsitteen kehittäjät näyttävät aineiston valossa ajavan yhtenäisyyttä Belgiaan, kieliriidoista huolimatta sekä pyrkivät voimakkaasti vahvistamaan Belgian omaa kulttuuria.

Asiasanat: *belgitude*, belgialaisuus, Belgia, flaamit, vallonit, federalismi, käsittehistoria

1. Johdanto	2
1.1. Belgian itsenäistyminen 1830	5
1.2. Kielikonfliktit osana belgialaista politiikkaa	9
1.3. Perustuslakimuutokset ja federalismi 1960-luvulta lähtien	12
2. Käsitehistoria	16
2.1. Käsitteen ja sanan erosta	19
2.2. Uuden käsitteen syntyminen	20
2.3. Käsitteiden muutoksesta ja poliittisuudesta	21
3. Belgitude	22
3.1. Käsitteen belgitude synty	23
3.2. Belgituden olemassaolon kieltäminen tai belgitude tyhjiönä	35
3.3. Monijakoinen belgitude	38
3.3.1. Kaikkien belgialaisten belgitude	39
3.3.2. Belgitude ihailtavana tai tavoiteltavana	41
3.3.3. Ranskankielisten belgialaisten belgitude	43
3.3.4. Belgitude negatiivisena tai lyömäaseena	44
3.3.5. Vastahakoinen belgitude	46
3.4. 1980-luvun belgitude	46
3.5. Belgitude ja 175-vuotias Belgia	58
4. Belgitude suhteessa muihin käsitteisiin	60
4.1. Belgitude vai françité?	60
4.2. Belgitude vs. belgicité ja belgité	62
4.3. Belgitude vs. wallonitude	66
5. Belgitude 2000-luvun debateissa hajoavasta Belgiasta	66
5.1. ”Belgiaa ei enää ole”	67
5.2. Belgitude parlamenttipuheissa ja pitkittyneissä hallitusneuvotteluissa 2000-luvulla	69
6. Loppupäätelmät	72
Lähdeluettelo	76

1. Johdanto

Tässä työssä käsittelen belgialaisuutta kuvaavaa ranskan kielen sanaa *belgitude* poliittisena käsitteenä. Käsitteen alkuperä osoitetaan yleisesti vuoteen 1976, jolloin sosiologi Claude Javeau ja kirjailija Pierre Mertens sen kehittivät. Mertens toimitti marraskuussa 1976 lehdessä *Nouvelles littéraires* ilmestyneen artikkelien kokoelman, joista yksi oli mainitun Javeaun artikkeli. Belgian poliittista elämää leimaavat kielikonfliktit sekä jako flaaminkieliseen pohjoisosaan ja ranskankieliseen eteläosaan. Termiin sisältyy sama monijakoisuus kuin Belgiaan valtiona. Juuri käsitteen monimutkaisuus, erikoislaatuisuus ja jopa epäloogisuus saivat minut valitsemaan belgituden mielenkiintoni ja pro gradu –työni kohteeksi. Ensikontaktini käsitteeseen tuli tehdessäni romaanisen filologian seminaarityötä Belgian-ranskan uudissanoista, jolloin näin käsitettä käytettävän *Le Soirin* artikkelissa.¹ Pian tämän jälkeen huomasin käsitteeseen sisältyvän useita ristiriitoja. On useita tapoja käyttää termiä; se on esimerkiksi koko Belgiaa kuvaava termi tai vain ranskankielisiä belgialaisia eli vallonialaisia kuvaava. Tällöin sitä käytetään siis tekemään ero kahden puolen välillä tai päinvastoin häivyttämään tätä eroa. Termi voidaan ymmärtää myös tarkoittamaan brysseliläisiä. Joissakin tapauksissa termiä käytetään myös vahvistamaan flaamilaisuutta, mikä ensinäkymällä vaikuttaa epäloogiselta, onhan kyseessä ranskan kielen termi, jonka voisi olettaa rajoittuvan vain Belgian ranskankielisiin osiin tai kuvaavaan Belgiaa kokonaisuutena, jossa flaamilaisuus ei ole merkittävässä roolissa. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että kuka tahansa voi ottaa belgituden käyttöönsä ja käyttää sitä lähes millä tavalla ja millä sisällöllä tahansa. Tässä työssä mielenkiinnon kohteena on erityisesti käsitteen käyttö poliittisesti. Tarkastelen belgitudea käsitehistorian näkökulmista ja ajanjaksona toimii käsitteen syntymisen aika (1970-luku) nykypäivään asti. Taustoitan Belgian tilannetta ja käsitteen sekä maan historiaa kuitenkin laajemmalti jo 1830-luvulta alkaen eli Belgian valtion alkuajoista lähtien. Työssä käsittelen myös *l'âme belge* –ajatusta, jonka on usein ajateltu olevan belgitude-ajattelun edeltäjä.

Belgituden voi nähdä vastauksena uudenlaiseen vallanjakoon 1970-luvulla, kun valtaa siirrettiin alueellisille hallituksille. Tarkoituksena on selvittää mitä nämä siirrot, mm.

¹ Delvaux, B. 'Francophones...de Belgique', *Le Soir*, 27-28.9.2003, 1.

perustuslain muutosten kautta ovat olleet ja millaisia reaktioita ne ovat aiheuttaneet. Federalismi liitetään usein käsitteeseen *belgitude*, ehkä pikemminkin siksi, että sekä käsite, että federalismiin johtaneet perustuslakimuutokset ajoittuvat 1970-luvulle, kuin siksi, että niiden välillä olisi todellinen kausaalisuhde. Tätä kysymystä ja Belgian poliittista järjestelmää taustoitan alaluvussa 1.3.

Tutkimuskysymykseni käsittelee *belgitudea* poliittisena käsitteenä eli sitä, millä tavoin eri käyttäjät käyttävät käsitettä sekä sitä, mitä eri käyttötavat ja käsitteelle annetut merkitykset kertovat sen poliittisuudesta. Työn tarkoituksena on myös selvittää, onko käsitteellä jonkinlainen ajallisiin tapahtumiin liittyvä käsitehistoria. Työni liittyy osittain nationalismia tutkiviin poliittisiin teorioihin, onhan kyseessä kansalaisuutta eli belgialaisuutta kuvaava termi.

Aineistona työssä ovat vuoden 1976 *Nouvelles littéraires* -lehden artikkelit, joissa ensimmäistä kertaa käytettiin käsitettä, vuoden 1980 *La Belgique malgré tout* –teos, etenkin *Le Soirin* verkkolehdestä ilmestyneitä artikkeleita, joissa käsitettä *belgitude* käytetään, sekä tarkkaan valittuja Internetissä julkaistuja tekstejä, joissa termiä käytetään erityisen poliittisella tai kuvaavalla tavalla. Varsinkin vallonien aseman vahvistamiseen liittyviä tekstejä, esim. *Manifeste pour la culture wallonne*, olen tavoittanut Internetistä. *Belgitude* aiheuttaa debattia sisällöstään tietyin väliajoin erityisesti silloin, kun Belgian itsenäistymisestä tulee kuluneeksi tasavuotia. Vuosi 2005 on juuri tästä syystä mielenkiintoinen, koska itsenäistymisestä tuli kuluneeksi 175 vuotta ja siksi analysoin vuoden 2005 aikana Belgian suurimmassa ranskankielisessä lehdessä *Le Soirissa* ilmestyneitä tekstejä, jotka ottavat kantaa *belgituden* sisältöön. Samoin vuonna 1980 juhlittiin Belgian 150-vuotisjuhlia ja tuona vuonna ilmestyneen *La Belgique malgré tout* –teoksen on sanottu saaneen innoituksensa siitä. *Belgitude* liittyy osaltaan siihen mitä kansakunta haluaa historiastaan muistaa tai millaisen historian se haluaa itselleen rakentaa. Sekä vuonna 1980 että 2005 tämä nousi esiin kirjoittelussa. Tässä mielessä *belgitude* liittyy myös narratiiveihin eli tarinoin, joiden avulla on rakennettu Belgian historiaa ja kuvaa belgialaisuudesta. Työn aineistosta suurimmassa osassa *belgitude* mainitaan suoraan, mutta osassa *belgitudea* ei terminä mainita lainkaan, vaan se on mukana esimerkiksi koko teoksen otsikossa tai taustoittaa *belgituden* syntyä muutoin. Mukaan on siis myös otettu tekstejä, jotka liittyvät *belgitudeen* ja kertovat siitä jotakin olennaista, vaikka käsitettä ei olisikaan mainittu.

Belgitude on käsite, jolla käyttäjät voivat lyödä toisiaan. He voivat syyttää toisiaan siitä, että toinen käyttää termiä väärin tai jopa siitä että toinen ylipäättään käyttää termiä. Termillä toisin sanoen politikoidaan. Belgitudeen sisältyy epätavallinen konsensuksen puute, mikäli sitä vertaa muihin kansallisuutta kuvaaviin sanoihin, kuten sanaan suomalainen. Tämä tekee siitä poliittisesti mielenkiintoisen. Alun perin huomioni kiinnitti se, ettei sanaa löytynyt tunnetuimmista ja isoimmista ranskankielen sanakirjoista, vaikka se ei aivan tuore olekaan. On yllättävää, että sana belgitude, “belgialaisuus”, keksittiin vasta 1970-luvulla, kun Belgia itsenäisenä valtiona on kuitenkin ollut olemassa vuodesta 1830. Tarkoituksena onkin tutkia sitä, mihin belgitude oli vastaus syntyessään ja mihin se vastaa nykyisellään. Lisäksi pohdin luvussa 4 belgituden rinnakkais- ja vastakäsitteitä. Pyrin päättämään kuinka niiden käyttö poikkeaa termin belgitude käytöstä tai päinvastoin on samankaltaista sen käytön kanssa. Näitä käsitteitä ovat *françité*, *belgité*, *belgicité* ja *wallonitude*. Näiden käsitteiden tarkasteleminen antaa mahdollisuuden tutkia, millaisia argumentteja eri käsitteiden puolesta ja vastaan kirjoittajat etenkin Internetissä esittävät.

Belgitude on käyttäjästä riippuen joko leimallisesti positiivinen tai negatiivinen. Etenkin silloin, kun kyseessä on positiivinen näkemys belgitudesta, käyttäjät ovat konfliktissa siitä, kuka saa belgituden määrittää ja mitä sen sisällöksi saa asettaa. Tämä on kysymys jonka aineistoa käsitellessäni pyrin ottamaan huomioon. Tulen yhdistämään työssäni käsitteen käyttöä myös nationalismiin liittyvään taustaan. Belgitudeen liittyy monesti häpeä belgialaisuudesta, jo aivan ensimmäisissä teksteissä, joissa sitä käytettiin ja siksi onkin mielenkiintoista verrata minkäläistä nationalismia rakentaa belgitude, jota hävetään, kun yleisemmin kansalaisuus ja johonkin maahan kuuluminen käsitetään ylpeyden aiheena häpeän sijaan. Toinen mielenkiinnon kohde on se, miten käsitteen käytön yhteydessä legitimoidaan kansallisvaltiota maassa, jossa ”yksi kieli yksi kansa” -ajatus ei päde. Luonnollisesti pyrin arviomaan miten käsitteen käyttö on muuttunut kuluneiden 35 vuoden aikana, vaikka tietyissä määrin kyse on kuitenkin debatista, jossa samat argumentit toistuvat. Oletuksena kuitenkin on, että belgituden käytöstä ei toistaiseksi voi kirjoittaa kronologista historiaa, jossa käsitteen käyttö muuttuu ajan kanssa ja ajallisessa järjestyksessä. Pikemminkin kyseeseen tulee Quentin Skinnerin ajatusten mukaisesti yksi mahdollinen käsittehistorian tyyppi eli

käsitehistoria, jossa löytyy vain monenlaisia erilaisia käsitteen käyttötapoja, poliittisia ja vähemmän poliittisia, varsinaisen käsitehistorian sijaan.²

Aineistoa graduuni olen kerännyt useana eri vuonna, joten käsitteen käytöstä esimerkiksi Internetissä minulla on otteita eri vuosilta. Osa käyttämistäni lähteistä ei valitettavasti ole enää saatavilla Internetissä. Olen harkiten ottanut mukaan sellaisia esimerkkejä, joiden käyttö kertoo käsitteestä erityisen paljon tai joissa käsitteestä kiisteltiin. Vaikka käsitehistoriassa ollaan kiinnostuneita käsitteen muutoksesta, aineistosta huomaa löytämäni esimerkkien avulla käsitteen käytössä olevan paljon samaa ja muuttumatonta. Myös tämä muuttumattomuus on mielenkiintoista, koska se kertoo tietynlaisesta termin vakiintumisesta. Sanan ottaminen mukaan esimerkiksi sanakirjaan kertoo tietynlaisesta hyväksynnästä ja siitä, että sanalla on tunnustettu tila ja paikka, usein myös ajoitus. Belgituden yhteydessä toistuvat samat argumentit kertovat myös siitä, että debatti belgituden sisällöstä on edelleen elävää ja käsitettä pyritään yhä edelleen määrittelemään.

1.1. Belgian itsenäistyminen 1830

Belgia on kohtuullisen nuori valtio, jolla itsenäisenä valtiona on vasta lyhyt historia. Belgia itsenäistyi vuonna 1830 Hollannista kuuluttuaan siihen vain 15 vuotta, mitä ennen maa oli ollut vuodesta 1794 osa Ranskaa.³ Ajanjaksona 1814–1830, jolloin Belgia oli osa Yhdistyneitä Alankomaita, maan virallisenä kielenä oli hollanti. Kun uusi valtio 1830 syntyi, vastareaktionä edellisen hollannin asemaa ajaneen hallituksen toimiin maan viralliseksi kieleksi tuli ranska⁴ ja ranskalla oli maassa dominoiva asema pitkään.⁵ Belgian itsenäistymisen taustalla oli uskontojen ero eli Hollanti oli kalvinistinen, kun taas Belgian alueen asukkaat olivat enimmäkseen katolilaisia. Tämä ero oli ollut olemassa jo 1600-luvulta lähtien.⁶ Uskonnolla siis oli keskeinen rooli maan

² Skinner, Quentin, *Visions of Politics*, Vol. 1. Regarding Method, Cambridge University Press 2006, 85.

³ Lope, Hans-Joachim, Zur Diskussion um die "Identität" der Belgier im Umfeld der Revolution von 1830. 426–450. Giesen, B (ed.) *Nationale und kulturelle Identität. Studien zur Entwicklung des Kollektiven Bewußtseins in der Neuzeit*. Frankfurt am Main 1991, Suhrkamp Verlag, 433–35.

⁴ Erikäinen, Lauri Juhani, Belgia: liittovaltio vai valtioliitto, 163–176, teoksessa Raento, Pauliina (toim.), *Yhdessä erikseen* Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa, Gaudeamus, 1993, 166.

⁵ Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003, 8.

⁶ Erikäinen, Lauri Juhani, Belgia: liittovaltio vai valtioliitto, 163–176, teoksessa Raento, Pauliina (toim.), *Yhdessä erikseen* Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa, Gaudeamus, 1993, 165.

synnyssä, kun katoliset yhdistivät voimansa liberaalien kanssa protestanttista kuningas Vilhelm I vastaan, joka Wienin kongressissa 1815 oli asetettu hallitsemaan nykyisen Belgian ja Hollannin alueiden yhdessä muodostamaa valtiota.⁷ Uskontojen ero nousi uuden valtion syntymisessä siten kielirajoja tärkeämmäksi. Belgia itsenäistyi vuoden 1830 syksyn kapinoiden seurauksena, ja helmikuussa 1831 maan perustuslaki hyväksyttiin.⁸

Maata ei voitu perustaa ajatukselle kansallisvaltiosta, kuten muita 1800-luvulla syntyneitä eurooppalaisia valtioita, koska sen sisään piti istuttaa kaksi erikielistä kansaa. 1800-luvun loppupuolella flaaminkielinen alue oli ranskankielistä kehittyneempi, mutta toisaalta porvariston kieli oli ranska. Osa belgialaisista toivoi maan palaavaan osaksi Ranskaa ja monet ranskalaiset ajattelivat näin käyvänkin väistämättä. Toisaalta monet belgialaiset pelkäsivät menettävänsä itsenäisyyden, jonka eteen oli taisteltu. Belgialaiset olivat myös tietoisia siitä, että ranskalaisilla oli heitä kohtaan paljon ennakkoluuloja ja että ranskalaiset pitivät belgialaisia alempiarvoisina.⁹

Belgiassa oli epäonnistuneita itsenäistymispyrkimyksiä jo vuosina 1789–1790, 1792 ja 1814. Belgian itsenäisyyteen johtanut vallankumous vuonna 1830 oli erilaisten uskonnollisten, taloudellisten, kielellisten ja poliittisten konfliktien yhdentymisen tulos. Tämä selittyy sillä, että Belgia ei sen jälkeen, kun se vuonna 1815 liitettiin Hollantiin sopinut siihen alueena sen enempää uskontonsa kuin kielensäkään (osittaisen ranskankielisyyden) vuoksi.¹⁰ Erityisesti eliitti, sekä taloudellinen että poliittinen, oli ranskankielinen. Ranskankielisen ja hollanninkielisen väestön välillä vallinnutta kielellistä, poliittista sekä taloudellista epätasapainoa ei kuitenkaan pidetty tuolloin ongelmana. Hallinnon kieleksi valittiin ranska ja perusteluna valinnalle pidettiin sitä,

⁷ <http://www.belgium.be/eportal/application?languageParameter=en&pageid=contentPage&docId=3329>, 3.3.2006.

⁸ <http://www.belgium.be/eportal/application?languageParameter=en&pageid=contentPage&docId=3329>, 3.3.2006.

⁹ Lope, Hans-Joachim, Zur Diskussion um die "Identität" der Belgier im Umfeld der Revolution von 1830. 426–450. Giesen, B (ed.) *Nationale und kulturelle Identität. Studien zur Entwicklung des Kollektiven Bewußtseins in der Neuzeit*. Frankfurt am Main 1991, Suhrkamp Verlag, 433–35.

¹⁰ Karmis, Dimitrios - Gagnon, Alain-G. *Fédéralisme et identités collectives au Canada et en Belgique: des itinéraires différents, une fragmentation similaire*, Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique Vol.29, No.3. (Sep. 1996), pp. 435-468, <http://links.jstor.org/sici?sici=0008-4239%28199609%2929%3A3%3C435%3AFEICAC%3E2.0.CO%3B2-V>, 438-439.

että ranska oli yhtenäisempi kieli kuin enemmän toisistaan poikenneet flaamin murteet.¹¹

Belgian valtion luomisen aikoihin Valloniassa käytettiin belgialaisuutta korostavaa ideologiaa valtion alueen legitimoimiseksi, koska porvaristo oli transkulttuurista eikä eroja siis haluttu korostaa. Belgian henki, *l'âme belge*, luotiin nationalismin avulla vuosien 1830 - 1839 välillä.¹² *L'âme belge* tarkoitti Picardin määritelmän mukaan latinalaisten ja germaanisten temperamenttien kohtaamista Belgian maaperällä.¹³ Tämä prosessi alensi samalla regionaalisten kulttuurien arvoa kansallisen kulttuurin tieltä. *Régioneille* piti kuitenkin, ottaen huomioon kieliryhmien koot, luoda omat alastatuksensa. Tätä identiteettiä rakennettiin Valloniassa erityisesti Liègen kaupungin ympärille. Vallonialaisen identiteetin syntymiseen liittyi tiukasti teollistuminen: se syntyi vasta teollistumisen myötä ja osittain sen ansiosta.¹⁴ Jo valtion alkuajoista asti alueellinen, esimerkiksi omaan kotikaupunkiin liittyvä identiteetti oli belgialaisille tärkeämpi kuin belgialainen identiteetti.

Flaaminkieltä käytettiin 1830-luvulla ensimmäistä kertaa myös Belgiaa yhdistävänä tekijänä, ”De tael is gantsch het volk”, missä merkittävää on ’yksi kansa’ -ajatus. Flaamien kieli- ja kulttuuri-identiteetin löytäminen 1830-luvulla, ensin pohjoisessa ja myöhemmin etelässä, oli puolestaan kilpailutilanteessa ranskankielisen porvariston kannattaman unionistisen Belgia-käsityksen kanssa itsenäistymisen aikaan. Käsitteet *peuple* ja *nation* ajautuivat erilleen unionistisen kokeilun luhistuessa, kun voimakkaita vaatimuksia flamingantismen ja sitä kautta myös wallonismen puolesta ei enää voitu tuoda koko Belgian kattavan patriotismin piiriin.¹⁵ Unionismilla on kuitenkin edelleen omat kannattajansa Belgiassa.

¹¹ Karmis - Gagnon, 440.

¹² Klinkenberg, J.-M. *L'identité wallonne: Hypothèques et faux papiers. Premier congrès La Wallonie au futur.* Charleroi – 1987.

http://www.wallonie-en-ligne.net/Wallonie-Futur-1_1987/WF1-59_Klinkenberg-J-M.htm, 11.10.2004.

¹³ Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003, 12.

¹⁴ Klinkenberg, J.-M. *L'identité wallonne: Hypothèques et faux papiers. Premier congrès La Wallonie au futur.* Charleroi – 1987.

http://www.wallonie-en-ligne.net/Wallonie-Futur-1_1987/WF1-59_Klinkenberg-J-M.htm, 11.10.2004.

¹⁵ Lope 1991, 432.

Maan itsenäistyttyä sille luotiin myös historia. Historioitsija Henri Pirenne esitti *l'âme belgen*, Belgian hengen, syntyneen jo Rooman aikoina ja vakiinnuttaneen asemansa jo keski-ajalla. Pirennen näkemyksessä vallonit olivat ”romaaninen osatekijä” ja flaamit ”germaaninen osatekijä” niiden välisessä liitossa. Tämä liitto edelsi Belgian valtion syntymistä vuosisatojen ajan ja lopulta johti sen syntymiseen 1830 kuin historiallisena väistämättömyytenä ja itsestäänselvyyttenä.¹⁶ Georges-Henri Dumont esittää teoksensa *Histoire de la Belgique* esipuheessa erilaisen näkemyksen: hän näkee Belgian alueen syntymisen loogisena, mutta ei väistämättömänä kehityskulkuna kahden suuren joen väliselle alueelle.¹⁷ Kielten roolia Belgian valtion syntymisessä pohditaan usein. Ernest Renan selittää kielen olevan tekijä, joka voi saada ihmiset yhdistymään, mutta se ei pakota heitä siihen. Kieltäkin vahvempi tekijä on ihmisten tahto yhdistyä valtioksi. Tällä Renan selittää Sveitsin valtion syntymisen kielieroista huolimatta ja samankaltaisen selityksen voi nähdä olevan Belgian valtion syntymisen taustalla.¹⁸

Karmis ja Gagnon määrittelevät Belgiassa olevan kolmea erilaista jakotyyppiä, joilla kullakin on ollut oma aikakautensa, jolloin ne olivat poliittisesti tai historiallisesti merkittäviä. Ensimmäinen, kirkollinen - kirkonvastainen (clérical - anticlérical), oli merkittävä Belgian itsenäistymisen aikoihin ja 1800-luvun mittaan. Vastakkain tällöin olivat ne, joiden mielestä katolisen kirkon valta piti erottaa valtion vallasta ja ne, joiden mielestä se piti pitää ennallaan.¹⁹ Toinen eli omistajat - työläiset (possédants - travailleurs) tuli edellä mainitun filosofis-kirkollisen jaon tilalle ja oli merkittävä 1960-luvun alkuun asti. Tällöin ranskankieliset - hollanninkieliset -jakauma tuli merkittävään rooliin. Kuitenkin jako ranskankielisiin ja hollanninkielisiin on leimannut Belgian politiikkaa sen itsenäistymisestä lähtien ja tällä hetkellä se on merkittävin jakotyyppi Belgian politiikassa. Karmis ja Gagnon rinnastavat kielijaon myös keskus – periferia - jakoon, jossa ranskankielisyys edustaa keskiössä olemista.²⁰ Taustalla tässä voisi ajatella olevan myös tietoisuus siitä, että ranska on laajemmin puhuttu kieli kuin

¹⁶ Ks. Van den Braembussche, *The Silence of Belgium: Taboo and Trauma in Belgian Memory*, *Yale French Studies*, No 102, Belgian Memories 2002, 34-52, <http://www.jstor.org/>, 39.

¹⁷ Dumont, Georges-Henri, *Histoire de la Belgique*, Le Cri édition, Bruxelles 1997, 6.

¹⁸ Renan, Ernest, *What is a nation?*, 8-22, Bhabha, Homi K, ed. *Nation and Narration*, Routledge, London; New York 1990, 16.

¹⁹ Beyen, Marnix – Majeurs, Benoît, *Weak and Strong Nations in the Low Countries: National Historiography and its 'Others' in Belgium, Luxembourg and the Netherlands in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, 283-310, Berger, Stefan – Lorenz, Chris, *The Contested Nation. Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*, Palgrave Macmillan 2008, 287.

²⁰ Karmis – Gagnon 438.

hollanti. Ajatus periferiassa olemisesta toistuu monissa lähteissä ja sitä on pidetty taustatekijänä belgitude -käsitteen syntymiseen 1970-luvulla. Haluttiin siis eroon Ranskan ja Hollannin muodostamien keskusten paineesta, jotta voitaisiin olla jotakin omaa eli Belgia ja belgialaisia.

1.2. Kielikonfliktit osana belgialaista politiikkaa

Jo ensimmäinen perustuslaki vuosilta 1830–31 takasi belgialaisille yksilöinä vapauden käyttää sitä kieltä minkä itse valitsee (vaikka virallinen kieli siis oli ranska). Perustuslaissa valtiosta myös tehtiin yhtenäisvaltio (État unitaire) konformismin ja vahvan valtion luomisen paineessa sekä osittain kansainvälisen paineen vuoksi.²¹ Hollannin kieli sai virallisen aseman vähitellen, vasta 1898 säädettiin virallinen kaksikielisyys De Vriendt-Coremans -lailla. Lait, postimerkit jne. alettiin julkaista kahdella virallisella kielellä.²² Kielikonfliktien taustalla ovat taloudelliset voimasuhteet, jotka ovat eri aikoina flaamien ja vallonien välillä olleet erilaiset. Vuoden 1830 aikoihin valloneilla oli taloudellinen yliote, koska Vallonia oli paljon teollistuneempi. Taloudellinen tilanne kääntyi päinvastaiseksi vasta toisen maailmansodan jälkeen.²³

Flaamit saivat vuonna 1893 mahdollisuuden hyötyä poliittisesti väestöliivoimastaan, kun yleinen äänioikeus astui vähitellen voimaan. Tästä eteenpäin voidaan puhua flaamilaisen liikkeen voimistumisesta, jonka käyttövoimana oli ranskan- ja flaaminkielisen kansanosan välinen epäsuhta. Se perustui nationalismille ja loi eroa belgialaiseen identiteettiin. Vallonialainen liike puolestaan piti lähtökohtaisesti tavoitteenaan lähinnä ranskankielisen kulttuurin ja Vallonian murteiden elvyttämistä. Se kuitenkin politisoitui reaktiona flaamilaisen liikkeen vahvistumiseen, koska flaamien pelättiin saavan otteen valtiosta. Ensimmäinen maailmansota vain vahvisti näiden kahden kieliryhmän välistä eroa, koska flaamit olivat valloneja enemmän yhteistyössä saksalaisten kanssa. Lisäksi kielierot aiheuttivat käytännön ongelmia komentoketjussa, jossa flaameilla saattoi usein olla ranskankielinen upseeri, jonka kieltä he eivät ymmärtäneet.²⁴ Sekä flaamien että vallonien liikehdintä maailmasotien jälkeen sai innoitustaan alueellisista perusteista. Flaameilla painotus oli myös kieli- ja

²¹ Karmis – Gagnon, 438–439.

²² Eerikäinen 167.

²³ Eerikäinen 166; 169.

²⁴ Karmis – Gagnon 440–441.

kulttuurikysymyksissä, kun taas valloneilla sosio-ekonomiset tekijät olivat merkittävämpiä.²⁵

1930-luvulla flaamilaisessa liikkeessä syntyi radikaalimpi siipi, jonka tavoitteena oli joko federalisaatio tai ero Belgiasta sekä hieman maltillisempi siipi, jonka tavoite oli Flanderin yksikielisyys. Alueellinen yksikielisyys toteutui 1930-luvun laeissa, joita ranskankieliset vastustivat tiukasti. Flanderi oli siis tästä alkaen lainsäädännöllisesti hollanninkielinen, Vallonia ranskankielinen ja Bryssel kaksikielinen. Vuosien 1961, 1962 ja 1963 lait vielä vahvistivat tätä kielijakoa ja vetivät kielialueiden rajoja osin uusiksi sekä tekivät provinsseista ja hallinnosta aluejaon mukaisesti sisäisesti homogeenisiä.²⁶ 1960-luvulta on siis peräisin Belgian jako neljään: Bryssel, Vallonia, Flanderi ja saksankielinen alue omina alueinaan.²⁷ Nämä lait olivat ensiaskel federalismin suuntaan ja alueellisuusperiaate vahvistui. 18. helmikuuta 1970 silloinen pääministeri Gaston Eyskens julisti parlamentissa yhtenäisvaltion ajan olevan ohi ja että alueiden tulee sopeutua uusiin rooleihinsa uudistetussa valtiojärjestelmässä.²⁸

Belgiassa on kuitenkin kaksi osin päällekkäistä hallinnollista aluejakoa. Belgian perustuslaissa Belgia on jaettu kolmeen *régioniin*, joiden rajat on tarkasti määritelty ja jako kolmeen eri kieliyhteisöön on myös kirjattu perustuslakiin. Kolme *régionia* ovat Vallonia, Flanderi ja Bryssel omana virallisesti kaksikielisenä alueenaan. Vallonia ja Flanderi ovat virallisesti yksikielisiä. Kolme perustuslaissa säädettyä kieliyhteisöä, *les Communautés*, puolestaan ovat ranskankielisten, flaaminkielisten ja saksankielisten omat yhteisöt.²⁹ *Régionit* ja kieliyhteisöt eivät siis ole yhteneväisiä; *régionit* määrittävät maa-alueensa kautta, kun taas kieliyhteisöt kielensä ja kulttuurinsa kautta.³⁰ Myös federalismi on kirjattu uusimpaan perustuslakiin ja *régioneille* on siinä annettu paljon valtaa oman *régionin* asioista päättämiseen. Merkittävimmät kieliriidat ovat aina liittyneet flaaminkielisen ja ranskankielisen alueen väliseen jakoon, ja saksankielisen vähemmistön merkitys on ollut vähäinen. Niin sanottu Fouronsin kysymys liittyy tähän kielirajan vetämiseen. Kielirajat vedettiin lopullisesti 1963, jolloin Fouronsin kuusi kylää, jotka olivat kuuluneet Liègen ranskankieliseen maakuntaan, siirrettiin

²⁵ Karmis – Gagnon 442.

²⁶ Karmis – Gagnon 442.

²⁷ Eerikäinen 169.

²⁸ Karmis – Gagnon 443; Mabile, Xavier, *Histoire politique de la Belgique*, Crisp, Bruxelles 1989, 350.

²⁹ <http://www.edimedia.be/cfwb/communaute/pg02.html>, 13.10.2004.

³⁰ Mabile, Xavier, *Histoire politique de la Belgique*, Crisp, Bruxelles 1989, 357.

flaaminkielisen Limburgin maakunnan osaksi, vastoin alueen ranskankielisen enemmistön tahtoa. Asukkaat kokivat tämän pakkoflaamilaistamisena. 1970-luvulla näissä kylissä ottivat yhteen välillä väkivaltaisestikin flaamilaiset nationalistit ja vallonialaiset militantit ja tähän Fouronsin kysymykseen palataan jatkuvasti.³¹ Toinen esimerkki kielikonfliktin vaikutuksista oli, kun Leuvenin yliopisto vuonna 1970 jaettiin kahteen eri yliopistoon: ranskankieliseen (Louvain-la-Neuve) ja hollanninkieliseen (Leuven).³² Viime aikoina flaamien separatistiliikkeet ovat vahvistuneet ja saaneet isojakin äänisaaliita (2000-luvun alkupuolella Vlaams Belang ja vuoden 2010 vaaleissa N-VA). Niiden taustalla on ajatus, että erikielisten Belgian osien tulisi olla eri maita. Separatistisilla liikkeillä ja puolueilla on jo niin iso vaikutusvalta, että Belgian valtion hajoamisesta puhumiselle tuli suuri rooli Belgian medioissa etenkin vuoden 2010 aikana eikä valtion hajoamisesta puhuminen ole enää millään tavoin marginaalissa tai valtamedioiden hyljeksimä aihe. Separatistipuolueiden menestys vaaleissa on vaikeuttanut suuresti hallitusneuvotteluita, jotka vuonna 2007 kestivät kuukausikaupalla. Tällä hetkellä (toukokuussa 2011) Belgia on tilanteessa, jossa uutta hallitusta ei vielä ole saatu muodostettua 13.6.2010 pidettyjen vaalien jälkeen.

Martiniellon mukaan Belgian konfliktissa on pohjimmiltaan kysymys poliittisesta konfliktista kahden eri ryhmän välillä, jotka näkevät olevansa erilaisia toisistaan ja vaativat oman erilaisuutensa perusteella poliittista olemassaoloa ja valtaa, joko suhteessa toiseen ryhmään saman valtion sisällä tai kansainvälisellä kentällä. Ajoittain poliittiset toimijat nostavat kielen tätä eroa merkitseväksi tekijäksi ja tällöin konfliktista tulee kielikonflikti. Belgiassa konfliktit ovat vain harvoin olleet väkivaltaisia, eivätkä ne sitä vuoden 2011 tilanteessakaan ole. Martiniello väittää myös, että konfliktin laittaminen syrjään on Belgiassa aivan yhtä tavallista kuin konflikti itse: se katoaa ja ilmestyy uudelleen suurelle yleisölle, mutta poliittiseen ja yhteiskuntaelämään se vaikuttaa jatkuvasti. Kieliryhmien väliset rajat saattavat vaihdella, mutta näillä rajoilla on joka tapauksessa aina olennainen merkitys. Kaikkia konflikteja Belgiassa ei tule selittää *communautaire* -näkökulmasta. Belgiassa on kuitenkin hyvin tyypillistä *communautiser*, tehdä yhteisön kysymykseksi, jossa kielikysymys siis on mukana, kaikki mahdolliset kysymykset kuten tieturvallisuus, maatalous sekä julkinen

³¹ Martiniello, M. Culturalisation des différences, différenciation des cultures dans la politique belge, Les cahiers du CERI N°20 – 1998, <http://www.ceri-sciences-po.org/publica/cahiers/cahier20.pdf>, 11.10.2004.

³² Mackey, William F. *Bilinguisme et contact de langues*. Éditions Klincksieck, Paris 1976, 99.

terveydenhuolto.³³ Belgian politiikassa konflikti on ollut pinnalla jo pitkään, eikä varsinaista ”syrjään laittamista” Martiniellon termein ole näköpiirissä. Kuitenkin Belgia selviytyi, hämmästyttävää kyllä, esimerkiksi EU-puheenjohtajakaudestaan vuonna 2010 ilman toimivaa vaalein valittua hallitusta.

Kansainvälisten tutkijoiden mielenkiinto herää Martiniellon mukaan Belgiaa kohtaan yleensä vain konfliktin kautta. 1960–70 -luvulla Belgiaa ihailtiin kyvystä yhdistää sisäisesti monella tapaa erilaiset osat konsosiaalisesti ja ongelmia ei nähty olevan ennen kuin äärioikeistolainen Vlaams Blok menestyi vaaleissa 1980-luvun lopulla, jolloin mielenkiinto Belgiaa kohtaan heräsi jälleen. Erityisesti vuosi 1996 merkitsi konfliktin heräämistä uudelleen. Oli Dutroux’n tapaus, poliittis-taloudellisia skandaaleja ja muita tapauksia, jotka asettivat Belgian demokratian systeeminä kyseenalaiseksi ja osoittivat siinä olevan toimimattomia osia.³⁴ Belgian hallitusneuvottelujen venyminen 2000-luvulla on myös herättänyt uutta kansainvälistä mielenkiintoa Belgiaa kohtaan ja hämmennystä maan jatkosta.

1.3. Perustuslakimuutokset ja federalismi 1960-luvulta lähtien

Belgiassa siirryttiin federalismiin vähitellen ja tarkoituksena oli vähentää jännitteitä pohjoisen flaamien ja etelän valloniin välillä.³⁵ Dimitrios Karmis ja Alain-G. Gagnon arvioivat Belgian ja Kanadan federalismin käytännön toteutusta artikkelissaan *Fédéralisme et identités collectives au Canada et en Belgique: des itinéraires différents, une fragmentation similaire* ja toteavat, että Belgiassa ei ole onnistuttu sovittamaan yhteen yhtenäisyyttä ja erityisyyttä, mikä olisi federalismin tavoite, koska erityisyydelle on Belgiassa annettu liikaa tilaa. He väittävät myös, että vaikka Belgian ja Kanadan mallit poikkeavat toisistaan, niissä molemmissa on päädytty samankaltaisiin tuloksiin. Belgiassa edes perustuslain muuttaminen ja kulttuureille annetut omat ”karsinat” eivät ole auttaneet tasapainon saavuttamisessa, vaan päinvastoin lisänneet fragmentaatiota.³⁶

³³ Martiniello, M. Culturalisation des différences, différenciation des cultures dans la politique belge, Les cahiers du CERI N°20 – 1998, <http://www.ceri-sciences-po.org/publica/cahiers/cahier20.pdf>, 11.10.2004.

³⁴ Martiniello, M. Culturalisation des différences, différenciation des cultures dans la politique belge, Les cahiers du CERI N°20 – 1998, <http://www.ceri-sciences-po.org/publica/cahiers/cahier20.pdf>, 11.10.2004.

³⁵ Deschouwer, Kris, Belgium: Ambiguity and Disagreement, teoksessa Bildenbacher, Raoul – Ostien, Abigail 2005, *Dialogues on Constitutional Origins, Structure and Change in Federal Countries Vol. 1*, McGill-Queen's University Press, 10.

³⁶ Karmis - Gagnon 436–437.

Tämä fragmentaatio on ollut vähittäistä ja osittain valtiollisista syistä, kuten federalismista johtuvaa.³⁷

Belgian federalistisen järjestelmän kehitys ei ole perustunut mihinkään yhtenäissuunnitelmaan tai yksittäiseen henkilöön, joka olisi sitä erityisesti ajanut. Tällaisen suunnitelman puute johtuu osittain siitä, että suhteellinen vaalitapa ja lainsäädäntöjärjestelmä ovat rajoittaneet yhtenäissuunnitelman luomista. Instituutioiden uudistamisen taustalla on ollut Belgian politiikkaa leimaava konsosiaalisuuden periaate ja federalismi on nähty rauhoittamisen tapana pikemmin kuin poliittisena projektina. Federalismi on myös toteutettu näin ollen hitaasti ja tietyllä tapaa ennakoimattomalla tavalla.³⁸ Belgian federalismin tavoitteena ei ole ollut yhtenäisyyden luominen, vaan fragmentaation, siis erilaisuuden, institutionalisointi. Myös Xavier Mabile puhuu erilaisuuden institutionalisoinnista (*l'institutionnalisation des différences*).³⁹ Vuoden 1970 uudistuksen on nähty saaneen osittain suuntansa vuoden 1968 Louvainin yliopiston jakamisesta kahteen erikieliseen yliopistoon ja vuoden 1965 vaaleista, joissa régionien puolueet saivat korkean kannatuksen.⁴⁰

Lakimuutoksella annettiin tietyllä tapaa kaikille kaikkea; flaamien tavoitteena oli kulttuuriautonomian saaminen ja saavutettujen kielioikeuksien vahvistaminen, kun taas vallonien huolena oli alakynnessä oleminen lukumääräisesti ja talouden heikentyminen. Flaamit saivat tavoitteensa läpi, kun kahden eri kieliyhteisön (Communautés) olemassaolo vahvistettiin ja niille annettiin lainsäädäntöelimet, jotka päättivät kulttuurikysymyksistä sekä tietyin rajoituksin koulutuksesta. Myös saksankielinen yhteisö tunnustettiin, mutta vasta 1983 sille luotiin instituutiot, jotka kahdella muulla yhteisöllä jo oli. Vallonien taloushuoliin taas vastattiin luomalla kolme omaa talousaluettaan: Bryssel, Vallonia ja Flanderi. Koska Bryssel on virallisesti kaksikielinen, se oli tässä vaiheessa vielä osittain kahden eri kieliyhteisön hallinnon alainen. Vallonien toimintamahdollisuuksia keskeisissä päätöselimissä myös vahvistettiin tietyillä takeilla: senaattiin ja alahuoneeseen luotiin kieliryhmät, kielitasarvo ministerineuvostoon ja suojamekanismi, joka estää päätöksen läpimenon, mikäli

³⁷ Karmis - Gagnon 443.

³⁸ Karmis – Gagnon 456.

³⁹ Mabile, Xavier, *Histoire politique de la Belgique*, Crisp, Bruxelles 1989, 374.

⁴⁰ Karmis – Gagnon 457.

kolme neljäsosaa kieliryhmästä pitää sitä haitallisena kieliyhteisölleen.⁴¹ Sekä flaaminkielinen, että ranskankielinen yhteisö saavat käyttää valtaansa Brysselissä. Belgian federalismi on huomattavasti monimutkaisempi järjestelmä kuin muut federaatiot, koska sen sisällä on kaksi rinnakkaista järjestelmää.⁴²

Vuoden 1970 lakimuutosten jälkeen ei siis voida vielä puhua täysimuotoisesti federalistisesta järjestelmästä. Vuoden 1980 lakimuutoksissa *régionien* oikeuksia laajennettiin erityisesti oikeuksiin, jotka liittyvät maa-alueeseen, kuten kaavoitus, ympäristö, asuminen, energia, talous ja työllisyys. Brysselin rooli jäi edelleen kahden kieliyhteisön välimaastoon. Kieliyhteisöille puolestaan osoitettiin hoidettavaksi terveys- ja perhepolitiikka. Täysimittaisen federalismin lasketaan alkavan vuosien 1988–1989 uudistuksista. Tällöin Bryssel sai vihdoinkin oman *régionin* aseman, opetukseen liittyvät kysymykset tulivat kokonaan *régionien* alaiseksi ja *régionit* ja kieliyhteisöt saivat todellisen taloudellisen autonomian.⁴³ Federalistinen valtiomuoto kirjattiin vuoden 1994 perustuslakiin, jonka jälkeen perustuslain ensimmäinen lause on ollut muotoa: ”La Belgique est un État fédéral qui se compose des communautés et des régions.” Viimeisimmän perustuslakimuutoksen jäljiltä Belgian keskushallinnon toimialaksi jäivät siis oikeustoimi, puolustus, ulkopolitiikka (vaikka *régionit* ja kieliyhteisöt saavatkin solmia kansainvälisiä sopimuksia, jotka koskevat niiden omia toimivaltasektoreita), sosiaalipolitiikka ja talouspolitiikka osittain. Flanderin ja Vallonian ratkaisut oman hallintonsa suhteen poikkeavat sikäli, että Flanderissa kieliyhteisö (*Communauté*) ja alue (*Région*) sulautettiin hallinnollisesti yhteen yhteisön hoitaessa myös *régionin* tehtäviä.⁴⁴ Viimeaikainen flaamien tyytymättömyys on liittynyt etenkin tähän eri puoliskojen taloudelliseen riippuvuuteen toisistaan eli haluttaisiin, että taloudellisesti Valloniaa paremmin pärjännyt Flanderi saisi päättää omasta taloudestaan eikä sen tarvitsisi ”elättää” Valloniaa.

Federalismiin siirtyminen on vahvistanut kansallistunnetta eri kieliryhmien sisällä, esim. flaamit ovat alkaneet tuntea enemmän yhteyttä paitsi toisiinsa, myös Brysselissä

⁴¹ Karmis – Gagnon 457-458.

⁴² Deschower, Kris, Belgium: Ambiguity and Disagreement, teoksessa Bildenbacher, Raoul – Ostien, Abigail 2005, *Dialogues on Constitutional Origins, Structure and Change in Federal Countries Vol. 1*, McGill-Queen's University Press, 11.

⁴³ Karmis – Gagnon 458.

⁴⁴ Karmis – Gagnon 458-459; Mabile, Xavier, *Histoire politique de la Belgique*, Crisp, Bruxelles 1989, 359.

asuvaan flaaminkieliseen vähemmistöön. Belgian hallinnolliset muutokset ovat kuitenkin olleet niin vähittäisiä, että ne eivät ole aiheuttaneet paljoakaan liikehdintää tai synnyttäneet arvostelua. Sen sijaan konfliktit ovat muuttuneet enemmän yhteisöjen välisiksi ja solidaarisuus yhteisöjen välillä on laskenut.⁴⁵ Kuitenkin juuri federalismiin siirtymistä on arveltu taustasyiksi belgituden syntymiselle. Mabile arvioi jo 1980-luvun lopulla, että eniten ongelmia institutionaaliset muutokset ovat aiheuttaneet ja saattavat tulevaisuudessa aiheuttaa Brysselin laita-alueilla sekä Fouronsin kuuden kunnan alueella. Erityisesti opetukseen ja talouteen sekä toteutumattomiin kielivaatimuksiin liittyvät kysymykset voivat aiheuttaa konflikteja.⁴⁶ Valloneilla puolestaan identiteetti valloneina on vahvistunut ensinnäkin flaamien nationalismin vuoksi sekä siksi, että Brysselin ranskankielisillä katsottiin olevan liian suuri valta ranskankielisessä yhteisössä. Vuoden 1993 lakimuutokset vain vahvistivat Brysselin ranskankielisten eroa muihin Belgian ranskankielisiin.⁴⁷ Yleensä ottaen Brysselillä voi ajatella kuitenkin olevan enemmänkin yhdistävä rooli Belgiassa. Etenkin ajatus Brysselistä Euroopan pääkaupunkina toimii vastapainona eri osien eriytymiselle. Belgian sisäinen eriytyminen luonnollisesti menettää merkitystään suhteessa Euroopan yhdyntymiseen. Samoin ”Bryssel - Euroopan pääkaupunki” on tietynlaista ylpeyttä sisältävä ajatus, joka on ristiriidassa negatiivisen belgitude -näkemyksen kanssa. Yhtä lailla Brysselin kokeminen Euroopan ytimeksi, sydämeiksi tai pääkaupungiksi on ristiriidassa sen kanssa, että Belgia olisi periferiaa ja keskukset muualla. Ensimmäisissä belgitudea koskeneissa teksteissä Brysseliä ei koettu keskukseksi lainkaan.

Mabile osui oikeaan arvioidessaan Brysselin laita-alueiden aiheuttavan mahdollisesti ongelmia ja konflikteja. Vuoden 2010 vaalien jälkeisissä hallitusneuvotteluissa ongelmia on aiheuttanut niin sanottu BHV-kysymys. Pohjimmiltaan kysymyksessä kiistellään siitä, mitkä ovat Brysselin laita-alueilla olevien flaaminkielisten kuntien ranskankielisten asukkaiden oikeudet. Ranskankielisillä asukkailla on näissä kunnissa erityisoikeuksia, kuten että he voivat äänestää ranskankielisiä puolueita, kun taas flaaminkieliset ranskankielisissä kunnissa asuvat eivät. Hallinnollisesti Bruxelles-Halle-Vilvoorden alue on poikkeus eli siellä vaalipiiri ja provinssi eivät ole yhteneväisiä, kuten muualla Belgiassa. Flaamit haluaisivat erottaa sen hallinnollisia alueita

⁴⁵ Karmis – Gagnon 460.

⁴⁶ Mabile, Xavier, *Histoire politique de la Belgique*, Crisp, Bruxelles 1989, 360; 375.

⁴⁷ Karmis – Gagnon 461-462.

vastaaviksi piireiksi, kun taas ranskankieliset haluavat pitää sen ennallaan tai ainakin pitää kiinni erioikeuksistaan.⁴⁸ Ranskankielisiä asukkaita näissä Flanderin puolella olevissa kunnissa on noin 60 000. Flaamit siis haluaisivat poistaa nämä erioikeudet, koska ne ovat ristiriidassa alueellisuusperiaatteen kanssa, kun taas ranskankielisten mielestä alueen ranskankielisillä tulee olla samanlaiset oikeudet kuin flaaminkielisillä Brysselissä on. Nämä kiistat yhdessä muiden kielikiistojen kanssa johtivat lukuisten hallitusten eroon jo 1980-luvulla. On väitetty, että juuri se todistaa kuitenkin nykyisen federalistisen järjestelmän toimivan 1980-luvun järjestelmää paremmin.⁴⁹ Tämä tuskin pitää enää paikkansa, koska BHV-kysymys oli erittäin merkittävässä asemassa, kun Belgian hallitus keväällä 2010 ilmoitti pääministeri Yves Letermen johdolla erostaan. Belgian järjestelmä ei ole vakuuttanut toimivuudellaan 2010-luvulle tultaessa, vaan hallitukset ovat olleet lyhytaikaisia ja hallitusneuvottelut vaikeita.

2. Käsittehistoria

Tässä työssä käsittelen belgitudea kielellisenä välineenä. Kieli on poliittinen väline ja sidoksissa politiikkaan. Kielen avulla luomme rajoja ja samalla suljemme niiden sisäpuolelle tai ulkopuolelle.⁵⁰ Belgitude käsitteenä on samankaltaisen eksklusion ja inklusion väline; sillä otetaan mukaan tai suljetaan pois. Osa kirjoittajista sulkee belgituden piiristä ulos toisia, mutta osa sulkee sen piiristä ulos itsensä eli ei hyväksy sitä itseään koskevaksi. Tämä on kielen käyttämistä poliittisesti omien tarkoitusperien ajamiseksi.

Kielen merkitystä politiikassa on tutkittu etenkin käsittehistoriassa. Käsittehistoriassa tutkitaan käsitteiden luomista, käsitteille annettuja merkityksiä sekä käsitteiden sisältöön ja käyttöön liittyviä kamppailuja. Kamppailu siitä, mikä on käsitteen oikea käytötapa, on poliittinen kysymys. Eri aikoina nämä kiistat voivat olla hyvin erilaisia aivan kuten käsitteille annetut sisällötkin, vaikka käsitteet eivät muodollisesti muuttuisikaan. Käsitteet voivat liittyä toisiin käsitteisiin eri tavoin tai olla niiden

⁴⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/Brussels-Halle-Vilvoorde>, 30.8.2010

⁴⁹ Deschouwer, Kris, Belgium: Ambiguity and Disagreement, teoksessa Bildenbacher, Raoul – Ostien, Abigail 2005, *Dialogues on Constitutional Origins, Structure and Change in Federal Countries Vol. 1*, McGill-Queen's University Press, 11-12.

⁵⁰ Skinner, Quentin, *Visions of Politics Vol. 1 Regarding Method*, Cambridge University Press 2006, 5.

vastakäsitteitä.⁵¹ Belgitude on poliittisesti mielenkiintoinen käsite juuri siksi, että sen käytöstä on käyty kiistoja ja käsitteelle on annettu erilaisia merkityksiä, vaikka sen muoto on pysynyt samana.

Käsitteiden alkuperäinen merkitys on vain tutkimuksen lähtöpiste, ei itsetarkoitus. Käsitehistoriassa painotetaan katkoksia, jotka ovat tapahtuneet käsitteen käytössä. Käsitteen käytössä voidaan siirtyä käsitteestä toiseen käsitteeseen, vaikka muodollisesti kyseessä on sama käsite.⁵² Tässä työssä käsitteelle belgitude annetut merkitykset ovat tärkeässä osassa. Merkityksen miettimisen sijaan tutkimuksessa tulee kuitenkin keskittyä myös siihen, mitä käsitteillä voi tehdä ja millaisessa suhteessa ne ovat muihin käsitteisiin.⁵³ Käsitteen poliittista ja sosiaalista merkitystä ei voikaan tutkia tutkimalla yksinomaan käsitteen käyttöä, vaan on tutkittava joko käsitteen rinnakkais- tai vastakäsitteiden käyttöä sekä samaa tarkoittavia ilmauksia ja niille annettuja merkityksiä sekä muita käsitteitä, jotka liittyvät käsitteeseen.⁵⁴ Tässä työssä erityisen kiinnostavia ovat belgituden vastakäsitteet kuten wallonitude ja belgité sekä kiistat belgituden sisällöstä. Myös belgitudelle annetut lukuisat merkitykset itsessään ovat poliittisesti mielenkiintoisia ja käsitettä käytetään tällöin lukuisiin tarkoituksiin. Erimielisyys käsitteistä ja käsitteiden sisällöstä on Richterin mukaan positiivinen ilmiö, koska se on demokratian kannalta myönteistä ja merkki sen toimimisesta. Erimielisyydet käsitteiden sisällöstä eivät myöskään tee päätöksentekoa mahdottomaksi.⁵⁵ Belgitude on kuitenkin käsite, jonka belgialaiset usein kieltävät. Siksi voi ajatella, että belgituden kieltämisellä olisi laajempi merkitys: jos ei ole belgialaisuutta, miksi olisi Belgia? Belgituden kieltämällä he samalla siis kieltävät Belgian valtion olemassaolon tai sen legitimitetin, mutta eivät aina. Joidenkin käsitteen käyttäjien mielestä Belgia voi siis aivan hyvin olla olemassa ilman belgitudea ja sitä sen juuri pitäisikin olla eli belgitude on tarpeeton. Tällöin voi olla kyse eräänlaisesta kansallismielisyyden kieltämisestä, vaikka kirjoittaja kokee voivansa elää Belgiassa eikä sinänsä vastusta Belgiaa valtiona. Päätöksenteon kannalta on luonnollisesti

⁵¹ Hyvärinen, Matti – Kurunmäki, Jussi – Palonen, Kari – Pulkkinen, Tuija – Stenius, Henrik, *Käsitteet liikkeessä*. Suomen poliittisen historian kulttuurin käsitehistoria, Vastapaino, Tampere 2003, 10–11.

⁵² Hyvärinen, Matti – Kurunmäki, Jussi – Palonen, Kari – Pulkkinen, Tuija – Stenius, Henrik, *Käsitteet liikkeessä*. Suomen poliittisen historian kulttuurin käsitehistoria, Vastapaino, Tampere 2003, 10–11.

⁵³ Skinner 1; 4.

⁵⁴ Koselleck, Reinhart, *Futures Past*. On the Semantics of Historical time, translated by Keith Tribe, Columbia, New York 2004, 88.

⁵⁵ Richter, Melvin, Begriffsgeschichte today, 13-27, *The Finnish Yearbook of Political Thought*. Vol. 3. 1999, Conceptual Change and Contingency, 24.

olennaista haluavatko belgialaiset itse Belgian olevan olemassa. Käsitettä *nation* ja sitä, että se ei sovellu Belgiaan käytetään usein perusteena sille, miksi Belgiaa ei ylipäätään pitäisi olla olemassa ja miksi sen ei olisi koskaan pitänyt syntyä valtiona. Belgiassa nationalismi ymmärretään siis yhä edelleen kahden suuren etnisen ryhmän kautta ja vain harvoin etniset ryhmät unohtuvat hallinnollisten tekijöiden, kuten EU:n ansiosta.

Käsittehistoriassa yleensä väitetään, että käsitteet muuttuvat ajan myötä ja, että niitä tulee tutkia niiden omassa kontekstissa. Uusien käsitteiden syntyminen ja niiden määrän kasvu voi olla merkki poliittisesta tai yhteiskunnallisesta muutoksesta, kuten 1700 ja 1800-luvulla, jolloin syntyi monia käsitteitä, joista tuli mm. ideologioiden nimityksiä.⁵⁶ Käsitteiden muutoksessa olennaista politiikan tutkimuksen näkökulmasta on, että käsitteet eivät muutu itsekseen, vaan tietoisien kielellisten toiminnan seurauksena. Belgituden tapauksessa mielenkiinto kohdistuu myös siihen, millaisia käsitteitä sen tilalle tarjotaan ja milloin näitä uusia, ”korvaavia” käsitteitä ilmaantuu.

Aika ja käsite ovat toisiinsa sellaisessa suhteessa, että kaikilla käsitteillä on lukuisia potentiaalisia merkityksiä, joista vain jotkut tai joku toteutuu tietyssä hetkenä. Näin ollen käsite voi toisena hetkenä ajassa saada muita merkityksiä ja todennäköisesti saakin.⁵⁷ Valtio-opissa mielenkiinto kohdistuu motiiveihin, joita ihmisillä on käyttää tiettyä käsitettä tietyssä merkityksessä ja tämä itsessään voi olla poliittinen teko. Käsitteiden muutoksen ja yhteiskunnallisen muutoksen välillä voi olla yhteys ja käsitteen muutos voi edistää yhteiskunnallista muutosta. Esimerkiksi käsitteen *nation* muutos mahdollisti nationalismin syntymisen.⁵⁸ Myös James Farr näkee poliittisen muutoksen ja käsitteiden muutosten olevan vuorovaikutuksessa keskenään. Hän kuitenkin kieltää, että käsittemuutos olisi poliittisen muutoksen heijastuma eikä sitä sellaisena tule pitää käsittehistoriaa tutkittaessa, koska poliittisia muutoksia ei ylipäätään voi tapahtua täysin ”käsitteettömässä” tilassa. Siksi käsitteiden muutoksia ja poliittisia muutoksia tulisi pyrkiä ymmärtämään yhdessä. Käsitteiden muutokset syntyvät, kun poliittiset toimijat pyrkivät sekä ymmärtämään että muuttamaan ympäröivää tilaansa. Lisäksi käsitteet eivät koskaan ole olemassa yksinään, vaan ne ovat paitsi osia kielestä,

⁵⁶ Koselleck 84.

⁵⁷ Koselleck, 90.

⁵⁸ Burkhard Conrad Lecture series A Moment of Decision. A Conceptual History, 8.5.2006.

osia laajoista uskomusjärjestelmistä.⁵⁹ Käsitteiden ja historian muutokset eivät kuitenkaan ole väistämättä yhtäaikaisia, kestihän Belgian valtion syntymisestä käsitteen belgitude syntymiseen 140 vuotta, eikä belgitude varmasti ole ainoa esimerkki käsitteen ja historiallisen tapahtuman eriaikaisuudesta.

Ilman tiettyjä yhteisiä käsitteitä ei ole olemassa yhteiskuntaa tai poliittisen toiminnan tilaa. Yhteiskunta on kuitenkin enemmän kuin vain sen peruskäsitteet ja se mikä tiivistyy niiden ympärille.⁶⁰ Historia on myös riippuvainen käytetystä kielestä; historiallisia tekoja ei ole ilman kieltä, ja nämä teot voidaan välittää vain kielen kautta.⁶¹ Historia ei kuitenkaan koskaan ole yhtä kuin siitä kielen avulla tehty rekisteröinti, vaikka se on suhteessa siihen.⁶² Toisin sanoen historia ja poliittiset teot ovat muutakin kuin kielen avulla tehty kuvaus ja on olemassa kielen ulottumattomissa oleva taso.⁶³

Belgitude käsitteenä ja sanana on osa Belgian historiaa ja erityisesti kirjallisuushistoriaa, onhan kyseessä kirjailijoiden piiristä lähtenyt käsite. Belgitudea ei kuitenkaan voi pitää historiallisena peruskäsitteenä, jolla olisi ollut arvo Belgian valtion syntymisessä tai legitimaatiossa. Se on kuitenkin myöhemmin valjastettu sen kaltaiseen käyttöön eli Belgian valtiota on perusteltu sillä, että belgitude on olemassa.

2.1. Käsitteen ja sanan eroista

Käsittehistorian tutkimuksessa on ollut kahta erilaista suuntausta koskien sanojen, käsitteiden ja merkitysten välisiä suhteita. Osa tutkijoista on tutkinut sanoja ja esimerkiksi niiden esiintymistiheyksiä, kun taas toiset ovat painottaneet merkitysten tutkimista. Pulkkisen näkemyksen mukaisesti sanoja ja merkityksiä tulisi analysoida käsittehistoriallisessa tutkimuksessa yhdessä, koska kummankaan analysoiminen erikseen ei ole riittävää. Käsitteiden muutokset voivat olla eri kielten välisten

⁵⁹ Farr, James, Understanding conceptual change politically, 24-49, *Political Innovation and Conceptual Change*, Ball, Terence – Farr, James (ed.), 1989, Cambridge, 31-33.

⁶⁰ Koselleck 76.

⁶¹ Koselleck 222.

⁶² Koselleck 159.

⁶³ Koselleck 222.

kohtaamisten tai tietoisien kielellisen toiminnan seurausta.⁶⁴ Käsitteiden muutokset eivät koskaan tapahdu irrallisina, vaan ne ovat riippuvaisia kielen konventioista ja tapahtuvat ikään kuin kielen sisällä. Koselleckin näkemyksen mukaan sana on käsite vain, jos se on monimerkityksinen. Monimerkityksisyys on siis käsitteen määritelmällinen ehto ja käsite on enemmän kuin pelkkä sana.⁶⁵ Lisäksi sana on poliittinen ja poliittisesti mielenkiintoinen vain, jos sen sisältöön liittyy tai on aiemmin liittynyt kiistoja. Tässä mielessä *belgitude* täyttää Koselleckin asettamat ehdot käsitteelle; monimerkityksisyys ja kiistanalaisuus aiheuttavat sen, että *belgitudea* voidaan kohdella käsitteenä, ei pelkästään sanana. Merkitysten analysointi on keino, jolla ymmärrän tai ainakin uskon ymmärtäväni sitä, miksi tietty käyttäjä käyttää *belgitudea* tietyllä tavalla. Pyrin siis kysymään mitä käyttäjä itse asiassa tarkoittaa sanalla *belgitude*, silloin kun hän sitä käyttää. Työssäni en laske sitä, kuinka monta kertaa tietty merkitys esiintyy, koska se ei ole työn päätarkoitus, vaan saada selville minkälaisia erilaisia merkityksiä käsitteelle *belgitude* ylipäätään annetaan ja mihin tietyillä käyttötavoilla pyritään.

2.2. Uuden käsitteen syntyminen

Koselleckin käsityksen mukaan uusi käsite voi syntyä kuvaamaan kokemuksia ja odotuksia, joita ei koskaan aiemmin ole ollut olemassa. Tässäkin tapauksessa käsite syntyy kuitenkin ikään kuin siemenestä, joka jo on kielen repertuaarissa ja sen merkitys johdetaan sen lingvistisestä kontekstista.⁶⁶ *Belgitude* siis syntyi kielelliseen kontekstiin ja kielestä eli olemassa olevien sanojen (*belge*) ja päätteen (*-ité*) avulla. Myös Pulkkinen mukaan käsitteet voivat ikään kuin olla olemassa jo ennen kuin niille luodaan niitä tarkoittava sana.⁶⁷ Belgituden ollessa kyseessä on mielenkiintoista tutkia, miten käsitteen käyttäjät itse suhtautuvat käsitteen ”uutuuteen” eli antavatko he ymmärtää, että *belgitude* on ollut jollain tapaa olemassa jo ennen vuotta 1976 vai esittävätkö he belgituden niin sisällöltään kuin muodoltaankin olevan uusi. Belgituden taustalla selitetään usein olevan pitkä historia siitä huolimatta, että sanana se syntyi vasta 1976. Toisin sanoen ajatellaan, että *belgitude* on jonkinlainen *l’âme belge* -idean jatkumo. Skinnerin mukaan käsitehistoriaa tutkittaessa tulee pohtia, voiko menneisiin

⁶⁴ Pulkkinen, Tuija, Valtio, 213–255, Hyvärinen, Matti – Kurunmäki, Jussi – Palonen, Kari – Pulkkinen, Tuija – Stenius, Henrik, *Käsitteet liikkeessä*. Suomen poliittisen historian kulttuurin käsitehistoria, Vastapaino, Tampere 2003, 216–217.

⁶⁵ Koselleck 85.

⁶⁶ Koselleck 30.

⁶⁷ Ks. Pulkkinen, Tuija, Valtio, *Käsitteet liikkeessä*, 217.

ajattelijoihin ylipäättään liittää käsitteitä, joita he eivät itse lainkaan käyttäneet.⁶⁸ Belgituden tapauksessa 1800-luvulla puhuttiin siis Belgian hengestä (l'âme belge) ja käsitettä belgitude ei vielä edes ollut olemassa. Belgituden on kuitenkin jälkikäteen tulkittu olleen olemassa, vaikka käsitettä ei vielä ollut.

2.3. Käsitteiden muutoksesta ja poliittisuudesta

Se, että käsite on ollut käytössä jo pitkään, ei tarkoita, että sen merkitys olisi pysynyt samana.⁶⁹ Muutokset käsitteen merkityksissä voivat olla merkki poliittisesta muutoksesta tai kuten jo edellä todettiin uuden merkityksen antaminen käsitteelle voi olla poliittinen teko. On otettava huomioon myös pysyvyys käsitteen käytössä muutoksen ja uutuuden lisäksi ennen kuin aletaan tutkia käsitteen poliittista ja yhteiskunnallista vaikutusta.⁷⁰ Käsitteet eivät muutu äkillisesti tai kuin tyhjästä, vaan käsitteiden muutos on tyypillisesti vähittäinen ja hidas.⁷¹ Mielestäni tällainen muutos kuitenkin voi olla myös sanojen ja kielen kehittymiseen liittyvää, ei kovin tietoista toimintaa, joka tapahtuu kieliyhteisön välisessä vuorovaikutuksessa eli käsitteet saattavat muuttua aivan kuten sanat osittain väärinymmärrysten takia ja osin muutoksiin vaikuttavat esimerkiksi ääntämyselliset seikat.

Käsittemuutos on itsessään poliittinen innovaatio, koska käsitteen muuttaminen on myös käyttäytymisen muuttamista. Tämä johtuu siitä, että kaikki poliittinen toiminta ja käyttäytyminen perustuvat joillekin olemassa oleville käsitteille ja uskomuksille tai aatteille.⁷² Juuri käsitteiden muutos on poliittisten ja ideologisten debattien ydinainesta ja käsitteiden muutos on itse asiassa jatkuva.⁷³ Tutkin tässä työssä käsitteen belgitude muuttumista ja muutosten taustalla olevia syitä. Nähdäkseni myös käsitteen merkityksen pysyvyydellä voi olla poliittista merkitystä. Belgitude on syntymisensä jälkeen saanut monia merkityksiä ja käyttötapoja, mutta merkittävää niissä on esimerkiksi se, että belgitudea edelleen käytetään Belgian yhdistämiseen ja belgialaisuuden edistämiseen kansallistunteena, mikä itsessään on poliittista. Toisaalta

⁶⁸ Skinner 49.

⁶⁹ Koselleck 82.

⁷⁰ Koselleck 83.

⁷¹ Ball, Terence - Farr, James - Hanson, Russell, L. (eds.), *Political Innovation and Conceptual Change*, Cambridge University Press, Cambridge 1989, 3.

⁷² Ball - Hanson - Farr 2-3.

⁷³ Skinner 176-177.

belgituden käytön monet tavat kertovat tietoisesta halusta ymmärtää se eri tavalla ja käyttää sitä eri tavoin, jopa vastakkaisella tavalla kuin toiset käyttäjät. Näiden käyttötapojen syyt voivat olla poliittisia, esimerkiksi halu määrittellä Belgian valtio täysin uudelleen, kuten silloin, kun ajetaan Vallonian eroa Belgiasta.

3. Belgitude

Vuonna 1989 julkaistussa *Belgitude et crise de l'Etat belge* –teoksessa yhteiskunta- ja oikeustieteilijät pohtivat belgituden ja Belgian valtion keskinäistä roolia. Teos lähtee esipuheessa liikkeelle ajatuksesta, että belgialaisuus on jotakin vaikeasti määriteltävää, mutta samalla todetaan, Paul Valéryä lainaten, että samat määrittelyn vaikeudet koskevat esimerkiksi ranskalaisuutta.⁷⁴ Teoksessa belgitude esitetään hypoteeseina. Neljä esitettyä hypoteesia ovat *belgitude juridique*, *belgitude sociologique*, *belgitude historique* ja *belgitude culturelle*.⁷⁵ Jo 1980-luvun lopussa belgitude käsitettiin siis monilla eri aloilla sovellettavaksi ilmiöksi. Kaikilla näillä belgituden alalajeilla on oletettavasti omat viittaussuhteensa. Samassa teoksessa Francis Délpérée käyttää artikkelissaan *Y a-t-il un État belge?* mielenkiintoista avioliittometafora belgituden ja federalismin suhteesta. Hän esittää itse kysymyksen voiko federalismi Belgiassa säilyä ilman belgitudea ja vastaa esittämäänsä kysymykseen, että kyllä voi, koska valtio nojaa viime kädessä vain yhteiselon sääntöihin (sur des règles de convivence). Valtion voi siis rakentaa ilman tunteita tai myyttejä. Avioliitto voidaan saada aikaan ilman valkoista mekkoa ja häämarssia aivan kuten valtio voidaan rakentaa ilman vertauskuvaa. Samoin federalismi on kahden kauppa, johon ei saa tuoda kolmatta osapuolta. Aivan kuten yhdessä asuvan parin ongelmia ei voi korjata tuomalla mukaan kolmatta osapuolta, ei voi myöskään federalismia korjata etsimällä uusia osapuolia.⁷⁶ Avioliittometafora on Belgiasta käytetty aiemminkin eri tavoin. Esimerkiksi 1800-luvun lopulla kirjailija Georges Eekhoud väitti Belgian syntyyn pikemmin rakkausavioliiton kaltaisista syistä kuin pakkoavioliittona.⁷⁷ Viimeaikaisissa debeteissa avioliittometafora on saanut jatkoa:

⁷⁴ Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989, 7.

⁷⁵ Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989, 39-40.

⁷⁶ Délpérée Francis, *Y a-t-il un État belge?*, 49-53, Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989, 52.

⁷⁷ Carmen, Andrei 2007, *Le malaise d'être soi. Regards sur la question d'identité culturelle dans les lettres francophones de Belgique*,

on puhuttu mahdollisesta Belgian avioerosta, *divorce belge*, jossa Flanderi eroaisi Valloniasta.⁷⁸

3.1. Käsitteen belgitude synty

Käsite belgitude on sanana syntynyt vuonna 1976, kuten aiemmin on mainittu. Monet aiheesta kirjoittaneet ovat kuitenkin nähneet sen olemassaolon ulottuvan kauemmaksi kuin pelkän sanan synty. Esimerkiksi Hugues Dumont esittää belgituden alkuvaiheen historian kolmen merkkipaalun tai pilarin avulla. Dumont ajoittaa ”belgituden hypoteesin” esitetyksi jo 1949 René Michan ja Alphonse De Waelhensin artikkelissa ”Du caractère des Belges”.⁷⁹ Tällöin hypoteesi käsitteestä siis edelsi varsinaisen käsitteen kehittämistä aikana, jona sanaa belgitude ei vielä ollut luotu. Käsitteet voivat Pulkkinen mukaan ikään kuin olla olemassa jo ennen kuin niille luodaan niitä tarkoittava sana.⁸⁰ Tämä on tietysti loogista: se mikä halutaan nimetä, on olemassa jo ennen kuin sille annetaan nimi, vaikka joskus myös nimeäminen synnyttää kohteen. Jonkinlainen belgialaisuus lienee ollut olemassa jo paljon ennen sanaa belgitude ja kirjoittajat aineistossa tietyllä tapaa myöntävät tämän. Dumont myöntää osan belgituden perustavien piirteiden nimeämisen kunniasta Henri Pirennelle, erityisesti hänen jo vuonna 1899 pitämänsä puheen, ”La Nation belge” ansiosta. Dumont nimittää Pirennen ajatuksia ”belgituden toiseksi merkkipaaluksi”, kun ”ensimmäinen merkkipaalu” on Michan ja De Waelhensin artikkeli. ”Kolmas merkkipaalu” on varsinaisen käsitteen belgitude keksiminen. Carmen sen sijaan mainitsee *âme belge* taustalla olevan eri kirjoittajan eli Edouard Picardin, joka jo 1987 kirjoitti *l'Âme belge*-nimisen artikkelin, joka julkaistiin *La Revue Encyclopédique Larousse* -lehdessä. Käsitteen belgitude voi suomentaa sanalla belgialaisuus. Näin ymmärrettynä olisi vähintään mahdollista, että belgialaisuus eli belgitude olisi ollut olemassa Belgian valtion alkuaikoina 1830 ja jo ennen sitä. Koska valtion syntymisen taustalla oli

http://books.google.fi/books?id=7FzdpyZz9W8C&pg=PA32&lpg=PA32&dq=burniaux+belgitude&source=bl&ots=FMmsdXkHSC&sig=BZJPwokRhO6qbXKfjFJpwcNwOY&hl=fi&ei=Xef0S6P2O4aHONqv_gdcl&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBkO6AEwAO#v=onepage&q=burniaux%20belgitude&f=false, 21.5.2010.

⁷⁸ Esim. http://www.lepost.fr/article/2010/06/14/2112696_belgique-la-wallonie-au-nord-demande-le-divorce-la-flandre-au-sud-s-accroche-au-mariage.html, 4.3.2011 ja

<http://www.come4news.com/rattachisme-et-divorce-belge-588050>, 4.3.2011.

⁷⁹ Dumont, Hugues, *Belgitude et crise de l'État belge*. Repères et questions pour introduire un débat, 15-40. Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989, 21-24.

⁸⁰ Ks. Pulkkinen, Tuija, *Valtio, Käsitteet liikkeessä*, 217.

tietoisia pyrkimyksiä saada aikaan Belgian valtio, on loogista, että uuden valtion syntymistä ajaneiden ihmisten käsitysmaailmassa olisi ollut jo ennen vuotta 1830 käsitys jonkinlaisesta belgialaisuudesta. Kuitenkin sanana *belgitude* syntyi vasta 1976. Tämä sanan myöhäinen synty sai minut alun perin kiinnostumaan *belgitude*stä tutkimusaiheena. Miksi belgialaisuutta kuvaava sana siis syntyi 1976, 140 vuotta myöhemmin kuin Belgian valtio? Belgian valtion syntyminen ajoittuu ajalle, jolloin muutkin nykymuotoiset kansallisvaltiot syntyivät. Sen synty on myös samankaltainen kuin muilla kansallisvaltioilla eli sen taustalla oli tarve etsiä kansakuntaa yhdistäviä piirteitä ja historiaa, eräänlaista belgialaisuutta, vaikka käsitettä *belgitude* ei vielä käytettykään.

Käsitteen *belgitude* kehitti sosiologi Claude Javeau yhdessä kirjailija Pierre Mertensin kanssa, Léopold Sédar Senghorin luoman käsitteen *négritude* mallin mukaisesti.⁸¹ Senghorin luoma käsite *négritude* tarkoittaa ilmeisesti mustaa afrikkalaisuutta yleensä, valtioiden väliset rajat unohtaen, sekä sen ilmaisemista kirjallisuudessa Ranskan kolonialismia vastaan.⁸² Perusmerkitykseltään *belgituden* mallina toiminut *négritude* on ollut siis positiivinen ja ilmaisee kuulumista mustien ryhmään.⁸³ Käsitteen *belgitude* alkuosa on lyhennetty adjektiivista *belg(e)*, joka tarkoittaa belgialaista.⁸⁴ Suffiksi *-itude*, pohjautuu latinan suffiksiin *-itudo* ja tarkoittaa esimerkiksi sosiaaliseen ryhmään kuulumista.⁸⁵ Pääätteellä *-itude* muodostetaan nykyisin verrattain paljon uusia sanoja ranskan kielessä, vaikka sitä ei välillä käytettykään uusien sanojen muodostamiseen.⁸⁶

⁸¹1930-luvulla luotu käsite *négritude* oli ennen kaikkea positiivinen käsite luojalleen, Léopold Sédar Senghorille. Se kuvasi etenkin mustan kulttuurin ansioita ja arvoja. Quemada, B. *Trésor de la langue française*. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle, 12, Centre National de la Recherche scientifique, Paris 1986, 70. Termi *nègre* oli negatiivinen jo tuolloin mutta Senghorin tavoitteena yhdessä käsitteen muiden luojien, Aimé Césarin ja Léon Damasın kanssa oli käyttää sanaa positiivisten asioiden kuvaamiseen. Senghorin asema arvostettuna kirjailijana ranskankielisessä maailmassa vaikutti epäilemättä käsitteen leviämiseen.

http://en.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9opold_S%C3%A9dar_Senghor, 3.5.2011.

⁸²Snead, James, *European pedigrees/African contaminations*, Bhabha, Homi K., *Nation and Narration*, Routledge, London 1990, 237 ja 'Négritude', <http://en.wikipedia.org/wiki/N%C3%A9gritude>, 21.5.2010.

⁸³Quemada, B. *Trésor de la langue française*. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle, 12, Centre National de la Recherche scientifique, Paris 1986, 70.

⁸⁴Quemada, B. *Trésor de la langue française*. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle, 4, Centre National de la Recherche scientifique, Paris 1986, 364.

⁸⁵Quemada, B. *Trésor de la langue française*. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle, 10, Centre National de la Recherche scientifique, Paris 1983, 612.

⁸⁶Martin, Fabienne 2010, *Stage level and Individual level Readings of Quality Nouns A Study in aspectual morpho-semantics*, <http://www.uni-stuttgart.de/lingrom/martin/pdf/GR2010-martin.pdf>, 2.3.2011.

Belgian kansa mainitaan jo 56 eKr. Caesarin tekstissä.⁸⁷ Sanan Belgia alkuperää ja merkitystä ei kuitenkaan tunneta. Muodollisesti kummassakaan sanan belgitude osassa, kuten ei itse sanassakaan, ole mitään poikkeuksellista, vaan sanan erikoislaatuisuus ilmenee sen saamien merkitysten kautta sekä siihen liittyvien kiistojen kautta. Kyse on siis nimenomaan käsitteestä. Javeaun ja Mertensin artikkelit, joissa sanaa ensimmäistä kertaa käytettiin, ilmestyivät lehdessä *Les nouvelles littéraires* marraskuussa 1976.

Teoksessa *Histoire de la littérature belge 1830–2000* esitetään näkemys, jonka mukaan kirjallisuus on Belgiassa hyvin poliittista, jopa poliittisempaa kuin muissa valtioissa. Teoksen kirjoittajat selittävät tämän johtuvan siitä, että Belgia on maana pieni eikä kirjallisuudella ole siellä suurempiin valtioihin verrattuna yhtä autonomista asemaa. Kirjallisuus ja yhteiskunnalliset ja poliittiset kysymykset risteävät toistensa kanssa näin ollen enemmän Belgiassa kuin suuremmissa maissa.⁸⁸ Poliitiikan ja kirjallisuuden väliset yhteydet ovat kuitenkin tunnettuja muissakin maissa.

Lähtökohtaisesti belgitude oli ennen kaikkea kirjallisuussuuntaus, joka alkoi vuonna 1976 julkaistuista aihetta käsittelevistä artikkeleista. Artikkelit ilmestyivät kirjallisuusalan lehdessä (*Les nouvelles littéraires*) ja näkökulmat olivat enimmäkseen kirjailijoiden esittämiä. Andrei Carmen esittää artikkelissaan *Le malaise d'être soi. Regards sur la question d'identité culturelle dans les lettres francophones de Belgique* näkemyksensä belgitudesta ja sen kehittymisestä. Esitys etenee pääosin kronologisessa järjestyksessä ja hän ottaa huomioon paljon ennen 1970-lukua käsitteeseen vaikuttaneet tapahtumat l'âme belge -ajatuksesta lähtien. Hän tarkastelee asiaa paljolti kirjallisuuden näkökulmasta ja antaa selvityksen belgitudesta kirjallisuuden käsitteenä. Carmenin pääteesi on, että belgitude syntyi Mertensin ja Javeaun halusta erottautua Ranskan kirjallisuudesta.⁸⁹ Belgian kirjallisuutta käsittelevissä teoksissa Belgian kirjallisuuden

⁸⁷ Labio, Catherine, Editor's Preface: The Federalization of Memory, *Yale French Studies*, No. 102, Belgian Memories. (2002), 1-8. <http://links.jstor.org/sici?sici=0044-0078%282002%290%3A102%3C1%3AEPTFOM%3E2.0.CO%3B2-F>, 17.2.2006, 3; http://fi.wikipedia.org/wiki/Belgia#Belgian_aluejako, 3.3.2006.

⁸⁸ Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel - Denis, Benoît - Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003, 17.

⁸⁹ Carmen, Andrei 2007, *Le malaise d'être soi. Regards sur la question d'identité culturelle dans les lettres francophones de Belgique*, http://books.google.fi/books?id=7FzdpvZz9W8C&pg=PA32&lpg=PA32&dq=burniaux+belgitude&source=bl&ots=FMmsdXkHSC&sig=BZJPwokRhO6qbXKfyFJpwcsNwOY&hl=fi&ei=Xef0S6P2O4aHONqv_gdI&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBkO6AEwAO#v=onepage&q=burniaux%20belgitude&f=false, 21.5.2010.

roolia suhteessa Ranskan kirjallisuuteen pohditaan paljon; pohditaan jopa sitä onko belgialaista kirjallisuutta ylipäättään olemassa. Samainen ajatus löytyy vuoden 1976 artikkeleista moneen otteeseen, mutta vielä 2000-luvulla kirjoitetuissa teoksissa sitä pohditaan edelleen (ks. esim. *Histoire de la littérature belge 1830–2000* tai Belgian ranskankielisen kirjallisuuden historia). Carmenin selitys belgituden synnystä on uskottava, sanoohan toinen ”belgituden isä” Pierre Mertens⁹⁰, artikkelissaan, että ”meidän pitäisi edes yrittää olla belgialaisia”. Taustalla on siis tietoisuus siitä, ettei belgialaisuutta tai Belgian ranskankielistä kirjallisuutta oikeastaan ole. *Histoire de la littérature belge* -teoksen toimittajien mukaan jokaisen kirjallisuuskokonaisuuden kolme määrittävää tekijää (yhden valtion sisällä) ovat kansallisvaltio, kieli ja kirjallisuus, joista jokainen on Belgiasta puhuttaessa jossakin määrin kyseenalainen.⁹¹ Belgian ranskankielinen kirjallisuus liitetäänkin usein osaksi Ranskan kirjallisuutta täysin häpeilemättä. Belgitude-keskustelu on osa Belgian ranskankielisen kirjallisuuden luonteesta käytyä keskustelua. Falickin mielestä tämä keskustelu ja sen aiheuttama muutos oli 1970-luvulla tarpeellinen ja kirjailijoiden kysymysten herättämä.⁹² Kirjallisuustieteen teokset siis tukevat tai toistavat Mertensin ja Javeaun väitteitä siitä, että belgialaista kirjallisuutta ei oikeastaan ole tai, että se on määrittelemätöntä.

Pierre Mertensin päätoimittaman *Une autre Belgique*-artikkelien ensimmäisen tekstin ensimmäinen lause kuvaa Mertensin motiivia aineiston julkaisemiselle:

Ce dossier, d'une « autre Belgique » n'est pas seulement subjectif: il s'est voulu – et même passionnément – partial.⁹³

Tavoitteena on sekä puolueellisuus, että omakohtaisuus. Lisäksi Mertens sanoo jo tekstin ensimmäisessä kappaleessa myöntävänsä, että sellainen on (siis Belgia), vaikka

⁹⁰ Tätä belgituden isä –nimitystä käytettiin Brysselissä vuonna 1939 syntyneestä Mertensistä myös Belgian valtion omalla nettiportaalilla kesäkuussa 2006; Pierre Mertensia pidettiin erityisenä belgitude-kirjailijana, jolla on lukuisia akateemisia meriittejä (mm. kansainvälisen oikeuden tohtori) ja tuottelias kirjallinen ura. Hänen vuonna 1995 kirjoittamansa teos *Une paix royale* kuitenkin kritisoi Belgian monarkiaa ja Mertens sai teoksen vuoksi osakseen arvostelua.
<http://www.belgium.be/eportal/application?languageParameter=fr&pageid=contentPage&docId=25071>, 19.6.2006.

⁹¹ Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003, 8.

⁹² Falicki, Jerzy, *Belgian ranskankielisen kirjallisuuden historia*, suom. Matti Asikainen, Kielten laitoksen oppimateriaalisarja 4, 2006?, 4.

⁹³ Mertens, Pierre, 'Une autre Belgique', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 13.

nyt etsitäänkin toisenlaista Belgiaa. Ensimmäisen tekstin pääpointti on belgialaisten riittämätön kiinnostus kulttuuriin ja lukemiseen. Tekstien julkaiseminen toisin sanoen liittyy paitsi belgituden etsimiseen, myös voimakkaasti ja ennen kaikkea kulttuurin edistämiseen.

Artikkeleista seuraavassa *De la difficulté d'être belge* Mertens vertaa Belgiaa Sveitsiin, joka kansallisvaltiona on osittain samalla tavoin epäilyksenalainen kuin Belgia. Mertensin mukaan belgialaisesta intellektuellista tulee usein *un non-belge, un anti-belge ou un a-belge. Sois belge et tais-toi*. Nämä kaksi väitettä peräkkäin kirjoitettuna ilmaisevat, että Mertensin mielestä Belgiassa kritiikin esittäminen on epäbelgialaisuutta ja sen sijaan pitäisi pysyä hiljaa, jotta olisi belgialainen.⁹⁴ Mertens sanoo ranskankielisen belgialaisen kirjailijan olevan pakotettu julkaisemaan Pariisissa ja belgialaisen kirjailijan olevan kuin ranskalainen tai hollantilainen, jolla vain sattuu olemaan Belgian passi.⁹⁵ Belgialaisuutta ei siis toisin sanoen ole ja olemassaolo määrittäyty suhteessa Pariisiin tai Amsterdamiin. Mertens sanoo edellä mainitun olevan ”niin lähellä” ja jäljellä mainitun ”ei kovin kaukana”. Kyse on siis Belgian kokemisesta periferiana, kun kulttuurinen keskus on jossakin muualla. Merkittävää on huomata, että Brysseliä ei tässä ymmärretä keskukseksi lainkaan. Lisäksi hän toteaa belgialaisten näkevän itsensä ”valkoisena neekerinä” (*nègre blanc*) tai kuin Saksan juutalaisina (*Juifs allemands*). Tällä kirjoittaja tarkoittanee belgialaisen olevan henkilö, jolla ei ole paikkaa tai identiteettiä suhteessa paikkaan. Mertens myös viittaa Belgiaan *No man's land*inä. Lisäksi Mertensin mukaan muualla kuin Pariisissa julkaiseminen on ranskankieliselle belgialaiselle kirjailijalle älyllisen olemisen kieltämistä eli mahdotonta.

Olemassaolon määrittelyyn tarvitaan joku Toinen ja Mertens sanoo Belgian olevan ehkä vain unta ja epäilyksenalainen:

Du coup, on ne se définit plus, dans la réaction ou dans l'adhésion, que par rapport à l'Autre [...] [...] La Belgique ne serait-elle qu'un songe ?

⁹⁴ Mertens, Pierre, 'De la difficulté d'être belge', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 14.

⁹⁵ Mertens, Pierre, 'De la difficulté d'être belge', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 14.

Toisaalta Mertens sanoo Belgiassa olevan joitakin kirjailijoita, jotka ovat vastanneet belgitudestaan jo kirjoituksillaan, jos oikein etsimällä etsii.

En cherchant bien, on pourrait certes inventorier une littérature spécifique, «bien de chez nous», et des auteurs qui ont bravement assumé leur « belgitude ».

Toisin sanoen belgitude on jo olemassa, jos sitä todistavia kirjailijoitakin on. Kuitenkin Mertens on asian suhteen kriittinen ja käyttämällä belgitude –sanaa lainausmerkeissä osoittaa käyttävänsä sanaa, joka ei ole tunnettu tai on kyseenalainen. Lisäksi Mertensin mukaan luopiot ja karkuritkin ovat ansioituneet kirjallisesti paremmin kuin nämä kirjoittajat. Mertens toivoo kuitenkin muutosta. Hänen mukaansa belgialaisuus on ”äpäryyttä, sitä ettei ole kenenkään poika” ja tämä on rooli, jossa tulisi oppia elämään ja pitämään sitä jopa etuoikeutena. Näillä kovasanaisilla ilmaisuilla, Mertens näyttäisi provosoivan lukijaa.

Quand donc saurons-nous vivre comme un privilège notre bâtardise, notre statut de fils de personne ? Quand donc cesserons-nous de vivre par Paris ou Amsterdam interposés ?

Tähän Mertensin äpäryys -väitteeseen on belgitude -keskustelussa palattu usein. Jotkut ovat nähneet äpäryyden jopa positiivisena tai ainakin hyväksyttynä osana belgialaisuutta. Ajatus äpäryydestä pohjautunee siihen, että belgialaiset ovat peräisin kahdesta eri kansanryhmästä, germaanisesta ja roomanisesta. Mertens päätyy artikkelissa peräänkuuluttamaan sitä, että etenkin kulttuurielämässä opittaisiin olemaan elämättä Pariisin tai Amsterdamin kautta. Tämä olisi ”Belgian haaste” (défi belge). Tällöin me (belgialaiset) kuuluisimme johonkin olemalla ”kotoisin ei mistään ja kaikkialta”, olematta sen enempää häpeileviä belgialaisia kuin ylimielisiääkään.

N'étant plus tributaires de personne, nous serions enfin de nulle part et de partout. Ni belges honteux, ni belges arrogants.⁹⁶

⁹⁶ Mertens, Pierre, 'De la difficulté d'être belge', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 14.

Tämä artikkelin kohta on erittäin kiistanalainen, sillä toki moni belgialainen kokee olevansa jostakin kotoisin. Lisäksi Mertens määrää lukijalleen tiettyjä belgialaisuuden arvoja eli määrittelee sen ihanteellista sisältöä; hyvä belgialainen ei siis häpeile tai ole ylimielinen.

N'ayant plus à affirmer de spécificité, il nous serait donné de courir toutes les aventures. Ce serait là notre limite, notre richesse, notre secret.⁹⁷

Tämä kohta kuulostaa suorastaan nationalistisromanttiselta; belgialaisuus mahdollistaa belgialaisille vaikka mitä, kuten seikkailuja, ja on salassa muilta. Usein lainatussa artikkelin loppuosassa Mertens sanoo belgialaisille: “Meidän täytyisi yrittää olla belgialaisia”.

Il nous faudrait tenter d'être Belges. Marginaux peut-être, minoritaires certainement, exilés à coup sûr et sur place [...]

Tästä voi päätellä, että belgialaiset eivät Mertensin mielestä ole belgialaisia tai eivät yritä tarpeeksi belgialaisuutensa eteen. Koko artikkelissaan Mertens ravistelee hereille belgialaisia, erityisesti artikkelin loppupuolella. Nähdäkseni hän myös lanseeraa käsitteen luodakseen yhtenäisyyttä belgialaisten välille. Mielenkiintoista kyllä, artikkelit julkaistiin Pariisissa painetussa lehdessä ja kirjoituskielenä toimii ranska esimerkiksi flaamin tai englannin sijaan. Toisin sanoen Mertens itsekin yrittää herättää belgialaiset kirjailijat belgialaisiksi kirjailijoiksi julkaisemalla ranskaksi Pariisissa. Toiseksi viimeisessä kappaleessa Mertens ottaa käyttöön pronominin *nous* pronominin *on* sijaan. Tällöin hän puhuttelee belgialaisia suoremmin kutsumalla heitä suomen pronominia ”me” vastaavalla pronominilla *nous*. Pronominin *on* luonteeseen kuuluu, että se ei viittaa erityisesti keneenkään, vaan vastaa usein esimerkiksi suomen passiivia. Belgitude on kuitenkin käsitteenä epäonnistunut luomaan yhtenäisyyttä ja sitä on pidetty jopa vitsinä tai letkautuksena (boutade).

Myös Claude Javeun artikkelissa *Y a-t-il une belgitude?* (järjestyksessä kolmas artikkeli) belgitude on jotakin mitä ei ole vielä olemassa. Artikkelin johdannossa hän kysyy voiko belgitude syntyä kielijaosta huolimatta.

⁹⁷ Mertens, Pierre, ‘De la difficulté d’être belge,’ *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l’actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 14.

Par delà une division linguistique longtemps ressentie comme mortelle,
peut-on espérer l'avènement d'une belgitude? ⁹⁸

Artikkeli alkaa tunnetulla vitsillä, jossa kersantti käskee vallonit vasemmalle ja flaamit oikealle. Paikoilleen jää seisomaan pienikokoinen juutalainen, joka kysyy ”Entä mihin belgialaiset menevät?” Javeau rinnastaa tuon juutalaisen roolin, eli ei-vallonin ja ei-flaamin roolin brysseliläisiin, jotka eivät myöskään kuulu varsinaisesti kumpaankaan ryhmään. Federalismin roolin Javeau näkee kaikki kieliryhmät kattavaa belgialaisuutta ja belgialaisia (joita edellä mainittu pieni juutalaismies edustaa) häiritseväksi tekijäksi, jopa siinä määrin, että belgialainen henkilönä on enää abstraktio, joka kelpaa käytettäväksi vain vieraskielisissä sanakirjoissa tai kuninkaallisissa puheissa.

Mais, à présent, la tentation fédéraliste les tenaille, si bien que le Belge
n'est plus qu'une abstraction pour dictionnaires étrangers ou pour
discours royaux.

On väitetty, että belgitude syntyi reaktiona federalismiin. Väitteet federalismin syy- yhteydestä belgituden luomiseen ovat saaneet alkunsa mahdollisesti juuri tästä tekstinkohdasta. Ainakin Javeaun sanoista voi päätellä, että hän pitää federalismia negatiivisena suuntana. Javeaun käyttämä pronomini 'les', (heitä, niitä), on tosin niin epämääräinen, että on mahdotonta tekstiä lukemalla olla varma, ketä tekstissä aiemmin mainittuja federalismi kiusaa: juutalaisia, valloneja, flaameja, belgialaisia, juuri edellä mainittuja brysseliläisiä, vaiko kaikkia näitä? Javeau kommentoi asettamaansa otsikkoa ”Y'at-il une belgitude?” toteamalla, että tietää, että sitä voidaan pitää sopimattomana tai virheellisenä (*incongrue*). Hän perustelee kysymyksen sillä, että Belgia valtiona on aivan samoin *incongrue*, jopa *terre d'incongruités*. Javeau valittaa vedoten siihen, että tuntee oman ammattikuntansa, etteivät belgialaiset sosiologit ole olleet kiinnostuneita Belgiasta ja belgialaisten ominaispiirteistä, joita hänen mukaansa kuitenkin on olemassa.

⁹⁸Javeau, Claude, 'Y a-t-il une belgitude?', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 15.

Remarquons [...] que les sociologues de nationalité belge se sont peu penchés sur les traits spécifiques de leur pays, qui n'en manque pourtant pas.

Javeau näkee Pirennen synnyttäneen Belgian massiivisella historiateoksellaan. ”Belgialaiset eivät tee historiaa, vaan historia tekee belgialaiset, koska kuten tiedetään (Destréen ja Talleyrandin sanoin), belgialaisia ei ole”.⁹⁹ Javeaun näkemyksen mukaan belgialaisten olemassaolo on jo määritelty vallan ja hallinnan kautta, vaikka belgialaiset sosiologit ovat tämän huolestuttavasti unohtaneet. Jos on hallitsemista, on myös niiden kohde (« il y a des Belges, puisque je règne sur eux et les gouverne. ») Tämä ajatus on mielenkiintoinen, koska ulkopuolisen silmin Belgia todella näyttää olevan olemassa, vieläpä kohtalaisen normaalina valtiona, juuri siksi, että se toimii esimerkiksi kansainvälisessä politiikassa kuten muutkin valtiot ja on myös hallinnollinen yksikkö omana valtionaan. Onkin paradoksaalista, että belgialaiset itse eivät ole varmoja valtionsa olemassaolosta. Javeau käyttää artikkelissa ranskan kielen vastinetta sanalle valta isolla alkukirjaimella, ”le Pouvoir”. Tämä Pouvoir ”paljastaa kasvonsa”, kun rahoitusta jaetaan. Tämän vallan legitimitetti voisi hävitä, jos belgialaisia tarkasteltaisiin lähemmin. Javeau vihjaa, että juuri siksi tutkimus belgialaisuudesta ei ole saanut rahoitusta. Lisäksi ”belgialaisia kyllä on, mutta Pouvoir ei heistä puhu”.¹⁰⁰ Pouvoir on siis kuin määrittelemätön paha, belgialaiset unohtava ja belgialaisuutta vastaan. Belgialaisten olemassaolon kieltäminen on Javeaun näkemyksen mukaan vallankäyttöä, mitä se epäilemättä onkin. Tällainen argumentti pahasta vallasta, joka estää belgialaisuuden tutkimisen kuulostaa liioitellulta, mutta selittää sitä, miksi Javeau ja Mertens halusivat kirjoittaa belgitudesta usean artikkelin mittaisen aineiston vuonna 1976.

Javeau väittää, italialaisen marxisti Gramscin ajatuksia lainaten, että Belgiassa kaikesta huolimatta on ollut jopa ylhäältä päin pakotettua patriotismia, jota vastaan käännyttiin.

Pendant que les vieilles élites assistaient, consternées, au naufrage d'un patriotisme belge imposé d'en haut, une nouvelle communauté

⁹⁹ Javeau, Claude, 'Y a-t-il une belgitude?', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 15.

¹⁰⁰ Javeau, Claude, 'Y a-t-il une belgitude?', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 15.

émergeait petit à petit, qui se définissait précisément contre l'Etat qui imposait ce patriotisme-là.

Javeaulla belgitude eli kahden nationin yhdistelmä (vallonit ja flaamit), siten liittyy myös taisteluun yhteiskuntaluokkien välillä:

C'est dans la contestation d'une certaine société établie (la Monarchie, la Société Générale [...]) que des Belges des deux nations sont retrouvés. Il y ont du coup redécouvert une Belgique de luttes ouvrières, d'enjeux toujours escamotés (l'avortement, la liberté d'expression, la justice) et c'est à l'aménagement d'un nouveau territoire politique qu'ils consacrent leurs énergies.¹⁰¹

Javeau siis asettaa vastakkain perinteisiä konservatiivisia arvoja, kuten monarkian ja patriotismin ja väittää belgituden olevan työväenluokkaista ja poliittisesti uutta luovaa. Monarkia esitetään usein Belgian eri osia yhdistävänä tekijänä. Belgitude ei siis ole Javeaun silmissä patriotismia, vaan jotakin uutta ja parempaa, etenkin oikeuksia. Kuitenkin Javeau tähdentää heti perään, että kieliryhmiin perustuva jako ei vaikuta kaikilla politiikan ja elämänalueilla Belgiassa.

Disons, pour simplifier les choses, que les clivages d'origine linguistique n'affectent guère, en Belgique, la gauche radicale, le mouvement de libération des femmes, le cinéma belge, les luttes contre la répression policière, psychiatrie ou autre. Chacun parle sa langue, sans complexe (ni de supériorité, ni d'infériorité), et il existe de plus en plus belges qui, s'ils éprouvent des difficultés à se parler, en arrivent cependant à se comprendre mieux.

Tietyt liikkeet ovat siis yhdistyneitä kielijaosta huolimatta valtiovaltaa vastaan ja eri kielten käyttäminen ei välttämättä ole ongelma. Javeau näyttäisi väittävän, että yhteisymmärrys on kielieroja tärkeämpää ja, että se ei belgialaisten arkipäivässä edes olisi ongelma. Mielenkiintoista on, miksi Javeau väittää juuri näiden alojen, kuten elokuvien tai psykiatrian olevan täysin kieliriidoista vapaita, vaikka on juuri vetänyt yhteen monia eri asioita ”uudeksi” ja ”vanhaksi” politiikaksi. Yhteisyyttä ja

¹⁰¹ Javeau, Claude, 'Y a-t-il une belgitude?', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 15.

yhteisöllisyyttä puolustavat ja todistavat argumentit esitettyään Javeau asettaa kysymyksen voidaanko julistaa, että belgitude on olemassa.

Peut-on, se réclamant de tels faits – si grossièrement esquissés – proclamer l’existence d’une « belgitude » ?

Javeau asettaa belgituden vasten maan poliittista perintöä eli toteaa Belgiassa olevan suuri paikallinen itsemääräämisoikeus (autonomie communale), joka voi vähentää belgialaisten yhteyttä toisiinsa. Javeau jatkaa käsitteellä olevan ennemminkin tulevaisuuteen suuntautuva luonne.

Mais il me semble que le sens éventuel du concept est plutôt de nature prospective. Dans une Belgique fédéralisée, qui se débarrassera bien un jour des oripeaux que le XIXe siècle mercantiliste, satisfait de soi et nominaliste, lui a légués, la place existe pour un sentiment d’appartenance (de « *reliance* » disent certains sociologues), à une certaine communauté trans-belge, qui n’acquiert son existence qu’en relation dialectique avec l’existence désormais reconnue des communautés nationales flamandes et wallonne – et bruxelloise ?

Tässä Javeaun näkemys federalismista kääntyy positiiviseksi ja mahdollisuudeksi sekä menneisyyden ongelmista irtautuvaksi. Belgitude on Javeaun mukaan ennen kaikkea projekti, siis tulevaisuuden haaste, ei perintö. Tässä usein lainatussa kohdassa Javeau esittelee belgitude-projet ja belgitude-héritage –käsitteet, joista hänen mukaansa projekti on ikään kuin käsillä, mutta perinnöksi belgitudesta ei ole. Tästä näkee selvästi, kuinka sekä Javeau että Mertens ovat tietoisia siitä, että loivat uuden käsitteen, jolle he lisäksi lataavat paljon odotuksia.

[...] on peut parler, mais du bout des lèvres de belgitude. Belgitude-projet en quelque sorte, davantage que belgitude-héritage.

Belgitudesta voi siis kyllä puhua mutta kuin tarkoittamatta sitä (du bout des lèvres). Javeau toteaa artikkelin päätteeksi luoneensa vain hypoteesin, jonka vahvistaminen tai kieltäminen tulee belgialaisten sosiologien ja politologien tehtäväksi. Javeau aivan erityisesti käyttää ilmaisua ”de nationalité belge” eli asettaa toivomuksen, että asiaa tutkisivat nimenomaan belgialaiset, joko hylätäkseen tai vahvistaakseen hypoteesin.

Viimeisessä lauseessa hän sanoo jo käärivänsä hihojaan tehtävän edessä. Nämä artikkelit onnistuivatkin käynnistämään debatin belgituden sisällöstä, mutta käsitteen vakiintumiseen ne eivät ole johtaneet.

Artikkelissa *La contagion poétique* Jacques Sojcher korostaa yhtenäisyyttä ja samalla puolella olemista belgialaisten kirjailijoiden ja runoilijoiden kesken.¹⁰² Muut *Une autre Belgique* –kokoelman artikkelit keskittyvät lähinnä tutkimaan Belgian kulttuurielämän, kuten musiikin, maalaus-, elokuva- ja teatteritaiteen tilaa ja valittamaan rahoituksen puutetta. Samoin pesäeron tekeminen Pariisiin ja se, että lopetettaisiin Pariisissa julkaiseminen ja löydettäisiin oma belgialainen taide, toistuu artikkeleissa. Vain Mertensin ja Javeaun artikkelit esiintyvät yleensä kirjallisuudessa belgitudesta puhuttaessa. Vuoden 1976 artikkeleissa belgituden ja ylipäätään Belgian olemassaolon puute toistuu ja sitä on toistettu kirjallisuudessa aina käsitteen belgitude kehittämisen jälkeen. Vastakkaisia näkemyksiä kuitenkin luonnollisesti on. Historioitsija Georges-Henri Dumont kysyy miten on mahdollista, että Belgian kansa on selvinnyt valloituksista ja katastrofeista, jos sillä ei väitetysti ole itsessään mitään olemassaolon perustetta ja jos omaa kansalaisuutta ei kerran ole miksi sitä ei ole korvannut jonkun muun maan kansalaisuus.¹⁰³

Belgituden syntymistä on selitetty 1970-luvun Belgian yhteiskunnallisilla muutoksilla. Se on jälkikäteen nähty myös pyrkimyksenä tehdä pesäero Ranskaan.¹⁰⁴ Carmen kertoo Belgian ranskankielisen kirjallisuuden nimeämisen vaikeudesta ja siitä käydystä debatista. 1970-luvulla Belgian kuninkaallinen akatemia käytti Belgian ranskankielisestä kirjallisuudesta nimitystä *littérature/lettres françaises(s) de Belgique*. Tämä nimitys kuitenkin herätti närää, koska se ei ota huomioon, että kyse on nimenomaan belgialaisesta kirjallisuudesta, vaikkakin ranskankielisestä. Muita Belgian ranskankielisestä kirjallisuudesta käytettyjä termejä ovat esimerkiksi *Littérature belge/lettres belges d'expression française* sekä *littérature francophone de Belgique*.¹⁰⁵ Tämä nimistä käyty debatti kertoo taustalla olevista näkemyksistä. Jos halutaan sanoa,

¹⁰² Sojcher, Jacques, 'La contagion poétique', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 17.

¹⁰³ Dumont, Georges-Henri, *Histoire de la Belgique*, Le Cri édition, Bruxelles 1997, 6.

¹⁰⁴ Esim.

http://forum.chez.com/reunionwf/2/view.php?bn=chez_reunionwf2&key=876203&first=1113767927&last=1113568027, 19.6.2006.

¹⁰⁵ Carmen 2007, 24.

että kyse on erityisesti ranskankielisestä ja samalla belgialaisesta kirjallisuudesta, on sanaa française syytä pitää harhaanjohtavana. Belgian ranskankielinen kirjallisuus on ollut monimuotoista ja osa kirjoittajista on alun perin flaameja tai kaksikielisiä. Tällöin termi *littérature belge d'expression française* on hyvin kuvaava, kun taas *littérature francophone de Belgique* antaa ymmärtää, että kirjailijat ovat ranskankielisiä belgialaisia, vaikka eivät sitä kaikki olekaan. Belgian ranskankielinen kirjallisuus on aiemmin yhdistetty surutta Ranskan kirjallisuuteen. Näin ollen esimerkiksi Georges Simenonia on pidetty ranskalaisena kirjailijana, vaikka hän on belgialainen.¹⁰⁶ Tätä taustaa vasten Mertensin halu erottua belgialaisena ja tuntea itsensä belgialaiseksi on ymmärrettävä. Carmenin artikkeli taustoittaa ansioituneesti syitä käsitteen syntyyn, mutta toisaalta hän vetää yhteen monia asioita, emmekä voi olla varmoja oliko Mertensin ja Javeaun motiivit nämä Carmenin mainitsemat.

Philip Mosley tarjoaa Belgian elokuvataidetta käsittelevässä teoksessaan *Split Screen* erilaisen selityksen belgituden syntymisen taustasta. Mosley mainitsee myös usein käsitellyn belgituden taustan eli reagoinnin Ranskan liialliseen vaikutukseen Belgian taiteessa, mutta esittää myös, että belgitude itse asiassa osittain oli reaktiota 1960-luvun katkeriin kieliriitoihin. Mosleyn mukaan belgitude sai nopeasti taakseen valtion tuen etenkin, koska se oli Belgian heterogeenisyyttä avoimesti ylistävä ajatussuunta. Se oli huipussaan vuoden 1980 paikkeilla, mutta Mosleyn mukaan siitä tuli pian epämuodikkasta unitarisminsa vuoksi.¹⁰⁷ Mosley ei ole ainoa kirjoittaja, jonka mielestä belgitude ajoittuu vain 1970 ja 1980-lukujen vaihteeseen, mutta käsitteenä belgitude on edelleen hyvin käytetty, eikä siten missään tapauksessa voi puhua belgituden lopullisesta lopusta.

3.2. Belgituden olemassaolon kieltäminen ja belgitude tyhjiönä

Ajatus belgitudesta tyhjiönä tai identiteetin puuttumisena on erittäin levinnyt. Myös Wikipedian artikkelissa belgitude, joka rinnastetaan belgialaiseen identiteettiin, käsitetään juuri tyhjiöksi, joka määrittyy sen kautta mitä se ei ole.

¹⁰⁶ Falicki 2006?, 4.

¹⁰⁷ Mosley, Philip, *Split Screen: Belgian Cinema and Cultural Identity*, State University of New York Press 2001, 132.

L'identité belge apparaît comme une identité "en creux": elle se définit surtout par tout ce qu'elle n'est pas.¹⁰⁸

Lisäksi Wikipedian määritelmä perustelee kannan siitä, että belgialaisuutta ei ole, Belgian historialla. Se on vienyt belgialaiset lukuisten valtojen alle, joista artikkelissa luetellaan Habsburgit, Itävalta, Ranska ja viimeisimpänä Hollanti. Tällainen kanta on kuitenkin tietoinen valinta; on monia kansallisvaltioita, jotka ovat kuuluneet muiden kokonaisuuksien tai toisten kansallisvaltioiden alaisuuteen, mutta ne ovat muodostuneet omaksi kansakunnakseen myöhemmin, eikä vastaavaa pohdintaa siitä, että emmehän me oikeastaan ole olemassakaan ole syntynyt, kuten Belgiassa. Wikipedia liittää belgituden myös jo tuttuun itsehalveksuntaan (l'autodérision). Merkittävää artikkelin sisällössä on, että siinä ei mainita Mertensia tai Javeauta kertaakaan, vaan termin kehittäjä(t) jätetään passiivimuodon taakse hämärään. Itse asiassa artikkelin mukaan ensimmäinen suuri belgituden ilmentymä oli *La Belgique malgré tout* –teos (vuodelta 1980). Samoin artikkeli ajoittaa termin epämääräisesti 1970–1980-luvuilla kehitetyksi. Mertens ja Javeau eivät saa mitään osaa edes artikkelin lopussa olevassa belgituden merkkihenkilöiden listassa.

Wikipedian artikkeli toteaa belgituden olevan jotakin, mikä ei kuvaa belgialaisia maan sisällä, vaan belgialaisilla on joko vallonialainen tai flaamilainen identiteetti. Artikkelissa jatketaan kuitenkin, että ”identiteetin puutteesta huolimatta” joitakin kuuluisia historiallisia henkilöitä on määritelty belgialaisiksi. Näkemys kuulostaa jokseenkin äärimmäiseltä: belgialaisia näyttäisi olevan olemassa vain ulkoapäin katsottaessa, kun Belgian sisällä ollaan jotakin aivan muuta. Belgitude määritellään artikkelissa nimenomaan vaikeudeksi olla belgialainen (Le concept de "belgitude" exprimerait la difficulté du Belge à se définir comme tel.)¹⁰⁹ Wikipedian luonteeseen kuuluu, että artikkelien kirjoittajia ei ilmoiteta ja viittaukset ovat puutteellisia. Kuitenkin on mielenkiintoista, että kirjoittaja tai kirjoittajat ovat täysin jättäneet huomiotta Mertensin ja Javeaun osuuden käsitteen luomisessa ja historiassa. Artikkelin oli pääosin samansisältöisenä Wikipediassa jo esimerkiksi vuonna 2006, eikä sitä ilmeisesti ole haluttu muokata Mertensin tai Javeaun osalta. Sen sijaan *La Belgique malgré tout*'n kirjoittajaa Jacques Sojcheria kutustetaan ”belgituden teoreetikoksi”.

¹⁰⁸ <http://fr.wikipedia.org/wiki/Belgitude>, 14.2.2011.

¹⁰⁹ <http://fr.wikipedia.org/wiki/Belgitude>, 14.2.2011.

Wikipedian belgitude-artikkeli väittää myös, että belgitude on keinotekoinen, koska se ei ole levinnyt kuin ranskankielisten belgialaisten, erityisesti brysseliläisten, keskuuteen eivätkä flaamit tunnista siitä itseään lainkaan. Artikkelikieltää Belgian alun etsimisen todella kaukaa historiasta nojaten jälleen sen historiaan osana muita valtioita. Kielellisesti belgitudea ei voi olla olemassa ainakaan Belgian-ranskan omaan sanastoon eli belgicismeihin nojaten; nehan koskevat vain Belgian-ranskaa, eivät ollenkaan flaamien käyttämää kieltä. Kokonaisuutena Wikipedian belgitude-näkemyks on erittäin negatiivinen, kantaaottava ja selkeästi poliittinen. Belgituden kieltäminen tekee siitä poliittista samoin kuin halu määrittellä sen sisältö. Artikkelin lopussa oleva merkkihenkilöiden lista sekin osoittaa halua määrittellä ketkä kuuluvat belgitudeen. On vaikea kuvitella, että artikkelin kirjoittajat eivät olisi koskaan *Nouvelles littéraires*issa ilmestyneistä artikkeleista tai niiden kirjoittajista kuulleetkaan, vaan Mertensin ja Javeaun unohtaminen näyttää tietoiselta valinnalta. Artikkelissa ilmaistiin niin monta eri näkemystä belgitudesta, että käsittelen sitä myös myöhemmin, esimerkiksi Belgitude negatiivisena -otsikon alla.

Jo Claude Javeau käytti belgitudesta ”en creux”-ilmaisua vuonna 1980.¹¹⁰ Vuoden 1976 artikkeleissahan tätä ilmaisua ei vielä käytetty. Van den Braembusschen artikkelissa *The Silence of Belgium* Belgia on ”muistojen ja identiteetin puutetta, poissaoloa ja hiljaisuutta.”¹¹¹ Hiljaisuus oli yksi epäkohta, johon Mertens ja Javeau artikkeleillaan puuttuivat. Belgitude on myös vaikeutta määrittellä itsensä belgialaiseksi sekä paradoksi ja surrealismien ilmentymä.¹¹² Surrealismi yhdistettiin käsitteeseen jo vuoden 1976 artikkelissa.

Myös Belgian kirjallisuushistoriassa ajatus belgitudesta tyhjiönä toistuu. Christian Vandendorpe siteeraa kielioppikirja *le Bon Usage*¹¹³ käsittelevässä artikkelissaan Marc

¹¹⁰Ost, François, Avant-propos, 7-13, Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989, 8 ; Javeau, Claude, Le chocolat de Trois-Rivières, *La Belgique malgré tout*, 211.

¹¹¹ Van den Braembussche, Antoon, The Silence of Belgium: Taboo and Trauma in Belgian Memory, *Yale French Studies*, No 102, Belgian Memories (2002), 35-52. <http://www.jstor.org/>.

¹¹² <http://fr.wikipedia.org/wiki/Belgitude>, 17.2.2006.

¹¹³ *Le Bon Usage* (kirjaimellisesti ’Oikea käyttö’) on tunnettu ranskankielen kielioppikirja, jonka ensimmäisen version belgialainen Maurice Grevisse kirjoitti 1936. Siitä on otettu useita uusittuja painoksia ja se sai vähitellen suuren arvostuksen ranskan kielen rakenteen kuvaajana. Vandendorpe, Christian, 1936 Première édition du *Bon Usage* de Maurice Grevisse *Terre de grammariens*, 369-377, Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003, 373.

Quaghebeuria ja sanoo Quaghebeurin määritelleen Belgian kirjallisuuden käsittelevän belgialaisuuden puutetta ”la manque à être qui signe la Belgique”. Samoin Vandendorpen mukaan belgitude on kirjallisuudessa standardiranskasta poikkeamisen sensurointia eli belgialaisten piirteiden poistamista kirjoitetusta tekstistä.¹¹⁴ Tämä on aineistossa toistuva teema; Belgian-ranskan omia piirteitä, kuten ääntämystä ja ilmaisuja häpeillään ja koetaan, että on pakko käyttää standardiranskaa, jonka mallina on erityisesti Pariisin alueella käytetty ranska.

Belgituden kieltäminen on mahdollista myös siten, että väittää belgituden kuuluvan joillekin muille, ei itselle. Belgitude oli alkujaan kirjallisuussuuntaus, jonka sisältöä kaikki eivät suinkaan allekirjoittaneet. Valloneissa Mertensin ja Javeaun väitteet äpäryydestä ja identiteetin tyhjyydestä eivät herättäneet alkuvaiheessa vastakaikua. Niinpä belgitude nähtiin kuuluvaksi flaameille. Erityisesti José Fontaine vastusti 1980-luvulla belgituden ajatusta kulttuurin puutteesta ja propagoi vallonialaisen kulttuurin puolesta. Lisäksi hän väitti, että belgitude ei koske Valloniaa lainkaan, vaan se kuuluu Brysseliin ja Flanderiin. Samoin belgitude ei Fontainen mukaan uudistanut mitään, vaan päinvastoin toisti Pirennen vanhoja ajatuksia.¹¹⁵

3.3. Monijakoinen belgitude

Belgitude on käsite, joka synnyttyään on otettu käyttöön monissa eri yhteyksissä ja moniin käyttötarkoituksiin. 1980-luvulla monet kulttuurin tekijät tekivät, kuten Mertens oli kehottanut ja ”jatkoivat belgitudea” kehittämällä Belgian kulttuuria erityisesti Jacques Sojcherin aloitteesta teoksen *La Belgique malgré tout* pohdinnoissa, jossa 70 eri kirjoittajaa loi pyynnöstä belgitudea kirjoittaen omasta kulttuuristaan (teosta käsitellään tarkemmin alaluvussa 3.4. 1980-luvun belgitude).

Kirjallisuusalun sanakirja *Dictionnaire historique, thématique et technique des Littératures* määrittelee belgituden yksinomaan 1970–1980 -lukujen kirjallisuussuuntaukseksi, jonka olennainen piirre oli belgialaisten kirjailijoiden uusi

¹¹⁴ Vandendorpe, Christian, 1936 Première édition du Bon Usage de Maurice Grevisse Terre de grammairiens, 369-377, Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003, 376.

¹¹⁵ Dumont, Hugues, Belgitude et crise de l'état belge. Repères et questions pour introduire un débat, 15–40, Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989, 30.

kiinnostus omaa maata kohtaan. Lisäksi siihen liittyi marginaalisuuden vastustaminen suhteessa Ranskan kirjallisuuteen. Sanakirjan mukaan suuntaus ajoittuu aikaan, jolloin Belgia vanhassa muodossaan on lähes kyseenalaistettu mutta suuntauksessa ei kuitenkaan ole kyse vanhamuotoisen valtion (état unitaire) nostalgiaa. Lisäksi belgitude määritellään vaatimukseksi siitä, että belgialaiset kirjailijat saivat rauhassa olla useiden eri kulttuurien tuotetta ja ”kulttuurisesti äpäriä”.¹¹⁶ Tämä määritelmä tiivistää hyvin kirjallisuussuuntauksen, mutta ei riitä kuvaamaan niitä tapoja, joilla käsitettä käytetään esimerkiksi Internetissä tai lehdistössä. Esimerkiksi Wikipedian artikkelista voi löytää määritelmät belgitudelle sekä tyhjiönä, että negatiivisena että pelkästään ranskankielisiä belgialaisia koskettavana. Näin ollen kirjallisuutta on paikoin vaikea käsitellä vain yhtä belgitude –käsitystä ajavana ja sama lähde löytyykin usean käyttämäni väliotsikon alta. Usein käsitteen käyttäjät ovat ristiriidassa itsensä kanssa väittäen toisessa lauseessa yhtä ja seuraavassa vastakkaista.

3.3.1. Kaikkien belgialaisten belgitude

Käsitteen belgitude peruserkitys, se joka välittyy sanasta muodon perusteella, viittaa koko Belgiaan. Esimerkiksi Christian Delcourtin Belgian-ranskan sanakirjassa se määritellään ”le fait culturel et politique d’être belge” eli ”olla kulttuurisesti ja poliittisesti belgialainen.”¹¹⁷ Tämän määritelmän mukaisesti Belgian kulttuuria käsittelevässä ranskankielisessä Wikipedian artikkelissa korostetaan, että Belgialla on oma kulttuurinsa, joka näkyy tietyissä flaameille ja valloneille yhteisissä asioissa kuten yhteisessä sanastossa, olutjuhlissa, itsehalveksunnassa ja ruokakulttuurissa.¹¹⁸ Kuitenkin artikkeli on selkeästi vastaus ajatukseen jonka mukaan Belgialla ei kielierojen takia olisi omaa erillistä kulttuuriaan.

Samatkin kirjoittajat kuvaavat belgitudea tietyissä teksteissä negatiivisesti ja tietyissä positiivisesti, esimerkiksi jo aiemmin mainittu José Fontaine. Belgitude syntyi Fontainen *Four Definitions of Culture in Francophone Belgium* -nettiartikkelin mukaan vuodesta 1975 alkaen vastareaktiona erittäin ranskanmieliseen, 1920-luvulla alkaneeseen *lundismeen*. Belgitude-ajattelun olennaisena sisältönä oli, että se ei

¹¹⁶Demougin, Jacques (éd). *Dictionnaire historique, thématique et technique des Littératures. Littératures française et étrangères, anciennes et modernes*. A-K. Librairie Larousse, Paris 1985, 177.

¹¹⁷ Delcourt, Christian, *Dictionnaire du français de Belgique*, A-F, Le Cri édition, Bruxelles 1998, 74-75.

¹¹⁸ Culture de la Belgique, http://fr.wikipedia.org/wiki/Culture_de_la_Belgique, 20.5.2006.

halunnut samaistua sen enempää Ranskaan kuin Valloniaankaan, vaan yksinkertaisesti Belgiaan. Tämän taustalla oli Vallonialle 1970 myönnetty kulttuuriautonomia, joka belgituden kannattajien mielestä oli liian ranskanmielinen. Fontaine sanoo belgituden vahvistaneen identiteetin, joka oli palasina ja joka oli lähestulkoon olematon. Se saa myös positiivisia merkityksiä, kun Belgiaa ajatellaan hybridinä, joka romaanisten ja germaanisten kansojen rajaseudulla ilmentää antirasismia, antinationalismia ja kosmopoliittisuutta. Fontainen mukaan *belgitude* oman paikallisen kulttuurin yhdistämisenä koko maan kulttuuriin soveltui käytännössä vain Brysseliin (aiemmassa näkemyksessään myös Flanderiin) ja sen ilmestyminen aikana, jona vallonien oma teollisuus kulki alamäkeä, ärsytti valloneja suuresti.¹¹⁹

Internetistä löytyy lukuisia esimerkkejä belgitudesta, joka ymmärretään tarkoittamaan flaameja ja valloneja yhdistävää tunnetta. Kahden belgialaisen elokuvantekijän Félix van Groeningenin ja Bouli Lannersin haastattelussa belgitude on kahta eri régionia yhdistävä tekijä. Kuitenkin Lannersin mukaan Belgiassa on kaksi erillistä markkinaa elokuville eli flaamien elokuvia ei katsota Valloniassa, eikä vallonien elokuvia Flanderissa. Tilanne on sellainen, että kahden régionin välille on rakennettu Berliinin muurin kaltainen ”muuri” ja ihmiset eristäytyvät omille puolilleen kulttuurisesti ja myös fyysisesti samalla alistuen poliitikkojen tekemiin rajanvetoihin.¹²⁰ Hän ei kuitenkaan koskaan ole kokenut tekevänsä vallonialaista elokuvaa, vaan belgialaista. Hän toteaa lisäksi pelkäävänsä ”Belgian avioeroa” ja vertaa tilannetta siihen, jos omat vanhemmat eroaisivat: syy ei olisi minun, mutta seuraukset tuntuisivat omassa elämässäni. Félix van Groeningen teki vuonna 2009 elokuvan *De helaasheid der dingen (La Mertitude des choses)*, joka menestyi poikkeuksellisen hyvin myös Valloniassa.¹²¹ Elokuvan ranskalainen nimi leikittelee epäilemättä sanalla belgitude, josta on otettu sanaan päätte -itude yhdistettynä provosoivasti sanaan merde. Hollanninkielinen vastine tarkoittanee asioiden valitettavuutta, eikä sillä ole yhteyttä sanaan belgitude. Tällainen elokuvan nimeäminen on osoitus belgialaisesta itseironiasta ja haastattelussa todetaankin, että Belgiassa hyvää on se, että se on niin vapaa, että siellä voi tehdä mitä vain,

¹¹⁹Fontaine, José, Four Definitions of Culture in Francophone Belgium, <http://www.toudi.org/cultur/gbcult.htm>, 3.3.2006.

¹²⁰ Ajatus Belgian elokuvataiteen jaosta kahteen löytyy myös teoksesta Mosley, Philip *Split Screen, Belgian Cinema and Cultural Identity*, State University of New York Press, 2001.

¹²¹ La belgitude des choses vue par deux cinéastes’, <http://belgique.blog.lemonde.fr/2010/08/01/la-belgitude-des-choses-vue-par-deux-cineastes/>, 4.4.2011.

hulluiksiakin.¹²² Näiden elokuvantekijöiden näkemys belgitudesta on paitsi flaameja ja valloneja yhdistävä, myös erittäin positiivinen ja humoristinen.

3.3.2. Belgitude ihailtavana tai tavoiteltavana

Belgitudessa käsitteenä ei huomiotani alun perin herättänyt sen käyttö tavanomaiseen tapaan eli kuvaamaan belgialaisuutta positiivisesti, hyvänä asiana, jota belgialaiset itse toisivat esille. Samalla käyttötapa on yleensä nationalistinen. Kuitenkin tämä käsitteen käyttötapa on erittäin merkittävä ja sen voisi tulkita jopa käsitteen perusfunktioiksi. Belgitudea siis käytetään belgialaisuuden liputtamiseen (Michael Billigin termin¹²³), aivan kuten me käytämme sanaa suomalaisuus tuodaksemme esiin jotakin erityisen positiivista maasta, jossa asumme ja kuvataksemme suomalaisten ominaisuuksia. Esimerkkinä tästä toimii Internetin kuvanlatauspalvelu Flickrin yksi esimerkki belgitudesta; sinne ovat löytäneet tiensä kuvat tutuista ranskanperunoista, matkamuistoesineistä sekä Magritten tauluista.¹²⁴ Myös sanallisesti belgitude saa Flickrissä vain positiivisia määreitä:

Tout ce qui fait que l'on est fier d'être Belge.
 Tout ce qui nous ramène à la maison après un voyage.
 Tout ce qui fait que la Belgique ne peut être imitée!
 Tout ce qui fait la Belgique!

Belgitude määrittyy siis kansallisiksi symboleiksi tunnistettavien asioiden kautta, kuten ruokakulttuurin ja arvostettujen taiteilijoiden teosten tai museoiden kautta. Belgitude näkyy ainakin yhden ravintolan nimessä; Waterlooossa toimii Ma belgitude -niminen ravintola.¹²⁵ Ma belgitude viittaa tunnettuun Jacques Brelin kappaleen *Mai 40* sanoihin, joissa ”ma belgitude” toistuu:

D'un ciel plus bleu qu'à l'habitude
 Ce mai 40 a salué

¹²² La belgitude des choses vue par deux cinéastes, <http://belgique.blog.lemonde.fr/2010/08/01/la-belgitude-des-choses-vue-par-deux-cineastes/>, 4.4.2011.

¹²³ Billig, Michael, *Banal Nationalism*, London Sage 1995.

¹²⁴ <http://www.flickr.com/photos/chando/2768810984/in/pool-791795@N24>, 14.2.2011.

¹²⁵ http://www.cityplug.be/en/Waterloo/TBIMJM7W_Restaurant_Ma-Belgitude.html, 14.2.2011.

Quelques Allemands disciplinés
 Qui écrasaient ma belgitude¹²⁶

Laulu kuvaa toukokuun 1940 tapahtumia ja Brelin belgitude laulussa merkitsee selvästi kansallistunnetta, koska saksalaiset sotilaat sen laulun sanojen mukaan murskaavat. Laulun toisessa säkeistössä Brelin mukaan sotilasjoukot (belgialaiset) myös tuovat mukanaan tai kantavat Brelin belgialaisuutta:

Moi de mes onze ans d'altitude
 Je découvrais, éberlué
 Des soldatesques fatiguées
 Qui ramenait ma belgitude

Ei liene kovin yllättävää, että belgitude esiintyy belgialaisen lauluntekijän, Brelin, toista maailmansotaa kuvaavassa laulussa positiivisena. Brelillä on osansa käsitteen määrittelyssä positiivisena käsitteenä sekä kansallistunteen luomisessa belgialaisten keskuudessa. Tällainen käsitteen merkitys ei ole poliittisesti mielenkiintoinen niinkään siksi, että siinä ilmeni kiistanalaisuutta, vaan juuri siksi, että käsitettä käytetään poliittisesti kansalliskuvan rakentamiseen ja kansallistunteen luomiseen tai vahvistamiseen. Tällaisessa käytössä belgitude yleensä suomentuisi 'belgialaisuus' eli käsitteen perusmerkitystä käytetään. Näin ollen väitänkin, että käsitteen belgitude nationalistinen, kansallistunnetta vahvistava käyttö, saa merkityksekseen kyseenalaistamattoman kaikkien belgialaisten belgialaisuuden. Brelin belgitude ei liioin ole ironinen tai itsensä kyseenalaistava.

Belgitudeen liittyy useilla nettisivustoilla ajatus siitä, että belgitude on positiivista itseironiaa. Esimerkiksi laulaja Helmut Lotti sanoo haastattelussa belgialaisten kykenevän nauramaan vitseille, jotka kertovat ja joissa tehdään pilaa heistä itsestään. Lisäksi hän toteaa, että ranskalaiset ja hollantilaiset eivät kykene samaan eli "nauramaan itselleen sydämellä."¹²⁷ Itseironiasta tehdään siis tässä tavoiteltava kyky, joka ilmentää belgitudea parhaimmillaan sekä erottaa belgialaiset muista kansoista. Samaisessa haastattelussa Lotti selittää, kuinka tuli vastanneeksi kysymykseen "Oletteko belgialainen?" epähuomiossa "Ei, olen flaami" sanoen syyksi, että toimittajat

¹²⁶ <http://lyricstranslate.com/en/forum/jacques-brel-lyrics-translations?page=1>, 14.2.2011.

¹²⁷ <http://www.belgitude.be/article.cfm?ContentID=1132>, 17.2.2006.

ovat tarkoituksella katkaisseet puheenvuoron tai halunneensa sillä sanoa, ettei puhu hyvin ranskaa. Flaamiuden sanominen ennen belgialaisuutta on siis paheksuttavaa juuri tällä belgitudelle omistetulla nettisivustolla ja Lotti selventää olevansa ennen kaikkea belgialainen.

Yksi osa ihanteellista itseironiaa on belgialaisten ranskalaisten perunoiden ylivertauisuuden korostaminen verrattuna muunmaalaisiin ranskanperunoihin, jotka luonnollisesti ovat jollakin tapaa väärin valmistettuja, ovathan ranskalaiset perunat belgialaisten oma keksintö. Toisaalta voidaan kysyä onko belgitude näin ollen pelkkä vitsi, ja mikä saa kansakunnan tekemään huumoria itsestään? Ranskanperunoiden ja belgituden välille vedetään yhtäläisyysmerkkejä monilla nettisivuilla, esimerkiksi belgitude.be –sivuston nimi on itse asiassa ollut aiemmin frites.be ja osoitteet johtavat samoille sivuille.¹²⁸ Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka käsite tarkoittaa tässä yhteydessä aivan eri asiaa kuin käsitteen luoja käyttämänä. Osittain ranskanperunoiden yhdistäminen belgitudeen on vakavaa puuhaa ja ranskanperunat todella näyttäisivät belgialaisille itselleen merkitsevän belgialaisuutta.

3.3.3. Ranskankielisten belgialaisten belgitude

Edellä on nähty väitteitä siitä, kuinka belgitude ei koske lainkaan Valloniaa. Monille kirjoittajille Internetissä belgitude kuitenkin on keino vahvistaa Vallonian asemaa tai vallonialaisuutta. Jean-Marie Klinkenbergin näkemyksen mukaan belgitude käynnisti keskustelun vallonien identiteetistä.¹²⁹

Philippe Destatte on tutkija, jonka monia kirjoituksia belgitudesta voi löytää Internetistä. Hänellä belgitude viittaa pääasiassa vallonialaiseen identiteettiin. Destatte kertoo vuonna 1987 pidetystä 400 henkilöä koonneesta konferenssista, jossa määriteltiin Vallonian tulevaisuutta. Sen painopiste oli kulttuuri-identiteetin löytämisessä, mutta luodun ohjelman mukaan kulttuuri-identiteettiin tuli yhdistää myös alueen taloudelliset ja poliittiset intressit. Kokouksen lopputuloksena oli Vallonian

¹²⁸ Näin oli keväällä 2006, sittemmin vain www.frites.be-sivusto on ollut saatavilla (esim. toukokuussa 2011.)

¹²⁹ Klinkenberg, J.-M. L'identité wallonne: Hypothèses et faux papiers. Premier congrès La Wallonie au futur. Charleroi – 1987.

http://www.wallonie-en-ligne.net/Wallonie-Futur-1_1987/WF1-59_Klinkenberg-J-M.htm, 11.10.2004.

roolia käsitteleviä artikkeleita, kuten Mounegen ja Klinkenbergin artikkelit. Konferenssilla oli poliittista vaikutusta sitä kautta, että siihen osallistui Vallonian poliittisia johtajia. Näille artikkeleille on yhteistä voimakas vallonialaisen identiteetin esiin tuominen ja rakentaminen. Suuri osa kirjoittajista työskentelee kulttuurin parissa ja heidän ajamansa, nimenomaan vallonialainen identiteetti, käyttää belgitudea keinona määrittää vallonialaista identiteettiä. Heille tärkeintä on nähdä se Valloniaa yhdistävänä tekijänä, koko Belgian yhdistämisen sijaan.¹³⁰

Kuten jo aiemmin tuli todettua, myös Wikipedian artikkelin mukaan belgitude koski vain ranskankielisiä belgialaisia ja aivan erityisesti brysseliläisiä.¹³¹ Kielellisesti tässä on tiettyä logiikkaa; ranskankielen termi leviää huomattavasti todennäköisemmin ranskankielisten belgialaisten keskuudessa ja jää heidän käyttöönsä todennäköisemmin ja toki pitää muistaa, että termin kehittäjät olivat itse ranskaksi kirjoittaneita ja ranskankielisiä.

3.3.4. Belgitude negatiivisena tai lyömäaseena

Yksi erittäin negatiivinen näkemys on Roger Mounegen artikkelissa vuodelta 1987. Mounege on W'allons-nous –yhdistyksen johtaja. Hän näkee belgituden ja erityisesti Mertensin sen luojana tehneen paljon vahinkoa Vallonian kulttuurille. 1970-luvulla Valloniassa kokonaista sukupolvea koetteli halu etsiä juuriaan. Mounege syyttää termiä siitä, että sillä haluttiin ajaa unitarismia ja hän liittää siihen useita negatiivisia määreitä. Hän sanoo myös, että koska käsitettä ei määritelty kunnolla, siitä tuli belgicanismin (unitarismien) kannattajien käyttämä ase. Mounege väittääkin Mertensin itsensä luopuneen käsitteestä, mutta belgicainien pitäneen siitä tiukasti kiinni. Mounege kuvaa belgituden kannattajia näin:

Après avoir usurpé le mouvement de recherche des racines en brandissant le terme de "belgitude", les indécrottables nostalgiques de la

¹³⁰ Destatte, P. 'Wallonia today – The search for an identity without nationalist mania – (1995)', http://www.wallonie-en-ligne.net/wallonie_Politique/1995_Destatte_Philippe_Wallonia-Identity.htm, 15.11.2004.

¹³¹ <http://fr.wikipedia.org/wiki/Belgitude>, 14.2.2011.

Belgique de grand-papa tentent à présent de vider de son sens le concept même d'identité culturelle.¹³²

Belgituden kannattajat ovat Mounegelle puhtoisia nostalgistejä, jotka kaipailevat ”isoisan aikaista Belgiaa” ja yrittävät tyhjentää käsitteestä kulttuurisen identiteetin merkityksen. Mertensiä hän syyttää siitä, että hän vähättelee kielirajojen merkitystä.

Belgituden häpeäminen on yksi tapa nähdä belgitude negatiivisena. Jacqueline Van Baelen kertoo La Belgique malgré tout -teoksesta kirjoittamassaan arvostelussa tästä häpeästä ja ottaa kantaa belgituden sisältöön. Belgialaisuus on hänen mukaansa vitsi; kaikki sanovat olevansa jotain muuta kuin belgialaisia, he esimerkiksi mainitsevat mieluummin kaupungin, mistä tulevat. Etenkin belgialaiset taiteilijat häpeävät belgialaisuuttaan ja yrittävät jollain tapaa tehdä eron valtion instituutioihin, koska eivät halua kuulua tuohon valtioon. Belgitude lähenee Van Baelenin tekstissä valtaisa alemmuuskompleksia. Häpeä johtuu sekä flaamin että ranskan kohdalla siitä, että maan kielet ovat eriytyneet standardista. ”Belgialainen aksentti” on häpeän aiheuttaja kommunikaatiossa ranskalaisten kanssa ja tämä häpeä vain toistuu medioissa. Ihmisillä on kullakin oma pikku vitsinsä tyhmistä belgialaisista. Osa tästä häpeästä on sitä, että hävetään omaa porvarillista elämäntapaa ja sen mukavuutta. Kirja-arvostelunsa lopuksi Van Baelen yltyy luettelemaan rivin belgialaisten taiteilijoiden ja kirjailijoiden nimiä ja ihmettelee miksi heillä todella olisi mitään syytä hävetä omaa kulttuuriaan tai olla kateellisia muille.¹³³ Artikkelin on kirjoitettu vuonna 1983 ja siinä kirjoittaja pyrkii muuttamaan belgituden positiiviseksi ja vaikuttaa ärsyyntyneen belgialaisten halveksimisesta.

Wikipedian artikkelissa belgitude käsitetään, muiden tulkintojen lisäksi, negatiiviseksi, koska sillä pyritään kieltämään vallonialaisuus sekä flaamilaisuus. Artikkelissa siteerataan José Fontainea, joka sanoo belgituden kieltävän paitsi vallonialaisuuden, kaiken olemassaolon.¹³⁴ Jopa ruokakulttuurin näkeminen belgituden edustajana nähdään artikkelissa negatiivisesti. Myös osa La Belgique malgré tout -teokseen kirjoittaneista näkee belgituden hyvin negatiivisesti, kuten alaluvusta 3.4. selviää.

¹³² http://www.wallonie-en-ligne.net/Wallonie-Futur-1_1987/WF1-64_Mounege-R.htm, 3.3.2006.

¹³³ Van Baelen, Jacqueline, The French review Vol. 57, No.1 Oct 1983 pp.100-101, <http://links.jstor.org/sici?sici=0016-111X%28198310%2957%3A1%3C100%3ALBMT%3E2.0.CO%3B2-X>, 6.6.2006.

¹³⁴ <http://fr.wikipedia.org/wiki/Belgitude>, 14.2.2011.

3.3.5. Vastahakoinen belgitude

Michel Biron sanoo la Belgique malgré tout -teosta käsittelevässä artikkelissaan Belgiasta seuraavasti:

Par ses particularismes linguistiques, sa géographie, ses institutions, son système politique ou son imaginaire colonial, la Belgique existe donc bel et bien, qu'on le veuille ou non.¹³⁵

Bironin käsityksen mukaan teos siis onnistuu tiivistämään vastahakoista belgitudea: vaikka belgialaiset kyseenalaistavat Belgian olemassaolon, on se tosiasiaa olemassa joka tapauksessa. Ajatus belgialaisuudesta väistämättömänä pakkona toistuu aineistossa ja muussa kirjallisuudessa. Tässä mielessä belgialaisuus muistuttaa jossain määrin suomalaisuutta eli olemme sitä mitä olemme, koska muita vaihtoehtoja ei ole. Bironin mukaan teos on lisäksi selkeä vastaus lundistien väitteisiin, joiden mukaan belgialaista alueellisesti rajattua tai kansallista kirjallisuutta ei ole olemassa sen enempää kuin belgialaisia kirjailijoitakaan.¹³⁶

3.4. 1980-luvun belgitude

Vuonna 1980 Belgian valtion 150-vuotisjuhlat saivat aikaan pohdintoja Belgian historiasta ja belgialaisuuden sisällöstä, mikä näkyi aiheeseen liittyvien julkaisuiden määrässä.¹³⁷ Esimerkiksi Jacques Sojcherin *La Belgique malgré tout* julkaistiin tuona vuonna. Merkittävää tässä kirjassa on kirjoittajien suuri määrä: 70, mikä kertoo siitä, että Belgian luonnetta pohdittiin laajasti. Teosta on pidetty yhtenä belgituden merkittävimpänä ilmaisuna. Histoire de la littérature belge -kirjassa sille on omistettu kokonainen luku. Teoksen toimittanut Sojcher sanoo teoksen esipuheessa, että idea kokonaisen kirjan omistamisesta la Belgique malgré tout -ajatukselle syntyi hänen omista lapsuuden muistoistaan, maisemista, kielten limittäisyydestä ja kohtaamisista kirjailijoiden kanssa. Teoksen esipuheessa hän erityisesti kieltää, että belgitude tai sen puuttuminen olisi ollut inspiraatio kirjalle.

¹³⁵ Biron, Michel, '1980 Jacques Sojcher publie *La Belgique malgré tout* De la belgitude', 489-497 Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003, 490.

¹³⁶ Biron, Michel 2003, 490.

¹³⁷ De 1974 à 1989, Vie, mœurs et société, <http://www.inreallife.be/Articles/1757489viemoeurssociete.php>, 20.5.2006.

Alors l'idée me vint de consacrer tout un livre à la Belgique malgré tout, au malgré tout, non de la belgitude, mais beaucoup plus indiscernable, de la persistance d'un rapport entre des morceaux d'enfance, des bribes de paysage, des chevauchements de langues. [...]¹³⁸

Sojcherille päällekkäisyys, limittäisyys ja sekoittuminen ovat positiivisia Belgian ja belgituden piirteitä. Tarkoituksena oli myös näyttää kuinka erilainen taiteilijoiden näkemys Belgiasta oli verrattuna median, poliitikkojen ja kulttuuriasioista vastaavien virkamiesten näkemyksiin verrattuna.¹³⁹ Sojcher kertoo esipuheessa kuinka kaikki kirjoittamaan pyydetty kirjailijat eivät suostuneet kirjoittamaan mitään teokseen, koska Belgique malgré tout ”ei sano heille yhtään mitään” tai Belgia ”ei ylipäätään inspiroi heitä” ja koska maalla, jolla ei ole omaa kieltä (ei ole ”Belgian kieltä”), ei voi myöskään olla omaa kulttuuria.¹⁴⁰

Sojcher perustelee kirjan laatimista sillä, että se on ylistyspuhe maalle, joka on omalla tavallaan ei-isänmaa (non-patrie) ja ei-valtio (non-état), jossa voi tuntea ei-kansallisuutta (non-nationalité) kuitenkin kansallisvaltion demokraattisessa kotoisuudessa, ilman väkivallan tai fanatismien uhkaa. Hän viittaa jo aiemmin esitettyihin ajatuksiin Belgiasta sekasikiönä, tyhjiönä ja negaationa, jotka hänen mukaansa ajan kirjailijat osasivat nähdä mahdollisuutena; kahden välissä oleminen voi olla myös mahdollisuus.¹⁴¹ Sekasikiöisyydestä puhumalla Sojcher viittaa Mertensin kirjoituksiin. Hän oli vuoden 1976 artikkeleissa kehottanut belgialaisia juuri näkemään sekasikiöisyytensä etuoikeutena. Sojcher näkee ongelmat mahdollisuuksina ja Belgiassa toteutuvan ”maanpakolaisuuden sisäistämisen”. Olemassaolo ja sen puute ovat toistuva teema belgitudesta puhuttaessa; Sojcherin mielestä Belgia sekä on että ei ole.

Cette situation d'impasse, de crise et d'exaltation (chaque fois que l'identité est suspendue quelque chose peut arriver) est redoublée en Belgique, pays qui existe et n'existe pas, où l'étroitesse, la platitude, le prosaïsme et la banalité empêchent d'adhérer à une patrie ou à une région, où être ici est impossible, non plus sur le mode du partir ailleurs,

¹³⁸ Sojcher, Jacques (ed.), *La Belgique malgré tout*, Littérature 1980, Revue de l'université de Bruxelles, Éditions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles 1980, V.

¹³⁹ Sojcher VI.

¹⁴⁰ Sojcher VIII.

¹⁴¹ Sojcher VIII.

plûtôt sur l'air du « être et n'être pas de ce monde », c'est-à-dire de l'intériorisation d'exil.¹⁴²

Päätöksenteon ja kielikonfliktien umpikujassa oleminen siis moninkertaistaa kirjallisuuden mahdollisuudet. Näkemys on erittäin positiivinen ja vastakkaisia näkemyksiä varmasti oli teoksen julkaisun aikaan (myös osalla teokseen kirjoittaneista) ja on edelleen. Belgialaisuuden etsiminen on ollut kirjailijoista sekä haastavaa, että merkityksetöntä jo tuolloin. Sojcherin teoksen julkaiseminen on selkeä kannanotto sekä belgituden että Belgian puolesta. Sen voisi kokonaisuutena luokitella perinteistä nationalismia edustavaksi, kansallishenkeä luovaksi teokseksi. Teemoina siinä löytyy esimerkiksi tuttu kansallispiirteiden tunnistaminen ruuan kautta. André Balthazarin ”Miettes”-kirjoituksessa Le Côte d'Orin suklaapakkauksista löytyvä elefantin kuva muistuttaa kirjoittajaa Belgiasta ja lisäksi kolonialismin ajasta.¹⁴³

Sojcher kritisoi esipuheessa päätöksentekijöitä, jotka eivät riittävästi rahoita kulttuuria, vaan esimerkiksi ”vaihtavat flaamilaisen koulun rahoituksen palaan moottoritietä”.¹⁴⁴ Lausahdus on mielenkiintoinen siksi, että sen voi nähdä osoituksena kirjoittajan motiiveista: Sojcher haluaa rahoitusta koko Belgian kulttuurin toiminnalle, ei vain valloneille tai brysseliläisille. Sojcherin mukaan Belgia ei ole tema, ajattelunaihe tai tunne, juonen-, runon-, tai esseenäihe, vaan jotakin muuta. Monet kirjaan kirjoittamaan kutsutuista kirjailijoista eivät olleet koskaan ennen kirjoittaneet kirjaan sanaa Belgia.¹⁴⁵ Tämä toteamus on yhtä aikaa epäuskottava sekä hämmästyttävä; voin uskoa, että Belgia ei belgialaisen kirjailijan mielestä ole mielenkiintoinen kirjoitusaihe, mutta samalla kuitenkin kuulostaa uskomattomalta, että sana ei olisi koskaan näiden kirjailijoiden kirjassa esiintynyt.

Eräs sekä tyyllillisesti että sisällöllisesti erikoinen teksti la Belgique malgré tout-teoksessa on kirjailija Conrad Detrezin teksti *Le dernier des Wallons Pièce radiophonique de politique-fiction (indicatif musical style an 2000)*. Se on kirjoitettu kuunnelman muotoon ja kuten nimestä ilmenee, se ajoittuu tulevaisuuteen, 2000-luvun

¹⁴² Sojcher IV.

¹⁴³ Balthazar André, 'Miettes', *La Belgique malgré tout* Littérature 1980, Revue de l'université de Bruxelles 1980/1-4, 9.

¹⁴⁴ *La Belgique malgré tout*, IV.

¹⁴⁵ *La Belgique malgré tout*, V.

vaihteeseen. Tarkemmin se tapahtuu fiktiivisesti vuoden 1999 viimeisinä viikkoina. Teksti alkaa kuninkaan puheesta, jonka hän pitää 20.12.1999. Puheessaan kuningas¹⁴⁶ ilmoittaa radiossa, että hän, yhdessä kuningattaren kanssa, on tullut siihen tulokseen, että Belgian tulee aloittaa uusi vuosituhat uusien instituutioiden voimin.¹⁴⁷ Belgia siis aiotaan muuttaa tasavallaksi, jonka johtoon tulee vaaleilla valittu presidentti. Presidentti valittaisiin salaisella sähköisellä äänestyksellä.¹⁴⁸ Ajatus tasavaltaan siirtymisestä ilmoittavasta kuninkaasta on absurdi ja vielä absurdimpi on muutokseen vaadittava ehto, aidon vallonialaisen löytyminen edustamaan ”Vallonian valtiota”. Niinpä kuunnelmassa lähdetään Valloniaan etsimään aitoa vallonia, joka voisi toimia todistajana ja muutoksen sekä presidentin nimityksen vahvistajana. Aidon vallonin löytyminen osoittautuu kuitenkin mahdottomaksi, koska ainoa löydetty ”aito valloni” ei suostu todistamaan tilaisuutta ja näin ollen Belgia jää kuningaskunnaksi, kun taas ”tasavalta laitetaan jääkaappiin”.¹⁴⁹

Detrez on Belgian kirjallisuuden piiriä huomattavasti laajentanut kirjailija, joka vietti suuren osan elämästään Belgian ulkopuolella. Hän toimi poliittisesti aktiivisesti sekä Vallonian liikkeessä (Mouvement wallon), että Etelä-Amerikan vallankumousliikkeissä useissa maissa.¹⁵⁰ Falickin mukaan Detrez’lle oli tyypillistä tarkastella Belgian ongelmia ironisesti ja aivan kuin ne olisivat ”epätärkeitä ja anakronisia heimoriitoja”.¹⁵¹ Tekstin ironinen sävy onkin ilmeinen, mutta epäselväksi jää, mikä on tekstin poliittinen tarkoitus. Detrez ei esitä monarkiaa ilkeästi mutta toisaalta arkipäiväistää sitä; mainitaanhan jo tekstin alussa, että kuningas on tullut johtopäätöksen valtiomuodon vaihtamisesta kuningattaren kanssa puhuessaan, ikään kuin tällainen asia voitaisiin päättää perheen kesken ja sitten vain ilmoittaa Belgian kansalle. Se, että ”oikeaa ja aitoa” vallonia ei löydy, on sekin mielenkiintoinen viesti suhteessa siihen, että Detrez on itse toiminut Mouvement Wallonin aktiivina. Tekstin vallonia kiinnostaa omien

¹⁴⁶Detrez ei tekstissä mainitse kuninkaan nimeä, mahdollisesti tietoisena siitä, että kirjoitushetkellä vuonna 1980 tuolloinen kuningas Baudouin oli 50-vuotias, eikä näin ollen enää vuonna 2000 olisi välttämättä vallassa.

¹⁴⁷Detrez, Conrad, ‘Le dernier des Wallons Pièce radiophonique de politique-fiction (indicatif musical style an 2000).’ *La Belgique malgré tout*, 117.

¹⁴⁸Detrez, Conrad, ‘Le dernier des Wallons Pièce radiophonique de politique-fiction (indicatif musical style an 2000).’ *La Belgique malgré tout*, 118.

¹⁴⁹Detrez, Conrad, ‘Le dernier des Wallons Pièce radiophonique de politique-fiction (indicatif musical style an 2000).’ *La Belgique malgré tout*, 142.

¹⁵⁰Falicki, Jerzy, Belgian ranskankielisen kirjallisuuden historia, suom. Matti Asikainen, Kielten laitoksen oppimateriaalisraja 4, 2006?, 190 ; 200.

¹⁵¹Falicki, Jerzy, Belgian ranskankielisen kirjallisuuden historia, suom. Matti Asikainen, Kielten laitoksen oppimateriaalisraja 4, 2006?, 200.

lehmien hyvinvointi ja lypsäminen, ei valtiomuodon vaihdon todistaminen. Detrez ironisoi lisäksi Vallonian epäjärjestyneisyyttä ja kielirajaa (*frontière linguistique*).¹⁵²

Kaikki *La Belgique malgré tout* -teokseen kirjoittaneet eivät ole varsinaisesti omaksuneet käsitettä *belgitude* käyttöönsä. Esimerkiksi Luc de Heusch sanoo tekstinsä *Zwanze* lopussa jättävänsä semiologeille termin määrittelyn.

Je laisse aux sémiologues le soin de retrouver la trace de ses
"belgitudes" dans l'œuvre de ces sept personnages qui ne sont
assurément pas en quête d'une nation.¹⁵³

Lainausmerkkien käyttö ilmentää sitä, että kirjoittaja ei itse usko *belgitudeen*. Lisäksi hän käyttää sanaa monikossa ilmaisten, että jokaisella semiologilla on oma *belgitudensa*.

Teokseen mahtuu myös erittäin negatiivisia näkemyksiä Belgiasta ja belgialaisuudesta. Esimerkiksi Jef Geeraertsin kirjoitus *La Belgique : Une maladie inguérissable* antaa jo otsikkonsakin mukaan Belgiasta hyvin negatiivisen kuvan. Belgia on sen mukaan kuin parantumaton tauti. Geeraertsin mielestä Belgia ei ole nation, kansakunta, tunnetusta "L'Union fait la force" -iskulauseestaan huolimatta. Belgialaisilla ei hänen mukaansa ole mitään yhteistä, vaan päinvastoin flaamit ja vallonit mielellään katkaisisivat toisiltaan kaulan.¹⁵⁴ Geeraertsin näkemys Belgian monarkiasta on sekin hyvin negatiivinen: kuningas Leopold I antoi kuolinvuoteellaan rakastajattarensa silittää itseään hellästi, Leopold II murhautti kolme miljoonaa kongolaista tehdäkseen Belgiasta suuren kansakunnan ja käyttääkseen maan luonnonvaroja hyväksi. Leopold III puolestaan ei pystynyt taisteluttamaan armeijaansa Führeriä vastaan enempää kuin 18 päivää, jonka jälkeen hallitsija keskittyi mm. postimerkkien keräilyyn ja golfiin.¹⁵⁵ Tällainen monarkkien syntilista kertoo kirjoittajan erittäin negatiivisesta monarkiakäsityksestä, mutta myös poliitikot, etenkin Leo Tindemans, saavat tekstissä osansa. Tindemans oli Geeraertsin mukaan Belgian silloisten hallituskriisien syyppä. On mielenkiintoista, että teoksen toimittanut Sojcher on ottanut mukaan näinkin

¹⁵² Detrez, Conrad, 'Le dernier des Wallons Pièce radiophonique de politique-fiction (indicatif musical style an 2000).' *La Belgique malgré tout*, 139.

¹⁵³ De Heusch, Luc, 'Zwanze', *La Belgique malgré tout*, 113.

¹⁵⁴ Geeraerts, Jef, 'La Belgique : Une maladie inguérissable', *La Belgique malgré tout*, 176.

¹⁵⁵ Geeraerts, Jef, 'La Belgique : Une maladie inguérissable', *La Belgique malgré tout*, 182.

negatiivisesti belgialaisuuden esittäviä tekstejä, jotka eivät rakenna ainakaan positiivista belgitudea, jos niiden on tarkoitus rakentaa belgitudea ollenkaan. Geeraerts ei itse mainitse sanaa belgitude kirjoituksessaan, eikä oletettavasti käsitettä kannata. Sojcher on siis antanut kirjoittajille suuresti vapauksia kirjoitustensa sisällön suhteen, eikä tarkoituksena ilmeisesti ole ollut antaa belgialaisuudesta yksinomaan positiivista kuvaa. Geeraertsin näkemyksen mukaan Belgia on ulkoa päin nähtynä erikoinen tutkimuskohde, jolla muunmaalaiset tutkijat voivat vaivata päätään.¹⁵⁶

Geeraertsin kirjoitus on esimerkki hyvin poliittisesta ja kantaaottavasta tekstistä *La Belgique malgré tout* -teoksessa, jossa osa teksteistä ei luonteeltaan ole juuri ollenkaan poliittisia, vaan keskittyvät esimerkiksi lapsuusmuistoihin, kuten heti Geeraertsin tekstin jälkeen teoksessa seuraava, suorastaan tunnelmallinen teksti, Serge Goldwichtin *Avant la fiction: Nivelles*.¹⁵⁷ Myös Ernest Gorbitzin teksti esittää Belgian suotuisassa valossa ja keskittyy pohtimaan sitä, kuinka hienoa on, että maa viettää 150-vuotisjuhliiaan. Gorbitz itse on juutalainen, jolle belgialaisuus merkitsee sitä, että on vihdoinkin kotoisin jostakin ja kuuluu jonnekin (*être enfin de quelque part*).¹⁵⁸ Voidaankin kysyä, onko belgialaisuus itse asiassa jotakin helpommin hyväksyttävää niille, jotka ovat muuttaneet Belgiaan kuin niille, jotka ovat siellä syntyneet?

Yksi teoksen teksteistä on Claude Javeaun teksti *Le chocolat de trois rivières*, jossa Javeau, kuten jo aiemmin on mainittu, puhuu Belgiasta tyhjiönä.

C'est la Belgique, très différente en cela de la plupart des autres fractions de terres immergées que nous appelons des pays, est un pays en creux [...] En creux, la Belgique est un trou sur la page du monde. Le vide n'existe pas, et pourtant il existe, mais en creux. On ne peut rien y faire, ce qui est une façon de faire très originale. On ne peut pas y imaginer, y philosopher, y créer des choses importantes pour le devenir de l'Esprit.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Geeraerts, Jef, 'La Belgique : Une maladie inguérissable', *La Belgique malgré tout*, 178.

¹⁵⁷ Goldwicht, Serge, 'Avant la fiction : Nivelles', *La Belgique malgré tout*, 185.

¹⁵⁸ Gorbitz, Ernest, 'Ce titre est une enseigne lumineuse : Belgique – Juif Belge Belge Juif Juif Belge', *La Belgique malgré tout*, 191.

¹⁵⁹ Javeau, Claude, 'Le chocolat de Trois-Rivières', *La Belgique malgré tout*, 211-212.

Javeaun näkemys tyhjiöstä on kokonaisvaltainen: Belgiaa ei voi edes kuvittelulla tehdä olemassa olevaksi. Tässä väistämättä tulee mieleen Andersonin väitteet kuvitelluista yhteisöistä: miksi Belgia ei voisi olla olemassa kuvittelun avulla, ovathan kaikki muutkin valtiot enemmän ja vähemmän kuvittelun lopputulosta ja kuvittelun avulla perusteltuja? Mikään yhteisö ei Andersonin mukaan ole enempää aito tai epäaito, vaan aivan kaikki yhteisöt ovat lopulta kuviteltuja yhteisöjä.¹⁶⁰ Näin ollen Belgia ei olisi millään tavalla poikkeus, vaan aivan samalla tavoin kuviteltavissa.

Javeau jatkaa Belgiassa nykyään puhuttavan kieliä, jotka eivät sinne kuulu. Tämän taustalla on Javeaun esittämä ajatus, että Belgia itse asiassa oli ennen alueellisesti Flanderi. Belgialaisia ei myöskään ole, paitsi paperilla (il n’y a pas de Belges, sauf sur les papiers).¹⁶¹ Lisäksi Javeau päätyy kieltämään belgituden ja käskee unohtaa sen:

J’oublie la « belgitude ». J’ai inventé le mot, sans grand mérite d’ailleurs, il suffisait de plagier Senghor. Oublions-le. Quantités de beaux esprits (la Belgique en est pleine) ont expliqué aux lecteurs de journaux pourquoi le mot et la chose étaient haïssables. Je ne partagerai jamais les haines – pas davantage que tout le reste – de ces gens-là.¹⁶²

On hämmäntävää huomata Javeaun kieltävän oman käsitteensä, vain muutama vuosi sen jälkeen, kun oli itse kehittänyt käsitteen. Javeau kieltää belgituden ehkä saamansa kritiikin vuoksi, tekstissä Javeau sanoo belgituden olevan vihan kohde. Hän kuitenkin sanoo, että ei itse tule koskaan jakamaan noita tuntemuksia.

Kevyt mutta ei kovin jyrkkä, etäisyydenotto käsitteeseen belgitude, tulee Théodore Koenigin tekstissä *Évidences et ambiguïtés*, jossa kirjoittaja kertoo melko ”epäbelgialaisista” juuristaan.

Je me trouve donc situé assez loin de la notion de belgitude.¹⁶³

¹⁶⁰ Ks. Anderson, Benedict, *Imagined communities* Reflections on the origin and spread of Nationalism, Verso, London 2006, 6.

¹⁶¹ Javeau, Claude, 'Le chocolat de Trois-Rivières', *La Belgique malgré tout*, 212.

¹⁶² Javeau, Claude, 'Le chocolat de Trois-Rivières', *La Belgique malgré tout*, 212.

¹⁶³ Koenig, Théodore, 'Evidences et ambiguïtés', *La Belgique malgré tout*, 227.

Kirjoittaja ymmärtää belgialaisuuden joksikin, minkä voi määritellä sen kautta, mistä on tai ei ole kotoisin ja sen mukaan kuinka kauan omat sukulaiset ovat asuneet tietyllä alueella, siksi hän itse on niistä ”kaukana”. Se käy esimerkiksi belgituden ymmärtämisestä hyvin konkreettisesti paikkaan ja perimään sidottuna asiana, eikä kielenkäyttäjän omana valintana. Kuitenkin kirjoittaja samalla määrittelee kielellisesti belgituden ja sulkee itsensä siitä ulos.

Anne La Fèren teksti *Confession d'une belge honteuse* kertoo omakohtaisen tarinan tytöstä, joka halusi jo pienenä olla ranskalainen belgialaisen sijaan. Hän halusi poistaa puhumastaan kielestä kaikki Belgian-ranskan piirteet ja puhua kuin ranskalaiset. La Fère päätyy kuitenkin kertomaan kuinka ”oppi uudelleen belgialaisuutensa” tutustumalla Belgian taiteeseen, teatteriin ja flaamilaiseen kirjallisuuteen. Tämä liittyy tekstin otsikkoon: hän tunnustaa häpeillen olleensa huono belgialainen. La Fère jopa kertoo ajatelleensa, että on takertunut isänsä puolen ranskalaisen suvun vuoksi liiaksi ranskalaisuuteen:

J'ai souvent pensé que ma fleur de lys, je le portais dans ma tête.¹⁶⁴

La Fère siis kantoi ajatusta itsestään ranskalaisena vain päässään, koska Ranskan tunnus, liljankukka, oli siis vain hänen päänsä sisällä ollut ajatus. Hän jatkaa tajunneensa, että tämä ensin viattomana pitämänsä kuvitteluleikki ei itse asiassa ollut lainkaan viatonta, vaan luonteeltaan poliittista.

Il en fallut des ruptures avec mon passé pour comprendre que tout ce jeu innocent ne l'étais pas, était profondément politique.

La Fère jatkaa kuvailemalla tyypillisen belgialaisen piirteitä ja toimintaa: hän juo olutta ranskalaisten perunoiden kanssa, koska se on niin hyvää, katsoo belgialaisia TV-kanavia jne. Belgialainen elämäntapa on siis arkipäiväisempi ja vähemmän hieno kuin niiden ranskalaisten aktiviteetit, joihin kirjoittaja belgialaisia vertaa. La Fère sanoo häpeävänsä sitä, että halusi käydä ranskalaisesta aikana, jolloin ranskalainen kulttuuri-imperialismi oli erityisen voimakasta. Hänen katumuksensa ei kuitenkaan hänen omien sanojensa mukaan ole luonteeltaan nationalistista, vaan hän esittää pahoittelut aiheesta

¹⁶⁴ La Fère, Anne, 'Confession d'une Belge honteuse', *La Belgique malgré tout*, 238.

perheelleen ja läheisilleen.¹⁶⁵ Yleensä häpeä liittyy käsitteeseen *belgitude* eri tavalla eli aineistossa on useita esimerkkejä siitä, kuinka belgialainen häpeää sitä, että on belgialainen, eikä *La Fère* tapaan sitä, että ei ole ollut tarpeeksi belgialainen. Se, että kirjoittaja erikseen kieltää tämän ajattelunsa olevan nationalistista on sekin mielenkiintoista eli *La Fère* näyttää peittelevän intentioitaan. *La Fère*n tekstin voi sanoa olevan Belgiaa ja belgialaisuutta ihannoiva ja jopa ylistävä.

Claire Lejeune tekstissään *De la mitoyenneté comme citoyenneté* esittää belgitudesta sarjan kysymyksiä.

Et si la *belgitude*, c'était effectivement au cœur de la Gaule une bravoure faite par bâtardise, une obstination d'exister, traduisible au plus juste par la poésie ? Un signe apatride de l'entre-soi qui fonde paradoxalement la citoyenneté terrienne ? Et si ça ne voulait rien signifier d'autre que l'insondable confusion d'être à la fois issu de germain et de françois ?¹⁶⁶

Lejeune esittää moneen kertaan belgituden yhteydessä toistetut sanat *bâtardise* ja *apatride*. Lejeune yhdistää belgituden runouteen arvellen sen ilmenevän parhaiten runouden kautta ja määrittelee lisäksi belgituden pakkomielteeksi olla olemassa. Hän päätyy kysymään voisiko belgitudessa olla kyse germaanisen ja ranskalaisen yhdistymisestä, mikä sekään ei ole ajatuksena uusi. *La Belgique malgré tout* -teoksen teksteistä esimerkiksi Lejeunen kirjoituksesta näkyy selkeästi, että kirjoittajat tuntevat vuoden 1976 artikkelit tai ainakin niiden sisällön.

Jacques-Gérard Linzen tekstissä *Belgique S.A.* pohditaan erilaisia belgialaisten identiteettejä ja etenkin kirjoittajan omaa, liègeläisyyden, vallonialaisuuden belgialaisuuden ja jopa ranskalaisuuden rajalla olevaa identiteettiä. Kirjoittaja sanoo, että belgialaiset olivat belgialaisia kahden maailmansodan välisenä aikana, eikä asia ollut millään tapaa kyseenalainen. Vasta vuoden 1945 jälkeen monet alkoivat pohtia asiaa. Osa kirjailijan ystävistä ajoi kukin omaa näkökulmaansa, kuten Vallonian itsenäisyyttä tai liittymistä Ranskaan tai kannatti federalismia. Kirjoittaja itse sanoo olleensa sekaisin, eikä tiennyt mikä edellä mainituista rooleista oli päällimmäisenä.

¹⁶⁵ *La Fère*, Anne, 'Confession d'une Belge honteuse', *La Belgique malgré tout*, 240.

¹⁶⁶ Lejeune, Claire, 'De la mitoyenneté comme citoyenneté', *La Belgique malgré tout*, 269.

Häntä myös hyssyteltiin asiasta ja haluttiin, että hän eläisi asian kanssa ongelmitta.¹⁶⁷ Hän sanoo lopulta kokeneensa liègeläisyyden ja ranskalaisuuden olleen hänen tärkeimmät identiteettinsä.¹⁶⁸ Lisäksi Linze sanoo liègeläisten olleen hyvin tietoisia siitä, että Liège on suuri eurooppalainen ranskankielinen kaupunki, kun taas Brysselin he näkivät vain pienen maan surkeana (*pauvre*) pääkaupunkina.¹⁶⁹ Myös Linze puhuu no man's landistä, jonka hän yhdistää Valloniaan sanoen sen olevan ranskankielinen no man's land. Linze toteaa, että Belgian-ranskaksi ei kirjoiteta kirjoja lainkaan, vaan belgialaiset kirjailijat kuin suorastaan keksivät koko ranskankielen uudelleen pyrkiessään mahdollisimman puhtaaseen, jopa ylipuhtaaseen ranskaan, jossa Belgian vaikutus ei näy millään tavalla.¹⁷⁰

Espanjasta Belgiaan lapsena muuttanut Joan Marti esittää mielenkiintoisen sanamuunnoksen sanasta belgitude tekstissään *Le plus catalan des Bruxellois le plus belge des Catalans*. Hän aikoi kysyä ruokakaupan myyjältä mikä tämä on omasta mielestään.

J'allais affronter l'épicière du quartier. Etait-elle bilingue, belgiciste,
«belgiattitude», bruegelienne [...]»¹⁷¹

Sana on ilmeinen sanojen *belge* ja *attitude*, yhdistelmä, joka kuitenkin leikittelee sanalla belgitude. Tällöin myyjällä voisi olla belgialainen asenne, siis belgialaisuus, josta kirjoittaja halusi kysyä. Lähes samanlainen sanamuunnos, belge'attitude löytyy Facebookista ryhmästä, jonka nimi on *La belge'attitude...Ou comment afficher sa belgitude*.

Pierre Mertens on kirjoittanut teokseen monikymmensivuisen tekstin, joka pääosin kertoo naimisissa olevan naisen ja kertojan välisestä suhteesta, keskittyen hyvin vähän belgitudeen tai maan tilanteeseen. Kuitenkin Mertens kuvaa Belgian tilaa tekstissään kovin sanoin.

¹⁶⁷ Linze, Jacques-Gérard, 'Belgique S.A.', *La Belgique malgré tout*, 289.

¹⁶⁸ Linze, Jacques-Gérard, 'Belgique S.A.', *La Belgique malgré tout*, 290.

¹⁶⁹ Linze, Jacques-Gérard, 'Belgique S.A.', *La Belgique malgré tout*, 291.

¹⁷⁰ Linze, Jacques-Gérard, 'Belgique S.A.', *La Belgique malgré tout*, 294.

¹⁷¹ Marti, Joan, 'Le plus catalan des Bruxellois le plus belge des Catalans', *La Belgique malgré tout*, 302.

Et puis la Belgique, « terre de beurre et de lait », où l'Histoire est gelée. Une Cacanie après l'autre, une normalisation à la suite d'une autre. [...] Ventre mou de la vieille Europe. Mégot du monde. Si le sel même perd de sa saveur, quel Belge le salera? Ici toutes les classes sont moyennes. Pays où l'on parle plusieurs langues mais où l'on a rien à dire dans aucune. Il paraît que les Belges ne s'entendent plus entre eux. [...] Au sud, un coq aptère à la voix de fausset ; au nord, un lion malade la peste brune ; laissons-les donc aux prises.¹⁷²

Etelä eli Vallonia on kuin falsettiääninen, lentokyvytön kukko, kun taas pohjoisen Flanderi on ruskean ruton eli natsismin saastuttama leijona.¹⁷³ Alueiden symbolit saavat siis Mertensin tekstissä negatiiviset määreet. Lisäksi Belgia on ”vanhan Euroopan pehmeä maha” ja ”maailman tumppi”. Mertens myös viittaa Belgiaan Itävalta-Unkarin kaltaisena toimimattomana liittona (une Cacanie¹⁷⁴), joita tulee Belgiassa toinen toisensa perään. Monikielisyydestä huolimatta kellään ei tunnu olevan mitään sanottavaa toisilleen millään kielellä. Aivan kuten Javeau, Mertens siis tuo esiin negatiivisia asioita Belgiasta vain muutamaa vuotta myöhemmin kuin itse oli kehittänyt käsitteen. Kuitenkaan Mertens ei Javeaun tavoin käske unohtamaan käsitettä, joskaan ei myöskään itse käytä sitä tekstissään.

Joseph Noiret'n tekstissä belgialaisten epätietoisuus oman olemassaolonsa luonteesta ja olemattomuudesta toistuu. Belgitude on Noiret'n mukaan traumatisoinut belgialaiset ja hän ihmettelee kuinka kauan aikaa mahdetaan tarvita siihen, että belgialaiset lopettavat olemassaolonsa perustelun.¹⁷⁵ Francois Watlet puolestaan puhuu tekstissään *Discordance* siitä, kuinka belgialaisen identiteetti on hänelle ulkoapäin annettu, kuin väkisin päälle puettu (affublé) asu ja hän ihmettelee miksi asian pitäisi hänessä herättää kiihtymystä.

¹⁷² Mertens, Pierre, 'La voix de ma maîtresse', *La Belgique malgré tout*, 340.

¹⁷³ Wikipedia tuntee ilmaisun *peste brune*, vaikka isot ranskankielen sanakirjat kuten TLF eivät sitä tunne. Wikipedian mukaan nimitys tulee natsien käyttämistä ruskeista paidoista ja termi kuvaa natsismia poliittisesti tarttuvana tautina. http://fr.wikipedia.org/wiki/Peste_brune, 7.5.2011.

¹⁷⁴ Ks. esim.

http://books.google.com/books?id=eeLIA95x3fQC&pg=PA92&lpg=PA92&dq=cacanie+musil&source=bl&ots=WyVGz98xbf&sig=8qCSqX6zDpCuZuQODWAnMRDFQPU&hl=en&ei=sDXaTemENMK6-Aa69fGfDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CDIQ6AEwBA#v=onepage&q=cacanie%20musil&f=false, 23.5.2011.

¹⁷⁵ Noiret, Joseph, 'Fragments pour parler du corps des mots', *La Belgique malgré tout*, 371.

On prétendrait donc vouloir que je recherche une identité, et moi je n'en perçois guère l'intérêt puisque la société s'en charge déjà à ma place [...] Pourquoi trouverait-je exaltant, en particulier, qu'on m'a fait affublé d'une identité de Belge ?¹⁷⁶

Watlet'n teksti on tyyliltään julistava ja viimeisessä lauseessa hän julistaa saaneensa tarpeekseen ja lähtevänsä huvipuistoon katsomaan itseään vääristävästä peileistä. Watlet'n näkemys belgialaisuudesta on vastahakoinen ja negatiivinen. Hän tarttuu teoksen otsikkoon esittäen oman kantansa Belgique malgré tout -ajatukseen:

Belgique ni « malgré tout » ni « pas du tout » : Belgique malgré moi, j'y suis revenu parce qu'ailleurs je ne me suis pas mieux senti à ma place.¹⁷⁷

Belgia ei siis Watlet'n mielestä ole kaikesta huolimatta, eikä ollenkaan, vaan ennen kaikkea hänestä huolimatta. Paluu Belgiaan ei ole suurten tunteiden innoittamaa, vaan tapahtui siksi, että hän ei muuallakaan tuntenut itseään kotoisammaksi.

Teoksen päättää Marc Quaghebeurin teksti *Littérature et fonctionnement idéologique en Belgique francophone*, joka pohtii kirjallisuuden tilaa Belgiassa laajemmin. Quaghebeur väittää, että jo 1830-luvulla Belgian itsenäistyttyä ja vain lyhyen valtiollisen yhteiselon jälkeen, eliitti pyrki luomaan yhteisen kansallisen identiteetin, joka alusta asti oli pohjimmiltaan tyytymätön ja jota Quaghebeur kuvaa epäidentiteetiksi.

En conséquence les classes dominantes tentèrent de forger une identité nationale positive qui était assez malaisée à inventer là où le pragmatisme des affaires et le sens du confort servent de réponse pratique à la béance de la non-identité.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Watlet, François, 'Discordance', *La Belgique malgré tout*, 477.

¹⁷⁷ Watlet 480.

¹⁷⁸ Quaghebeur, Marc, 'Littérature et fonctionnement idéologique en Belgique francophone', *La Belgique malgré tout*, 517.

Quaghebeurin mielestä ilmeistä, että belgialaisissa yliopistoissa pitäisi opettaa belgialaista ranskankielistä kirjallisuutta. Muutenkin teoksen loppulauseina toimiva teksti luettelee epäkohtia, joihin Belgian kulttuurielämässä tulisi puuttua.

Toinen 1980-luvulla ilmestynyt, tosin huomattavasti lyhyempi, merkittävä kannanotto belgitudeen on *Manifeste pour la culture wallonne*, jonka laatimisesta on ennen kaikkea vastuussa José Fontaine. Se laadittiin 1983 ja sen allekirjoittajina on mm. muusikoita, kirjailijoita ja näyttelijöitä. Julistuksen pääsisältö on, että allekirjoittajat julistavat olevansa ennen kaikkea vallonialaisia. He eivät koe Communauté française de Belgique oikeastaan edustavan heitä, vaan Vallonia on heidän mielestään oma yksikkönsä. Bryssel on heidän mielestään väärä paikka Vallonian asioista päättämiseen, koska se ei edes ole Valloniassa, eikä aja Vallonian etuja.¹⁷⁹ Vastaava julistus julkaistiin myös vuonna 2003, uudella sisällöllä ja allekirjoittajina oli osittain samat henkilöt. Uudemmassa julistuksessa pahoitellaan sitä, että Vallonia ei pääse toimimaan omana yksikkönään muiden ranskankielisten yhteisöjen kansainvälisillä foorumeilla. Lisäksi Belgian ranskankieliset alueet, Bryssel ja Vallonia kärsivät julistuksen mukaan riittämättömästä rahoituksesta, jonka Communauté française saa. Edes vallonialaisia urheilijoita ei mediassa mainita valloneiksi. Teksteissä ei mainita sanaa belgitude mutta ne on yleisesti tulkittu vastareaktioksi belgitude-ajattelulle.¹⁸⁰

3.5. Belgitude ja 175-vuotias Belgia

Belgian valtion itsenäistymisestä tuli vuonna 2005 kuluneeksi 175 vuotta, mikä näkyi lehtien kirjoittelussa ja juhlintana. Tämä lienee yksi syy miksi nettiviitteiden määrä keväällä 2006 oli paisunut jo 75 000:een, kun se syksyllä 2004 oli vielä 7 500. Samasta syystä myös termin belgitude sisältöä pohdittiin tuolloin laajasti. Eräs mielenkiintoinen kannanotto Belgian 175-vuotisjuhliin on Daniel Lacrochen pääkirjoitus *Francité* -lehdessä. Juhlat saivat lisänimen 175-25, missä 25 viittaa federalistisen järjestelmän ikävuosiin Belgiassa. Lacrochen mukaan tällaisessa nimityksessä on kyse väärinymmärryksestä (artikkelin otsikko on *175 – 25 à propos d'un malentendu*) ja hän

¹⁷⁹ <http://www.larevuetoudi.org/fr/story/manifeste-pour-la-culture-wallonne-1983>, 13.5.2011.

¹⁸⁰ <http://www.larevuetoudi.org/fr/story/manifeste-pour-une-wallonie-maitresse-de-sa-culture-de-son-education-et-de-sa-recherche-2003>, 13.5.2011.

ihmetteleekin mistä Belgiasta tässä tarkalleen on kyse. Hänen mukaansa on kaksi Belgiaa, joita hän kuvaa seuraavasti:

Il y a donc bien deux Belges : celle, née en 1830 avec l'avènement d'une monarchie démocratique et libérale, inspirée des Trois Glorieuses de Paris, rétablissant les valeurs des Lumières et de 1789, et celle, assumée désormais par une certaine Flandre qui s'identifie dans la rupture avec la France et la francophonie universelle. Celle qui, dans le langage extrémiste, souhaite « que la Belgique crève ».¹⁸¹

Näistä ensimmäiselle hän siis antaa positiivisia määreitä: demokraattinen, liberaali ja Heinäkuun vallankumouksen merkittävien päivien (27, 28, 29. heinäkuuta 1830) sekä valistusaatteen ja Ranskan vallankumouksen inspiroima, kun taas jälkimmäinen, ranskanmielisen Flanderin edustama joukko, hänen mukaansa toivoo Belgian hajoavan (kirjaimellisemmin puhkeavan). Edellä mainitunlainen vuoden 1830 tapahtumien uudelleen arviointi ja eri osapuolten leimaaminen positiivisilla ja negatiivisilla määreillä oli osa vuoden 2005 debattia.

Lacroche myös väittää 175-vuotisjuhlien olevan yritys mystifioida Belgian itsenäistyminen ja yritys unohtaa itsenäistymisen unionistinen ja katolilainen tausta ja kuinka unionismi oli voimakkaasti hollanninkielen vaikutuksen lisäämistä vastaan (*néerlandisation*). *Francité* -lehti on *la Maison de la francité*n julkaisu ja korostaa voimakkaasti ranskankielisyyttä ja ranskan kielen roolia. Artikkelin lopuksi Lacroche vielä sanoo, ettei vuoden 1980 (federalismin alun) muisto ole brysseliläisten näkökulmasta hyvä. Hän sanoo Brysselin olevan ennen kaikkea ranskankielinen kaupunki, aivan kuten Ranskan entinen presidentti Georges Pompidou on sanonut.

Car désormais, il faut rappeler sans cesse que Bruxelles est une cité francophone. Comme l'a souligné en son temps Georges Pompidou, Président de la République française, c'est parce que notre ville est française (l'une des plus grandes du monde) qu'elle est en droit de revendiquer le titre de capitale européenne.¹⁸²

¹⁸¹ <http://www.maisondelafrancite.be/index.php?nav=publications&subnav=francite/43/sommaire43>, 11.5.2006.

¹⁸² <http://www.maisondelafrancite.be/index.php?nav=publications&subnav=francite/43/sommaire43>, 12.5.2006.

Erityisen mielenkiintoiseksi tämän kommentin tekee lisäksi se, että kirjoittaja palaa Pompidoun väitteeseen, että juuri Brysselin ranskankielisyys nostaa sen kelpoiseksi vaatimaan Euroopan pääkaupungin tittelä.

4. Belgitude suhteessa muihin käsitteisiin

4.1. Belgitude vai francité?

Eräässä Le Soirin lukijapalstalla ilmestyneessä kannanotossa väitetään, että belgitude ei sovellu Valloniaan, vaan siellä puhutaan mieluummin francitésta. Sen sijaan belgitude sopii Flanderin ranskankielisille ja brysseliläisille. Kirjoituksen otsikkokin, *Belgitude, non merci!* kieltäytyy belgitudesta. Kirjoittaja vastaa Erwin Montierin ja Pierre Mertensin samassa lehdessä aiemmin esittämiin ajatuksiin. Francité soveltuu kirjoittajan mielestä siksi niin hyvin ranskankielisten kohtaamiseen, erityisesti brysseliläisten ja vallonien, että se ei sanan luojaan, Léopold Sédar Senghorinkaan käyttämänä viitannut millään tavoin Ranskaan, vaan ranskankielisyyteen. Belgitude voidaankin siis jättää muille.

C'est donc sans arrière-pensée d'aucune sorte que les Wallons et les Bruxellois francophones de cette sensibilité peuvent se reconnaître dans la francité, laissant à d'autres la belgitude ou ce qu'il en reste.¹⁸³

Francité käsitteenä tarkoittaa ranskankielisyyttä (francophonie) ja ranskankielistä yhteisöä sanakirjamääritelmänkin mukaan. Se luotiin jo 1936 mutta levisi laajemmalle 1960-luvun puolivälin aikaan.¹⁸⁴ Sanojen välinen ero on kuitenkin ilmeinen kantasanojen erilaisen viittaussuhteen vuoksi. Sana francité on muodostettu sanasta *France* kun taas belgituden ilmeinen kantasana on adjektiivi *belge*. Onkin mielenkiintoista kuinka kirjoittaja kieltää sanan francité viittaamisen Ranskaan ja toisaalta kieltäytyy ottamasta belgitudea itseensä viittaavaksi sanaksi, vaikka on itse belgialainen ja valloni. Mielenkiintoista kyllä, ranska-suomi-sanakirjat¹⁸⁵ suomentavat francitén tarkoittamaan ranskalaisuutta, vaikka yksikieliset ranskan sanakirjat eivät tee

¹⁸³ Le Soir, 19.11.2005, Belgitude, non merci !, 21.

¹⁸⁴ Le Nouveau Petit Robert, 1124, *francité*.

¹⁸⁵ Ks. Pesonen, Pentti ja Pirkko, *Uusi ranskalais-suomalainen sanakirja*, Finnlectura Helsinki 2006, 314 ja Sundelin, Seppo, *Ranska-suomi-sanakirja*, WSOY Helsinki 2002, 356.

samoin. Le Nouveau Petit Robert määrittelee termin *caractères propres à la culture française, à la communauté de langue française* (→ *francophonie*) ja Trésor de la langue française ei edes tunne termiä. Jos onkin hämmästyttävää, että käsite *belgitude* syntyi vasta 1970-luvulla, ei voi sanoa, että käsitettä *francité* merkityksessä 'ranskalaisuus' käytettäisiin sitäkään paljon. Sekään ei ole erityisen pitkäikäinen termi (noin vuodesta 1936) suhteessa Ranskan olemassaoloon valtiona. Wikipedian mukaan myös *francité* on Léopold Sédar Senghorin keksintöä, mutta tätä eivät sanakirjat vahvista.¹⁸⁶ Wikipedian tiedot ovat pielessä myös ajoituksen suhteen; Wikipedia väittää sen olevan peräisin vuodelta 1966,¹⁸⁷ kun sanakirjoissa se ajoitetaan jo 1930-luvulle.

Internetartikkelissa *Entre francité et belgitude* toimittaja Alfonso Artico määrittelee *belgituden* Mertensin ja Javeaun luomukseksi, joka syntyi vastareaktioksi 1930-luvulla syntyneeseen *lundismi*in. Articon mukaan Mertensin ja Javeaun kehittämä termi oli letkaus tai heitto (*une boutade*) suhteessa käsitteeseen *négritude*. Media arkipäiväisesti *belgituden* käytön. Vallonialaiset taiteilijat olivat hänen mukaansa pitkään *lundismin* ja *belgituden* välissä, mikä esti heitä ilmaisemasta itseään vapaasti.¹⁸⁸ Artikkelin otsikoksi kirjoittaja on kuitenkin valinnut *francité*n ja *belgituden* välissä olemisen (*francité*stä puhuminen tosin jää otsikkoon, eikä sana esiinny artikkelissa muualla). Artikkelin lopussa todetaan Valloniassa kulttuuriprojektien rahoituksen olevan todella epävarmaa, koska poliittinen tilanne Belgiassa on niin epämääräinen. Näin *belgitude* yhdistyy jälleen, yli 30 vuotta ensimmäisen käyttönsä jälkeen, puheeseen kulttuurin rahoituksen puutteesta.

Myös yksi *La Belgique malgré tout* –teoksen kirjoittajista, Marcel Moreau, käyttää sanaa *francité* tekstissään ottaen sen omakseen belgialaisuuden sijaan.

Le « De toutes les peuples de la Gaule, les Belges sont les plus braves », dont nos jeunes cerveaux furent martelés, ne rencontra chez moi que des sarcasmes. J'ai appartenu très tôt à la francité, en tant que seule aire linguistique et littéraire. La langue c'était ma patrie réelle [...]¹⁸⁹

¹⁸⁶ <http://fr.wiktionary.org/wiki/francit%C3%A9>, 1.3.2011.

¹⁸⁷ <http://fr.wiktionary.org/wiki/francit%C3%A9>, 1.3.2011.

¹⁸⁸ <http://www.monde-diplomatique.fr/2010/12/ARTICO/19965>, 4.4.2011.

¹⁸⁹ Moreau, Marcel, 'Une belgopathie compensée', *La Belgique malgré tout*, 355.

Moreau lisäksi käyttää verbiä appartenir eli ilmaisee kuuluneensa ranskalaisuuteen (francité), ei niinkään valinneen sitä. Vanhaa Caesarin lausahdusta belgialaisista Gallian rohkeimpana kansana Moreau katsoo ivallisesti ja hänen mielestään sitä oli moukaroitu belgialaisten päihin, kun nämä olivat nuoria. Toisin sanoen hän on tietoinen siitä, että häntä yritetty kasvattaa belgialaisuuteen, mutta hän on kuitenkin pitänyt ranskalaisuutta ensiarvoisena ja yhdistänyt itsensä siihen. Ranskan kieltä hän nimittää oikeaksi isänmaakseen eli kieli on hänen katsomuksessaan valtionrajoja merkittävämpi. Moreau kuitenkin tekstin loppua kohden kirjoittaa Belgiasta myös positiiviseen sävyyn ja sanoo, että liègeläisen nuoren kirjailijan urasta haaveilevan miehen tulee kirjoittaa Belgiassa eikä kuvitella Pariisiin olevan parempi paikka kirjoittamiseen.¹⁹⁰

4.2. Belgitude vs. belgicité ja belgité

Sanan belgicité voi ajatella tarkoittavan samaa kuin käsitteen belgitude eli belgialaisuutta; se on vain eri tavalla johdettu sana, jossa vartalo on sama (*belge*) mutta pääte eri (*-ité*). Myös muotoa belgité esiintyy Internetissä, ja sen merkityksenä on samoin belgialaisuus.¹⁹¹ Belgicité on Internetissä huomattavasti vähemmän käytetty sana kuin belgitude. Sanalla belgicité osumia löytyy vain n. 460, kun taas sanalla belgitude osumia löytyy 165 000.¹⁹² Sanan belgicité esiintymiä Internetissä voidaan myös pitää hyvin vähäisinä.¹⁹³ Tunnetut ranskan kielen sanakirjat (Trésor de langue française, Le Nouveau Petit Robert) eivät tunne sanaa lainkaan. Kuitenkin sanalla tarkoitetaan belgialaisuutta esimerkiksi kirjailijoista puhuttaessa Internetissä.¹⁹⁴ Päätteet -ité ja -itude poikkeavat toisistaan käytöltään ja merkitykseltään.¹⁹⁵ Sanalle belgité osumia ei ole kovin monta, n.1130, mutta kuitenkin huomattavasti enemmän kuin belgicité-sanalle.¹⁹⁶

¹⁹⁰ Moreau, Marcel, 'Une belgopathie compensée', *La Belgique malgré tout*, 358.

¹⁹¹ http://stl.recherche.univ-lille3.fr/sitespersonnels/dal/sous%20presse_Dal_IMM13.pdf, 2.3.2011.

¹⁹² Haku Googlella 2.3.2011.

¹⁹³ Variation and Change in Morphology,

http://books.google.fi/books?id=cQpKbklmC&pg=PA56&lpg=PA56&dq=belgicite&source=bl&ots=Y5UQpaM9tL&sig=Vo4oecfYIv1btrjOoG_taz6H2rE&hl=fi&ei=5TNuTd_gKZHQsgaO9dDuDg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCUQ6AEwAg#v=onepage&q=belgicite&f=false, 2.3.2011.

¹⁹⁴ <http://www.larevuedesressources.org/spip.php?article1654>, 2.3.2011.

¹⁹⁵ Martin, Fabienne, *Stage level and Individual level Readings of Quality Nouns A Study in aspectual morpho-semantics*, <http://www.uni-stuttgart.de/lingrom/martin/pdf/GR2010-martin.pdf>, 2.3.2011.

¹⁹⁶ Haku Googlella 2.3.2011.

Joillakin Internet-sivuilla käytetään sekä käsitettä *belgitude*, että *belgité*. Kolumninomaisen tekstin kirjoittajalla, Laurent d’Urselilla, näyttää olevan tarve edistää belgialaisuutta ja estää Belgian valtion loppu siinä määrin, tosin ironisesti, että käyttöön kelpaavat molemmat termit:

Revendiquer sa « belgité », c’est, au contraire, faire de soi la victime consentante d’une forme très pernicieuse de *discrimination positive*. [...] Il faut leur dire tout net : un Belge qui se regarde être belge est un Belge bon pour l’exportation, à reconduire à la frontière, [...] Etre belge est un « petit moins » trop précieux pour ne pas le cultiver jalousement derrière mille précautions. La « belgitude », à l’inverse, est une vengeance et la vengeance est la revanche des lâches qui ont renoncé à leur héroïsme, se galvaudent dans la gloire, attrapent de la bouteille et finissent par s’enivrer.¹⁹⁷

Teksti on sävyiltään ironinen ja *belgitude* esitetään lainausmerkeissä, ikään kuin sitä ei todella olisi olemassa, vaan se olisi kyseenalainen. Belgialaisuus on kirjoittajan mielestä jotakin, mitä ei voi sumeilematta olla, ehkäpä siksi kirjoittaja ei päädy lopullisesti kumpaankaan belgialaisuuskäsitteeseen tekstissään. Teksti liittyy vuonna 2009 pidettyyn näyttelyyn, jossa oli lukuisten taiteilijoiden, sekä flaamien että vallonien, teoksia teemalla ”Belgique, terre d’écueils, d’exils et de cruautés” ja alaotsikkona ”Pour endiguer, détraquer et juguler la belgitude”. Tavoitteena näin ollen oli suorastaan estää, tukahduttaa ja lopettaa *belgitude*. Kirjoittajan käsitys *belgité*stä ei ole *belgitude*-käsitystä positiivisempi, vaan samoin hyvin negatiivinen.

La belgité, c’est vendre son âme à ceux qui font semblant de l’acheter.

Lisäksi maan ranskankielinen nimitys Belgique oli kirjoittajan mukaan askartelua, koska juuri ennen maan itsenäistymistä adjektiivista tehtiin substantiivi ja vaihdettiin sen alkuun iso kirjan. Kirjoittajan mukaan belgialaisuuden aiemmin vallinnut epämääräisyys oli suorastaan luksusta:

Quel luxe c’était d’être historiquement irresponsable, culturellement athée, linguistiquement apatride ! Quelle classe ! Quelle chance ! Quelle

¹⁹⁷ <http://www.loeuverture.be/cruaute.htm>, 2.3.2011.

maligne prétention ! Quel gain de temps dans la course à l'essentiel qui est l'éternité du néant !¹⁹⁸

Menneen ajan aikamuodon käyttö vihjaa, että tuo määrittelemättömän belgialaisuuden aika, jolloin kukaan ei miettinyt mitä on Belgia tai belgialaisuus on valitettavasti ohi. On vaikea saada selkoa siitä, mitä järjestetyllä näyttelyllä ja siihen liittyvällä tekstillä yritettiin saada aikaan. Belgialaisuus on ivan, pilkan ja julmuuden aihe näyttelyssä mutta silti vaikuttaa siltä, että näyttelyllä pyrittiin ravistelemaan ajattelemaan juuri belgialaisuutta eli toisin sanoen mahdollisesti myös edistämään belgialaisuutta. Näyttely ajoittuu ajalle (helmi-maaliskuu 2009), jolloin Belgian lopusta puhuttiin yleisesti. Käsitteet *belgitude* ja *belgité* saavat molemmat yhtä negatiivisia arvoja tekstissä, kirjoittaja siis rinnastaa ne toisiinsa pikemmin kuin asettaa ne vastakkain ja käyttää niitä synonyymien tapaan.

Belgitudea on tutkittu ennen kaikkea kirjallisuustieteiden piirissä. Portugalilainen kirjallisuustieteilijä José Domingues de Almeida määrittelee belgituden ajallisesti ja paikallisesti rajatuksi ilmiöksi.

Il s'est agi de recadrer l'objet d'étude en dégageant une possible systématisation [...] du débat de la *belgitude*, qui s'est tenu dans les années septante et le tournant des années quatre-vingt, surtout à Bruxelles, mais également perçu à Paris, incontournable pôle de légitimation littéraire et symbolique des francophonies.

Almeidan näkemyksen mukaan *belgitude* oli siis 1970–1980-lukujen ilmiö, joka alueellisesti keskittyi Brysseliin ja mielenkiintoista kyllä Pariisiin.¹⁹⁹ Hänen näkemyksensä mukaan *belgitude* häipyi pois 1990-luvulle mentäessä ja hän puhuu ajasta belgituden jälkeen. Hän perustelee väitettään *belgitude*-debatin loppumisesta 1990-luvulla siten, että esimerkiksi Marc Quaghebeur kirjoitti 1991, että ”*belgitude* ei enää oikeastaan ole ajanmukaista” ja että ”*belgitude* sanana ei enää vastaa ajan

¹⁹⁸ <http://www.loeuverture.be/cruaute.htm>, 2.3.2011.

¹⁹⁹ Domingues de Almeida, José, *Une littérature qui va de soi. Cadre contemporain des lettres belges de la langue française*, Revista da Faculdade de Letras - Línguas e Literaturas II Série, vol. XXII, Porto, 2005, pp. 3-15, <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4721.pdf>, 10.5.2011.

kehitystä”.²⁰⁰ Lisäksi hän lukee belgituden ansioksi monet kulttuuriset ja poliittiset uudistukset ja väittää, että suurin osa Les Nouvelles littéraires -lehdessä ilmestyneiden artikkeleiden vaatimuksista on toteutunut. Almeidan näkemys on siis yksinkertaistava: artikkelien kirjoittajat ovat esittäneet vaatimuksia, synnyttäneet belgituden ympärille debatteja ja vieläpä saavuttaneet tavoitteensa. Lisäksi Almeidan mukaan en creux-ajattelu eli belgituden näkeminen tyhjiönä on tullut tiensä päähän, koska on ymmärretty, että sillä ajattelutapana on rajansa ja se on monitulkintainen. Almeida yhdistää käsitteet belgité ja belgitude toisiinsa: väliotsikon mukaan belgité on ’une belgitude sans souci’ eli ’huoleton belgitude’.²⁰¹ Almeida, Quanghebeurin ajatuksia mukaillen sanoo, että belgité on belgitudea positiivisempi käsite (onhan jo päätte, -té itsessään positiivinen) eikä belgité takerru negatiiviseen, vaan sillä voi paljon paremmin määrittellä tarkkoja asioita (spécificités). Belgité siis ottaa huomioon kirjallisuutta uhkaavat tekijät ja monimutkaisuuden kääntäen ne eduksi.

Par ailleurs, la tranquille reconnaissance de la *belgité*, positive et non-revendicative, est le fruit d’un nouveau contexte conceptuel et civilisationnel.²⁰²

Almeida myös esittää belgitén vastakohtana käsitteelle belgitude. Belgitude on negatiivinen ja vaatimuksia esittävä (revendicative), kun taas belgité on ansiokkaammin positiivinen ja ei esitä vaatimuksia. Almeida esittää belgitudesta voimakkaita arvioita ja määrittelyjä. On mielenkiintoista, että hän esittää käsitettä belgité belgituden tilalle uskoen negatiivisten piirteiden häviävän samalla. Almeidan mukaan belgituden aika on ohii myös siksi, että sen vaatimuksia ajaneet henkilöt ovat sittemmin päässeet johtavaan asemaan kulttuuripolitiikassa. Almeida myös puhuu belgitude-sukupolvesta.²⁰³ Vaikka belgitude ei enää ole hänen näkemyksessään ajankohtainen, nykyäänkin belgialaiset

²⁰⁰Marc Quaghebeur Almeidan mukaan : ”La belgitude n’est plus vraiment dans l’air du temps”; ”Le vocable de belgitude [...] n’est plus dans l’expression qui correspond à l’évolution du temps ».

²⁰¹ Domingues de Almeida, José, *Une littérature qui va de soi. Cadre contemporain des lettres belges de la langue française*, Revista da Faculdade de Letras - Línguas e Literaturas II Série, vol. XXII, Porto, 2005, pp. 3-15, <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4721.pdf>, 10.5.2011, 2005, 5.

²⁰² Domingues de Almeida, José, *Une littérature qui va de soi. Cadre contemporain des lettres belges de la langue française*, Revista da Faculdade de Letras - Línguas e Literaturas II Série, vol. XXII, Porto, 2005, pp. 3-15, <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4721.pdf>, 10.5.2011, 7.

²⁰³ Domingues de Almeida, José, *Une littérature qui va de soi. Cadre contemporain des lettres belges de la langue française*, Revista da Faculdade de Letras - Línguas e Literaturas II Série, vol. XXII, Porto, 2005, pp. 3-15, <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4721.pdf>, 10.5.2011, 9.

kirjailijat määrittelevät itsensä suhteessa Pariisiin ja sieltä heidän on haettava hyväksyntää ja kuuluisuutta.²⁰⁴

4.3. Belgitude vs. wallonitude

Osa kirjoittajista ei hyväksy käsitettä belgitude koskemaan itseään lainkaan, vaan tilalle otetaan Valloniaan viittaavaa käsite wallonitude. Termiin on otettu selkeästi mallia termistä belgitude ja tarkoituksena on joissakin tapauksissa korvata belgitude käsitteellä wallonitude. Samoin olen törmännyt käsitteeseen flamanitude, joka korvaisi belgituden yhdessä wallonituden kanssa. Lähtökohtaisesti termissä flamanitude on periaatteellinen ongelma: se on tarkoitettu kuvaamaan flaamilaisuutta, mutta se on ranskankielinen sana. Google-haku 3.3.2011 ei anna sanalle yhtään osumaa eli se näyttäisi hävinneen käytöstä. Wallonitude -sana ei sekään ole laajasti käytetty ja osumia löytyy alle 400. Käsitteen tarkoituksena on tuoda esiin vallonialaisuutta, kuten esimerkiksi verkkopalvelu Facebookissa, jossa wallonituden ja ranskankielisen yhteisön juhlistamiseksi on luotu erityinen tapahtuma.²⁰⁵

Eräässä puolue FRANCE:n artikkelissa Internetissä wallonitude yhdistetään ranskalaiseen identiteettiin ja väitetään sen kehittyneen Ranskan tasavallan ansiosta Ranskan vallankumouksesta alkaen Belgian itsenäistymiseen asti. Belgian valtion syntymisen myötä vallonialaiset olisivat itse asiassa hylänneet vallonialaisen identiteetin.²⁰⁶ Parti FRANCE on puolue, joka edistää Vallonian asemaa ja ajaa sen itsenäistymistä. Artikkelin nimi on kuvaava: Wallonie, France de Sambre et Meuse – eli Vallonia, Meuse- ja Sambre-jokien Ranska.

4. Belgitude 2000-luvun debateissa hajoavasta Belgiasta

Vuosien 2009–2011 aikana keskustelu on kiihtynyt Belgian mahdollisesta hajoamisesta. Keskustelut liittyvät pitkittyneisiin hallitusneuvotteluihin mutta ovat osittain itsenäinen debattinsa. Belgialaisten reaktiot vuoden 2010 kesäkuun jälkeisiin vaikeuksiin muodostaa uusi hallitus ovat olleet moninaisia. Hallituksenmuodostamisessa ilmenneet

²⁰⁴ Domingues de Almeida, José, *Une littérature qui va de soi. Cadre contemporain des lettres belges de la langue française*, Revista da Faculdade de Letras - Línguas e Literaturas II Série, vol. XXII, Porto, 2005, pp. 3-15, <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4721.pdf>, 10.5.2011, 13.

²⁰⁵ <http://fr-fr.facebook.com/event.php?eid=161416327202331>, 3.3.2011.

²⁰⁶ <http://france1994.unblog.fr/comprendre-la-wallonie/identite-francaise-identite-wallonne-2/>, 3.3.2011.

vaikkeudet ovat vitsinaihe: Facebookissa oli ennen kesäkuun 2010 parlamenttivaaleja ryhmä, jossa ehdotettiin äänestettäväksi lastenelokuvan Madagascarin pingviinit hahmoja hallitukseen ja helmikuussa 2011 Le Soirin verkkosivuilla pyydetään osallistumaan kisaan, jossa pitää arvata kuinka monta päivää vielä kuluu, että Belgialle saadaan hallitus. Palkintona kisassa on oman painon verran yhtä Belgian tunnusruoista eli vohveleita.²⁰⁷ Belgialaisuuden parhaaseen ilmentymään eli itseironiaan on turvauduttu myös esimerkiksi jakamalla ilmaiseksi ranskalaisia perunoita ja olutta, koska Belgia rikkoi pisimpään kestäneiden hallitusneuvottelujen ennätyksen 17.2.2011.²⁰⁸ Hallituksen muodostamisen mahdottomuus siirtyy siten osaksi belgialaisuutta ja sitä miten he näkevät maansa. Vuoden 2010 vaalien jälkeiset vaikeudet hallituksen muodostamisessa ovat kuitenkin synnyttäneet Belgiassa myös monenlaisia protesteja: on järjestetty mielenosoituksia (esim. opiskelijoiden liikkeelle laittama SHAME-protesti 21.1.2011.)²⁰⁹

5.1. ”Belgiaa ei enää ole”

Puhe Belgian lopusta yleistyi selvästi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohti ja mahdollisen lopun toteuttamista on pohdittu laajasti. RTBF-televisiokanava lähetti 13.12.2006 lähetyksen, jossa väitettiin flaamiseratistien onnistuneen julistamaan itsenäisen valtion ja nykymuotoisen Belgian loppuneen.²¹⁰ Tyyllilajiltaan ohjelma vaikutti dokumentilta tai uutislähetykseltä ja useimmat katsojat ottivat sen tosissaan. Vasta ohjelman viimeisen puolen tunnin kohdalla ruutuun laitettiin teksti ”Tämä on fiktiota”.²¹¹ Reaktioita ohjelmaan kuvattiin enimmäkseen shokiksi ja ohjelma jälki-ilmiöineen on ristitty ”Choc-RTBF:ksi”. Ohjelman tekijät puolustivat tekoaan sekä etenkin journalistisen etiikan rikkomista halulla herättää keskustelua. Yksi peruste oli myös se, että heidän mukaansa valtaväestö uinui, vaikka flaamiseratistit olivat eron suhteen aivan tosissaan. Kanavan johtaja erotettiin Communauté française audiovisuaalisen viestinnän ministeriöstä tempauksen vuoksi. Johtaja Jean-Paul Philippot otti vastuun lähetyksestä, mutta totesi samalla, että suuret katsojaluvut

²⁰⁷ http://concours.lesoir.be/refresh/1032_3/dites-nous-dans-combien-de-jour-la-belgique-aura-un-gouvernement.html, 24.2.2011.

²⁰⁸ Cendrowicz, Leo, Belgian waffling: Who needs government anyway?, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2052843,00.html>, 21.3.2011.

²⁰⁹ Ks. esim. <http://www.rtl.be/info/vous/opinion/766595/-shame--une-manif-populaire-pour-faire-pression-sur-les-partis-politiques>, 23.5.2011.

²¹⁰ Ks. esim. ‘Bye bye Belgium sur la RTBF’, http://www.youtube.com/watch?v=s_PhaATVkuQ, 10.1.2011.

²¹¹ Le Soir, ‘Le patron de la RTBF assume’, 14.12.2006.

todistavat, että puhe Belgian tulevaisuudesta ei suinkaan jätä Belgian kansalaisia kylmäksi.²¹²

Vuoden 2006 joulukuussa tapahtuneen shokkilähetyksen aikoihin Belgian eri puolten erosta puhuttiin vielä mahdottomuutena, kun se vuosien 2009–2011 puheissa on jo mahdollinen. Niin kutsuttu ”Plan B” on toteutettavissa ja keskustelun kohteena. Le Soirissa julkaistuissa artikkeleissa joulukuussa 2006, RTBF:n vastuuhenkilöt (mm. Alain Gerlache, televisiojohtaja) perustelivat lähetyksen tekemistä sillä, että halusivat saada sekä vallonit että flaamit puhumaan tosissaan ja keskenään siitä, mitä ero merkitsisi ja tuoda eron seuraukset abstraktilla tasolla ymmärretyistä konkreettisemmin ymmärrettäviksi.²¹³ Ohjelman juontaja, François De Brigode, ei uskonut ohjelman tekemisen musertaneen hänen uskottavuuttaan toimittajana, vaan hän koki päinvastoin tehneensä toimittajan työtä herättämällä kysymyksiä, joilla on pedagoginen arvo.²¹⁴ Sanavalinta on mielenkiintoinen ja voikin miettiä oliko ohjelman tekijöillä todella tarkoituksena kasvattaa yleisöä. Hän kuitenkin pyytää katsojilta anteeksi lähetyksen mahdollisesti aiheuttamaa shokkia ja myöntää, että JT:n (ajankohtaisohjelman, jonka vakio-toimittaja hän on) arvo voi lähetyksen takia kyseenalaistua.

Parti socialisten silloinen varapuheenjohtaja, Laurette Onkelinx, kritisoi lähetystä voimakkaasti. Hänen mielestään se avasi oven äärioikeistolle valtamediaan, jonne sillä perinteisesti ei ole ollut asiaa, ei etenäkään suorissa lähetyksissä.²¹⁵ Lähetys luokiteltiin dokufiktioksi ja sitä arvosteltiin siitä, että siinä ei ilmaistu tarpeeksi selkeästi sen olevan fiktiota. Toisen kanavan, RTL-TV1:n johtajat arvostelivat sitä myös siitä, että siinä katsojat joutuivat tahtomattaan politiikan pelinappuloiksi.²¹⁶ Vallonian yrittäjien järjestö UWE kiitteli lähetystä keskustelun herättämisestä, koska Belgian ero aiheuttaisi yrittäjille ei-toivottuja ongelmia.²¹⁷ Yrittäjien edustajat kiittelivät lähetystä myös siitä, että se todisti että Belgian tulevaisuudesta käytävä debatti koskettaa kaikkia ja myös sen, että Belgian hajoamista eivät halua kansalaiset sen enempää kuin yrittäjätäkään.

²¹² Le Soir, ‘Le patron de la RTBF assume’, 14.12.2006.

²¹³ Gorissen Agnes, C’était un piège, Le Soir, 15.12.2006.

²¹⁴ Gorissen Agnes, Le Soir, 15.12.2006.

²¹⁵ Gorissen Agnes, Le Soir, 15.12.2006.

²¹⁶ Gorissen Agnes Le Soir, 15.12. 2006.

²¹⁷ ‘Une initiative courageuse et opportune’, Le Soir, 14.12.2006.

5.2. Belgitide parlamenttipuheissa ja pitkittyneissä hallitusneuvotteluissa 2000-luvulla

Belgitide ei terminä esiinny parlamenttikeskusteluissa usein, mutta esimerkkejä sen käytöstä parlamentaarisisissa debateissa löytyy. Vuonna 2007 Belgian hallitusneuvottelut kestivät 194 päivää eli uusi hallitus vanhoi valansa vasta 21.12.2007, kun vaalit oli pidetty jo samaisen vuoden kesäkuun 10. päivänä.²¹⁸ Täysistuntokeskustelussa pari päivää myöhemmin, 23.12. belgitide yhdistetään Guy Verhofstadiin sekä Yves Letermeen, joita syytetään takinkääntämisestä BHV-kysymyksen suhteen:

Guy Verhofstadt avait déjà appliqué cette méthodologie en 1999. Il a donc déjà démontré dans le passé que l'essentiel de sa stratégie consistait à oublier instantanément ses principes ainsi que les promesses faites aux électeurs. Dès que c'est fait, la formation d'un gouvernement fédéral en Belgique ne pose pas le moindre problème. [...]

M. Leterme avait lui-même acquis une petite expérience en la matière en 2004. Il s'était engagé en effet à ne pas entrer dans un gouvernement flamand sans scission de Bruxelles-Hal-Vilvorde. Mais il a fini par dire : « Allons au gouvernement, nous verrons bien ensuite ». Tout comme Verhofstadt, il s'est converti au culte de ce qui semble constituer une sorte de belgitude politique.²¹⁹

Puhuja on Vlaams Belangin edustaja Gerolf Annemans. Belgitide saa erittäin negatiivisen tulkinnan puheessa; se on kultti, johon Verhofstadt kääntyi unohtaen vaatimuksensa Bruxelles-Halle-Vilvorden erottamisesta ja lähti mukaan hallitukseen, vaikka vaatimuksen toteuttamiseksi ei tehty mitään. Lisäksi puhuja väittää Belgian olevan maa, jossa suurmiehet joutuvat luopumaan periaatteistaan, toisin kuin muualla. Lisäksi ”Äänestäjä myös rankaisee niitä, jotka kääntävät selkensä periaatteilleen.” Tämä belgituden ymmärtäminen takinkääntämisenä ei ilmene missään muussa aineistoissa, joten Annemansin tulkinta on ainutlaatuinen. Se on hyvä esimerkki siitä, kuinka belgitudelle voi antaa lähes minkä tahansa merkityksen ja sen voi ottaa aseeseen puhuessaan poliittisista vastustajistaan.

²¹⁸ 'De regeringsvorming: dag tot dag',

<http://www.standaard.be/extra/regeringsvorming>, 21.3.2011.

²¹⁹ [http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/51/ip063.pdf#search="belgitude"](http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/51/ip063.pdf#search=), 21.3.2011.

Toinen negatiivinen tulkinta belgitudesta parlamenttipuheessa, tosin paljon aiemmin, toukokuussa 2004, on samoin Vlaams Blokin edustajalta, Bart Laeremansilta:

Le président De Croo n'a jamais été un allié de la cause flamande. Mais que le chef de groupe sp.a, M. Van der Maelen, présente les choses comme si cette révision hâtive de la Constitution et l'abandon de Bruxelles servaient les intérêts de la Flandre, est vraiment inimaginable. Cela témoigne d'une grande étroitesse d'esprit. Son coreligionnaire, M. De Batselier, a toujours restreint l'espace réservé aux débats au Parlement flamand. Ce laquais de la belgitude peut aujourd'hui faire croire qu'il a contribué au prestige de son institution.²²⁰

Nyt syytetään Open VLD:n Herman De Croota flaamien vastustamisesta ja etenkin sp.a:n Norbert De Batseliera siitä, että hän on ”belgituden lakeija”. Jo aiemmin, vuonna 2002, samainen Laeremans oli kutsunut tiettyjä flaamipoliitikkoja ”belgituden tukipylväiksi”, mutta huonossa merkityksessä. Jo seuraavassa lauseessa hän syyttää samaisia poliitikkoja ranskankielisten edustajiksi ja ranskankielisten puolueiden marioneteiksi:

Waar personen zoals Hugo Coveliers en Jef Valkeniers aan de VLD een Vlaamse reflex hadden kunnen geven gebeurde het tegenovergestelde: zij werden zelf de steunpilaren van de belgitude; zij werden de woordvoerders van Franstalige eisen, de marionetten van PRL, FDF en PS.²²¹

Puheenvuoro käy hyvin esimerkistä, jossa yleensä positiivisesti ymmärretty asia eli ”tukipilarina” oleminen kääntyy negatiiviseksi puhujan ymmärtäessä belgituden negatiivisesti ja ottaa arvostelun kohteeksi. Samoin belgitude ei kuulu puhujalle itselleen, vaan hän syyttää vastapuolta belgitudesta.

Myös Jacques Brelin belgitude on esiintynyt parlamenttikeskusteluissa, Brel on Jean-Pierre Grafén kunniaksi pidetyssä parlamentin puheenjohtajan, Herman de Croon, pitämässä puheessa belgituden ylistäjä (hollanniksi *lofzanger* ja ranskaksi *chanfre*).²²² Puheen sävy on positiivinen ja belgitude ja Brel nostetaan esiin, koska Brel ja Grafé

²²⁰6.5.2004, [http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/51/ip063.pdf#search="belgitude"](http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/51/ip063.pdf#search=), 21.3.2011.

²²¹13.6.2002, [http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/50/ip239.pdf#search="belgitude"](http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/50/ip239.pdf#search=), 22.3.2011.

²²²30.5.2002, [http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/50/ip236.pdf#search="belgitude"](http://www.lachambre.be/doc/pcr/pdf/50/ip236.pdf#search=), 22.3.2011.

olivat ystäviä keskenään. Istunnossa kunnioitettiin pitkään (25 tai 30 vuotta) Belgian parlamentissa edustajina olleita jäseniä. Ei ole yllättävää, että parlamentin puheenjohtajan puheessa belgitude saa positiivisia arvoja, kun taas Vlaams Belangin parlamenttipuheessa se käsitetään erittäin negatiivisesti.

N-VA:n johtaja, kesäkuun 2010 vaalien voittaja, Bart De Wever on käyttänyt käsitettä belgitude useaan otteeseen. Vuonna 2006 hän sanoi tietynlaisen, joustavan belgitude-käsityksen omaavien ihmisten olevan N-VA:lle kaikkein vaarallisimpia.

«Le belgiciste classique, romantique n'est en rien dangereux pour nous. Le Belge postmoderne, qui embrasse la nouvelle belgitude, l'expérimentation culturelle, la nation sans nationalisme, celui-là est le plus difficile pour nous. Un Marc Reynebeau est bien plus dangereux qu'un Herman De Croo.»²²³

Toisin sanoen De Wever ei näe vanhanaikaista, romanttista belgitude-käsitystä mitenkään ongelmallisena, vaan ongelmia aiheuttavat henkilöt, jotka hyväksyvät kansallisvaltion ilman nationalismia, esimerkiksi historioitsija ja toimittaja Marc Reynebeau. Tämä on looginen ajatus: koska N-VA:n politiikka perustuu voimakkaasti kielen ja nationalismin yhteyteen, nationalismi, joka ei välitä kielirajoista, toimii N-VA:n politiikkaa vastaan. Artikkelin mukaan taustalla on se fakta, että Belgiassa ei välttämättä enää voi perustaa politiikkaansa pelkän identiteetin varaan, koska on tajuttu, että identiteetit ovat pohjimmiltaan muuttuvia, moninaisia ja keinotekoisia, eikä niiden varaan siten voi perustaa mitään pysyvää.²²⁴

²²³Trefois, Fabienne (kääntäjä), 'Débats d'identités', 25.2.2010, www.lesoir.be, 7.5.2011.

²²⁴Trefois, Fabienne (kääntäjä), 'Débats d'identités', 25.2.2010, www.lesoir.be, 7.5.2011.

6. Loppupäätelmät

Belgitude esiintyy esimerkiksi Le Soirin artikkeleissa edelleen. 5.4.2011 ilmestyneessä artikkelissa belgitude liittyy yhä tiukasti kirjallisuuteen ja otsikon mukaisesti artikkelissa päätellään, että belgialaista kirjallisuutta ei ole. Väite perustuu samantapaiseen väittämään kuin vuoden 1976 artikkeleissa eli belgialaista kirjallisuutta ei ole, vaan on vain kaksi erillistä kirjallisuutta, flaamien ja vallonien. Tämä perustuu siihen, että Internetissä FNAC:in sivuilla teetetyn listauksen mukaan vain neljä samaa kirjaa päätyi flaamien ja vallonien listoille eli toisin sanoen aivan eri kirjoja luetaan ja arvostetaan kielirajan eri puolilla. Artikkeleihin haastateltu kirjallisuustieteilijä Laurent Demoulin väittää myös, että belgialaista kirjallisuutta kyllä oli olemassa mutta se kuoli ensimmäisen maailmansodan myötä. « La littérature belge a existé, mais elle est morte après la guerre 14-18. »²²⁵ Kuitenkin belgialaisen kirjallisuuden saama gloria liitetään tekstissä juuri kahden eri kulttuurin keskinäiseen vuorovaikutukseen eli sanotaan Maeterlinckin ja Verhaerenin menestyneen, koska he olivat Flanderissa asuneita ranskankielisiä kirjailijoita. Artikkelissa lisäksi valitetaan, että lueteltujen 30 kirjan kärkeen ei ole muistettu ottaa Mertensin teoksia lainkaan, vaikka hänellä on ollut tärkeä rooli Belgian kirjallisuudessa. Belgitude saa artikkelissa ajallisen määritelmän eli se kuuluu 1970-luvulle, jolloin kirjoittajan mukaan todella ajateltiin, että ollaan belgialaisia, mutta kysymysmerkillä. Nykyisen ajattelutavan Vantroyen tiivistää siten, että nytkin ajatellaan, että ollaan belgialaisia, mutta siitä vähät välitetään.²²⁶

Oman työni tavoitteena ei ole ollut esittää toisia belgitude-käsityksiä parempina kuin toisia, vaan mielenkiintoni kohteena ovat olleet eri käyttäjien väitteet belgitudesta ja se, miten he perustelevat sen, miten käsitteen määrittelevät. Tarkoituksena on ollut kyseenalaistaa käsitykset ja perustelut ja kiinnittää huomio etenkin siihen, onko perusteluissa ja määrittelyissä jotakin poliittista. Belgitudesta käsitteenä voisi kirjoittaa hyllymetreittäin ja siitä onkin kirjoitettu jo paljon. Kirjoittajille yhteistä on määrittelyhalu ja tarve, joka lienee kirjallisuustieteissä luonteva lähestymistapa, onhan tarkoituksena yksinkertaistaa moninaista kirjallisuutta siten, että saataisiin työkaluja kirjallisuuden analysoimiseen ja käsiteltävissä oleva näkemys tutkittavasta kirjallisuudesta. Tässä työssäni lähtökohtana on kuitenkin ollut se, että juuri erilaiset

²²⁵ Vantroyen, Jean-Claude, 'Il n'y a pas de littérature belge', Le Soir en ligne, 5.4.2011.

²²⁶ Vantroyen, Jean-Claude, 'Il n'y a pas de littérature belge', Le Soir en ligne, 5.4.2011.

katsantokannat ovat kiinnostavia ja belgitude käsitteenä on tarjonnut minulle mahdollisuuden tutustua hyvin monenlaisiin käsityksiin Belgian kirjallisuudesta, mutta ennen muuta koko Belgiasta. Tarkoituksena ei ole ollut yksinkertaistaa, mutta erilaiset määritelmät ovat vieneet työtä siinä määrin eri suuntiin, että yksinkertaistamistakin varmasti on tapahtunut. Belgitude esiintyy lisäksi niin monilla eri aloilla - esimerkiksi lehdistössä, kirjallisuustieteissä, huumorisivustoilla, akateemisissa debaateissa, ravintolanimissä, parlamenttipuheessa, laulunsanoissa, yhteiskunnallisessa keskustelussa, keskustelussa Belgian valtiosta, Internetin keskustelupalstoilla, sosiaalisessa mediassa - että ei olisi järkevää tutkia sitä vain kirjallisuustieteen näkökulmista. Belgitude käsitteenä kertoo maasta, jossa politiikka on monimutkaista ja monitasoista. Käsitteen käyttäjillä on monia, keskenään ja sisäisesti ristiriitaisia tavoitteita, jotka ovat usein ristiriidassa tai jopa päinvastaisia kuin muiden käsitteen käyttäjien tavoitteet ja käsitteelle antamat merkitykset. Kaikesta monimutkaisuudesta huolimatta olen tehnyt sen johtopäätöksen, että belgitude käsitteenä on jo levinnyt, sillä on tietty asema ja se tunnetaan, vaikka sen sisällöstä edelleen kiistellään. Käsite on kirjallisuustieteissä merkittävä, mutta kuten työstäni näkyy, en ole ymmärtänyt sitä vain kirjallisuustieteen käsitteeksi. Merkittävää käsitteen käytössä on myös se, että käsitteen käyttö ei edelleenkään ole kenellekään pakollista, vaan kielenkäyttäjät voivat halutessaan hylätä sen. Siten voimme päätellä, että belgitude ei ole mikään peruskäsite (Grundbegriff). Pikemminkin se on kirjallisuuspöytäkirjasta lähtenyt iskulause, jolla on poliittista merkitystä ja jonka kielenkäyttäjät voivat muuntaa lähes mihin vain tarkoitukseen, esimerkiksi merkitsemään takinkääntämistä tai ranskanperunoita, kuten edellä on nähty.

Belgituden peruseritys tarkoittaa kaikesta huolimatta sitä, mitä sen muodosta ensimmäiseksi merkitykseksi ajattelisi eli belgialaisuutta. Sitä, onko Belgia belgitudesta erillisenä käsitteenä olemassa ihmisten mielissä ja jatkuuko Belgian valtio, ei voi suoraan belgitudesta tai siihen liittyvistä debaateista päätellä. Se on poliittisen päättämisen kysymys. Työssäni on ollut Belgiaa ulkoapäin katsovan ihmisen näkökulma ja ulkoapäin sekä belgitude että Belgia näyttävät hyvinkin olemassa olevilta yksiköiltä. Belgitudea on aiemmin tutkittu Belgian sisällä, mutta se on herättänyt mielenkiintoa myös ulkomaisissa tutkijoissa. Belgitudella käsitteenä on oma monimutkainen historiansa ja olen tässä työssä tarkoituksella halunnut pitää sen pikemmin monimuotoisena ja monimutkaisena kuin, että itse olisin ottanut käsitteen

määrittelijän roolin ja samalla pakottanut käsitteen tiettyyn merkitykseen ja aikaan. Se, että loogisesti etenevää, kronologista historiaa ei löydy ei oikeastaan ole minkäänlainen tappio, vaan erilaisten argumenttien moninaisuus ja käsitteelle annetut määrittelyt ovat pitäneet yllä mielenkiintoa ja tekevät belgitudesta mielenkiintoisen aiheen sekä tutkimukselle, että keskusteluille. Käsitteen tutkiminen vain kirjallisuustieteiden piirissä on riittämätöntä ja valtio-oppi antaa mahdollisuuden kiinnittää huomiota belgituden poliittisiin taustoihin ja mahdollisuuden nähdä vaikkapa belgituden ymmärtäminen ylivertaisina Belgiassa paistettuina ranskalaisina perunoina poliittisena tekona. Belgitudessa on siten jotakin samaa kuin muissa kansallisuutta kuvaavissa termeissä, siihen esimerkiksi sisältyy tietty positiivisuus ja identiteetin määrittely, mutta sillä on omat erityispiirteensä, joita olen tässä työssä tuonut esille.

Aineistossa esitettiin, että belgituden aika olisi ohi, mutta lukuisten, mielenkiintoisten ja keskenään ristiriitaisten esimerkkien perusteella en voi olla väitteestä samaa mieltä. Debatti belgitudesta kirjallisuussuuntauksena voi olla jonkin verran hiipunut, mutta toisaalta aineistosta käy ilmi, että 1970–1980-lukujen belgituden sisältöä, merkitystä ja perusteita pohditaan edelleen. Käsitteen syntymiselle annettiin monia erilaisia selityksiä, joista mikä vain voi selittää belgituden syntymisen osittain. Belgitude merkityksessä belgialaisuus on sekin tutkimisen arvoinen kohde ja kertoo belgialaisten omista tavoista ymmärtää belgialaisuus. Belgitude on ajoittain debatin kohteena enemmän kuin muulloin. Belgian viimeaikainen epäselvä tilanne ei suinkaan ole poistanut pohdintaa belgialaisuuden luonteesta, vaan sen ja Belgian merkitys ovat nousseet erittäin tärkeiksi kyseenalaistamisen, määrittelyn ja keskustelun kohteiksi. Belgituden kehittyminen käsitteenä ja iskulauseena jatkossa on mielenkiintoinen ilmiö. Käsite saattaa vakiintua entisestään tarkoittamaan belgialaisuutta, mutta myös merkitys kirjallisuusiilmionä lienee hyvin pysyvä. Belgitude tullaan siis jatkossakin luultavasti ymmärtämään 1970-luvulla syntyneeksi iskulauseeksi, jolla oli tarkat tarkoitukset ja jonka ajan voidaan ajatella olevan jo ohi. Aiemmin romaaniseen filologiaan kirjoittamassani gradussa käsitteelin belgitudea neologismina, jota se onkin. Käsitteen négritude tavoin se lanseerattiin tiettyyn tarkoitukseen eli tarkoittamaan tiettyä identiteettiä ja edistämään tietyn ryhmän kulttuuria. Molempia käsitteitä yhdistää se, että ne olivat eliitin luomia ja ne annettiin ikään kuin ylhäältä alaspäin. Lisäksi ne epäonnistuivat kumpikin siten, että niistä ei tullut kaikkien käyttämiä käsitteitä kuten oli tarkoitus, vaan ne, joiden piti ottaa käsitteet

omakseen hyväksyvät käsitteet vain osittain. Toisaalta tämä jättää käsitteen käyttäjille paljon vapauksia ja tekee belgitudesta edelleen mielenkiintoisen tutkimuskohteen.

Lähteet

Anderson, Benedict, *Imagined communities* Reflections on the origin and spread of Nationalism, Verso, London 2006.

Ball, Terence - Farr, James - Hanson, Russell, L. (eds.), *Political Innovation and Conceptual Change*, Cambridge University Press, Cambridge 1989.

Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003.

Beyen, Marnix – Majeurs, Benoît, Weak and Strong Nations in the Low Countries: National Historiography and its 'Others' in Belgium, Luxembourg and the Netherlands in the Nineteenth and Twentieth Centuries, 283-310, Berger, Stefan – Lorenz, Chris, *The Contested Nation. Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*, Palgrave Macmillan 2008.

Billig, Michael, *Banal Nationalism*, London Sage 1995.

Biron, Michel, 1980 'Jacques Sojcher publie *La Belgique malgré tout* De la belgitude', 489-497, Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003.

Burkhard Conrad Lecture series A Moment of Decision. A Conceptual History, 8.5.2006.

Carmen, Andrei 2007, *Le malaise d'être soi. Regards sur la question d'identité culturelle dans les lettres francophones de Belgique*,

http://books.google.fi/books?id=7FzdpyZz9W8C&pg=PA32&lpg=PA32&dq=burniaux+belgitude&source=bl&ots=FMmsdXkHSC&sig=BZJPwokRhO6qbXKfyFJpwcsNwOY&hl=fi&ei=Xef0S6P2O4aHONqvgdcl&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBkQ6AEwAQ#v=onepage&q=burniaux%20belgitude&f=false, 21.5.2010.

Delcourt, Christian, *Dictionnaire du français de Belgique*, A-F, Le Cri édition, Bruxelles 1998.

Délpérée Francis, Y a-t-il un État belge? 49-53, Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989.

Demougin, Jacques (éd.) *Dictionnaire historique, thématique et technique des Littératures. Littératures française et étrangères, anciennes et modernes*. A-K. Librairie Larousse, Paris 1985.

Deschouwer, Kris, Belgium: Ambiguity and Disagreement, teoksessa Bildenbacher, Raoul – Ostien, Abigail 2005, *Dialogues on Constitutional Origins, Structure and Change in Federal Countries Vol. 1*, McGill-Queen's University Press, 10-12, <http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/docDetail.action?docID=10178386>, 5.3.2011.

Domingues de Almeida, José, *Une littérature qui va de soi. Cadre contemporain des lettres belges de la langue française*, Revista da Faculdade de Letras- Línguas e Literaturas II Série, vol. XXII, Porto, 2005, pp. 3-15, <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4721.pdf>, 10.5.2011

Dumont, Georges-Henri, *Histoire de la Belgique*, Le Cri édition, Bruxelles 1997.

Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989.

Dumont, Hugues, Belgitude et crise de l'état belge. Repères et questions pour introduire un débat, 15–40, Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989.

Eerikäinen, Lauri Juhani, Belgia: liittovaltio vai valtioliitto, 163–176, teoksessa Raento, Pauliina (toim.), *Yhdessä erikseen* Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa, Gaudeamus, 1993.

Falicki, Jerzy, *Belgian ranskankielisen kirjallisuuden historia*, suom. Matti Asikainen, Kielten laitoksen oppimateriaalisarja 4, Jyväskylän yliopisto. 2006?,

Farr, James, Understanding conceptual change politically, 24-49 *Political Innovation and Conceptual Change*, Ball, Terence – Farr, James (ed.), Cambridge 1989.

Hyvärinen, Matti – Kurunmäki, Jussi – Palonen, Kari – Pulkkinen, Tuija – Stenius, Henrik, *Käsitteet liikkeessä*. Suomen poliittisen historian kulttuurin käsitehistoria, Vastapaino, Tampere 2003.

Karmis, Dimitrios - Gagnon, Alain-G. *Fédéralisme et identités collectives au Canada et en Belgique: des itinéraires différents, une fragmentation similaire*, Canadian Journal of Political Science/revue canadienne de science politique Vol.29, No.3. (Sep. 1996), pp. 435-468, <http://links.jstor.org/sici?sici=0008-4239%28199609%2929%3A3%3C435%3AFEICAC%3E2.0.CO%3B2-V>

Koselleck, Reinhart, *Futures Past. On the Semantics of Historical time*, translated by Keith Tribe, Columbia, New York 2004.

Koselleck, Reinhart, *The Practice of Conceptual History. Timing History, Spacing Concepts*, translated by Todd Samuel Presner and others, Stanford University Press, Stanford 2002.

Labio, Catherine, Editor's Preface: The Federalization of Memory, *Yale French Studies*, No. 102, Belgian Memories. (2002), 1-8. <http://links.jstor.org/sici?sici=0044-0078%282002%290%3A102%3C1%3AEPTFOM%3E2.0.CO%3B2-F>, 17.2.2006.

Lope, Hans-Joachim, Zur Diskussion um die "Identität" der Belgier im Umfeld der Revolution von 1830. 426–450. Giesen, B (ed.) *Nationale und kulturelle Identität. Studien zur Entwicklung des Kollektiven Bewußtseins in der Neuzeit*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1991.

Mabille, Xavier, *Histoire politique de la Belgique*, Crisp, Bruxelles 1989.

- Mackey, William F. *Bilinguisme et contact de langues*. Éditions Klincksieck, Paris 1976.
- Martin, Fabienne, *Stage level and Individual level Readings of Quality Nouns A Study in aspectual morpho-semantics*, 2010, <http://www.uni-stuttgart.de/lingrom/martin/pdf/GR2010-martin.pdf>, 2.3.2011.
- Martiniello, M. *Culturalisation des différences, différenciation des cultures dans la politique belge*, Les cahiers du CERI N°20 – 1998, <http://www.ceri-sciences-po.org/publica/cahiers/cahier20.pdf>, 11.10.2004.
- Le Nouveau Petit Robert*, Dictionnaire analogique et alphabétique de la langue française, Robert, Paul – Rey-Debove, Josette – Alain Rey, Paris 2007.
- Ost, Francois, Avant-propos, 7-13, Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989.
- Pesonen, Pentti ja Pirkko, *Uusi ranskalais-suomalainen sanakirja*, Finnlectura Helsinki 2006.
- Picoche, J. – Marchello-Nizia, C. *Histoire de la langue française*, Éditions Nathan 1991.
- Pulkkinen, Tuija, Valtio, 213-255, Hyvärinen, Matti – Kurunmäki, Jussi – Palonen, Kari – Pulkkinen, Tuija – Stenius, Henrik, *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen historian kulttuurin käsitehistoria*, Vastapaino, Tampere 2003.
- Quemada, B. *Trésor de la langue française*. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle, 4, Centre National de la Recherche scientifique, Paris 1986.
- Quemada, B. *Trésor de la langue française*. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle, 10, Centre National de la Recherche scientifique, Paris 1983.

Quemada, B. *Trésor de la langue française*. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle, 12, Centre National de la Recherche scientifique, Paris 1986.

Renan, Ernest, What is a nation?, 8-22, Bhabha, Homi K, ed. *Nation and Narration*, Routledge, London; New York 1990, 11.

Richter, Melvin, *Begriffsgeschichte* today, 13-27, *The Finnish Yearbook of Political Thought*. Vol 3. 1999, Conceptual Change and Contingency.

Skinner, Quentin, *Visions of Politics* Vol. 1 Regarding Method, Cambridge University Press 2006.

Snead, James, European pedigrees/African contaminations, Bhabha, Homi K. *Nation and Narration*, Routledge, London 1990.

Sundelin, Seppo, *Ranska-suomi-sanakirja*, WSOY Helsinki 2002.

Van den Braembussche, Antoon, The Silence of Belgium: Taboo and Trauma in Belgian Memory, *Yale French Studies*, No 102, Belgian Memories 2002, 35-52.
<http://www.jstor.org/>

Vandendorpe, Christian 1936, Première édition du Bon Usage de Maurice Grevisse
Terre de grammairiens, 369-377, Bertrand, Jean-Pierre - Biron, Michel – Denis, Benoît – Grutman, Rainier (dir.), *Histoire de la littérature belge*, Librairie Arthème Fayard 2003,

<http://www.edimedia.be/cfwb/communaute/pg02.html>, 13.10.2004.

<http://www.belgium.be/eportal/application?languageParameter=en&pageid=contentPage&docId=3329>, 3.3.2006.

Aineisto

La Belgique malgré tout=

Sojcher, Jacques (ed.), *La Belgique malgré tout*, Littérature 1980, Revue de l'université de Bruxelles, Éditions de l'Université de Bruxelles 1980/1-4, Bruxelles 1980.

Balthazar André, 'Miettes', *La Belgique malgré tout* Littérature 1980, Revue de l'université de Bruxelles, 9-13.

'Bye bye Belgium sur la RTBF', http://www.youtube.com/watch?v=s_PhaATVkuQ, 10.1.2011.

Cendrowicz, Leo, 'Belgian waffling: Who needs government anyway?,' <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2052843,00.html>, 21.3.2011.

'Culture de la Belgique', http://fr.wikipedia.org/wiki/Culture_de_la_Belgique, 20.5.2006.

'De 1974 à 1989, Vie, moeurs et société', <http://www.inreallife.be/Articles/1757489viemoeurssociete.php>, 20.5.2006.

De Heusch, Luc, 'Zwanze', *La Belgique malgré tout*, 109-113.

Delvaux, B. 'Francophones...de Belgique', *Le Soir*, 27-28.9.2003, 1.

'De regeringsvorming: dag tot dag', <http://www.standaard.be/extra/regeringsvorming>, 21.3.2011.

'Destatte, P. Wallonia today – The search for an identity without nationalist mania – (1995)'

http://www.wallonie-en-ligne.net/wallonie_Politique/1995_Destatte_Philippe_Wallonia-Identity.htm,

15.11.2004.

- Detrez, Conrad, 'Le dernier des Wallons Pièce radiophonique de politique-fiction (indicatif musical style an 2000).' *La Belgique malgré tout*, 117-142.
- Fontaine, José, 'Four Definitions of Culture in Francophone Belgium,' <http://www.toudi.org/cultur/gbcult.htm>, 3.3.2006
- Geeraerts, Jef, 'La Belgique : Une maladie inguérissable', *La Belgique malgré tout*, 175-183.
- Goldwicht, Serge, 'Avant la fiction : Nivelles', *La Belgique malgré tout*, 185-190.
- Gorbitz, Ernest, 'Ce titre est une enseigne lumineuse : Belgique – Juif Belge Belge Juif Juif Belge', *La Belgique malgré tout*, 191-196.
- Gorissen Agnes, 'C'était un piège', *Le Soir*, 15.12.2006.
- Javeau, Claude, 'Y a-t-il une belgitude?', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 15.
- Javeau, Claude, 'Le chocolat de Trois-Rivières', *La Belgique malgré tout*, 211-215.
- Klinkenberg, J.-M. 'L'identité wallonne: Hypothèques et faux papiers. Premier congrès La Wallonie au futur. Charleroi – 1987.'
http://www.wallonie-en-ligne.net/Wallonie-Futur-1_1987/WF1-59_Klinkenberg-J-M.htm, 11.10.2004.
- Koenig, Théodore, 'Evidences et ambiguïtés', *La Belgique malgré tout*, 227-223.
- La Fère, Anne, 'Confession d'une Belge honteuse', *La Belgique malgré tout*, 235-241.
- Lejeune, Claire, 'De la mitoyenneté comme citoyenneté ', *La Belgique malgré tout*, 265-275.
- Linze, Jacques-Gérard, 'Belgique S.A.', *La Belgique malgré tout*, 287-295.

Marti, Joan, 'Le plus catalan des Bruxellois le plus belge des Catalans', *La Belgique malgré tout*, 297-308.

Mertens, Pierre, 'De la difficulté d'être belge', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 14.

Mertens, Pierre, 'La voix de ma maîtresse', *La Belgique malgré tout*, 309-348.

Mertens, Pierre, 'Une autre Belgique', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 13.

Mosley, Philip 2001, *Split Screen: Belgian Cinema and Cultural Identity*, State University of New York Press, 132.

Moreau, Marcel, 'Une belgopathie compensée', *La Belgique malgré tout*, 355-360.

Noiret, Joseph, 'Fragments pour parler du corps des mots', *La Belgique malgré tout*, 371-372.

Les nouvelles littéraires. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 13-24.

Ost, François, Avant-propos, 7-13, Dumont, Hugues – Frank, Christian – Ost, François – De Brouwer, Jean-Louis, *Belgitude et crise de l'État belge*, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1989.

Quaghebeur, Marc, 'Littérature et fonctionnement idéologique en Belgique francophone', *La Belgique malgré tout*, 517.

Le Soir, 19.11.2005, 'Belgitude, non merci !', 21.

Le Soir, 'Le patron de la RTBF assume,' 14.12.2006.

Sojcher, Jacques, 'La contagion poétique', *Les nouvelles littéraires*. Hebdomadaire de l'actualité culturelle du 4 novembre au 11 novembre 1976, N°2557, 17.

'Une initiative courageuse et opportune', *Le Soir*, 14.12.2006.

Trefois, Fabienne (kääntäjä), 'Débats d'identités', 25.2.2010, www.lesoir.be, 7.5.2011.

Van Baelen, Jacqueline, *The French review* Vol. 57, No.1 Oct 1983 pp.100-101, <http://links.jstor.org/sici?sici=0016-111X%28198310%2957%3A1%3C100%3ALBMT%3E2.0.CO%3B2-X>, 6.6.2006.

Vantroyen, Jean-Claude, 'Il n'y a pas de littérature belge', *Le Soir en ligne*, 5.4.2011.

Variation and Change in Morphology,

http://books.google.fi/books?id=cQkpKbklmkC&pg=PA56&lpg=PA56&dq=belgicite&source=bl&ots=Y5UQpaM9tL&sig=Vo4oecfYIv1btrjOoG_taz6H2rE&hl=fi&ei=5TNuTd_gKZHQsgaO9dDuDg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCUQ6AEwAg#v=onepage&q=belgicite&f=false, 2.3.2011.

Watlet, François, 'Discordance', *La Belgique malgré tout*, 477-480.

http://books.google.com/books?id=eeLIA95x3fQC&pg=PA92&lpg=PA92&dq=cacanie+musil&source=bl&ots=WyVGz98xbf&sig=8qCSqX6zDpCuZuQODWAnMRDFQPU&hl=en&ei=sDXaTemENMK6-Aa69fGfDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CDIQ6AEwBA#v=onepage&q=cacanie%20musil&f=false, 23.5.2011.

http://concours.lesoir.be/refresh/1032_3/dites-nous-dans-combien-de-jour-la-belgique-aura-un-gouvernement.html, 24.2.2011.

http://en.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9opold_S%C3%A9dar_Senghor, 3.5.2011.

<http://en.wikipedia.org/wiki/N%C3%A9gritude>, 21.5.2010.

http://fi.wikipedia.org/wiki/Belgia#Belgian_aluejako, 3.3.2006.

http://forum.chez.com/reunionwf/2/view.php?bn=chez_reunionwf2&key=876203&first=1113767927&last=1113568027, 19.6.2006.

<http://fr-fr.facebook.com/event.php?eid=161416327202331>, 3.3.2011.

<http://fr.wikipedia.org/wiki/Belgitude>, 17.2.2006.

<http://fr.wikipedia.org/wiki/Belgitude>, 14.2.2011.

http://fr.wikipedia.org/wiki/Peste_brune, 7.5.2011.

<http://fr.wiktionary.org/wiki/francit%C3%A9>, 1.3.2011.

<http://france1994.unblog.fr/comprendre-la-wallonie/identite-francaise-identite-wallonne-2/>, 3.3.2011.

<http://lyricstranslate.com/en/forum/jacques-brel-lyrics-translations?page=1>, 14.2.2011

http://stl.recherche.univ-lille3.fr/sitespersonnels/dal/sous%20presse_Dal_IMM13.pdf, 2.3.2011.

<http://www.belgitude.be/article.cfm?ContentID=1132>, 17.2.2006.

<http://www.belgium.be/eportal/application?languageParameter=fr&pageid=contentPage&docId=25071>, 19.6.2006.

http://www.cityplug.be/en/Waterloo/TBIMJM7W_Restaurant_Ma-Belgitude.html, 14.2.2011.

<http://www.come4news.com/rattachisme-et-divorce-belge-588050>, 4.3.2011.

<http://www.flickr.com/photos/chando/2768810984/in/pool-791795@N24>, 14.2.2011.

<http://www.frites.be/v4/index.cfm>, 16.5.2011.

[http://www.lachambre.be/doc/pcri/pdf/51/ip063.pdf#search="belgitude"](http://www.lachambre.be/doc/pcri/pdf/51/ip063.pdf#search=\), 21.3.2011.

[http://www.lachambre.be/doc/pcri/pdf/50/ip239.pdf#search="belgitude"](http://www.lachambre.be/doc/pcri/pdf/50/ip239.pdf#search=\), 22.3.2011.

[http://www.lachambre.be/doc/pcri/pdf/50/ip236.pdf#search="belgitude"](http://www.lachambre.be/doc/pcri/pdf/50/ip236.pdf#search=\), 22.3.2011.

<http://www.larevuedesressources.org/spip.php?article1654>, 2.3.2011.

<http://www.larevuetoudi.org/fr/story/manifeste-pour-la-culture-wallonne-1983>,
13.5.2011.

<http://www.larevuetoudi.org/fr/story/manifeste-pour-une-wallonie-maîtresse-de-sa-culture-de-son-éducation-et-de-sa-recherche-2003>, 13.5.2011.

http://www.lepost.fr/article/2010/06/14/2112696_belgique-la-wallonie-au-nord-demande-le-divorce-la-flandre-au-sud-s-accroche-au-mariage.html, 4.3.2011.

<http://www.loevrette.be/cruaute.htm>, 2.3.2011.

<http://www.maisondelafrancite.be/index.php?nav=publications&subnav=francite/43/sommaire43>, 11.5.2006.

<http://www.monde-diplomatique.fr/2010/12/ARTICO/19965>, 4.4.2011.

<http://www.rtl.be/info/vous/opinion/766595/-shame--une-manif-populaire-pour-faire-pression-sur-les-partis-politiques>, 23.5.2011.

http://www.wallonienligne.net/Wallonien-Futur-1_1987/WF1-64_Mounege-R.htm,
3.3.2006.

<http://www.belgitude.be/article.cfm?ContentID=1132>, 17.2.2006.